

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**2008 DÜNYA EKONOMİK KRİZİNİN KOBİ' LER
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE REAKSİYON
POLİTİKALARININ ÖLÇÜLMESİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: İSTANBUL İLİ BEYOĞLU
İLÇESİNDE BULUNAN KARAKÖY PERŞEMBE
PAZARI HIRDAVATÇILAR
PİYASASI ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **Ahmet Barış SOLMAZTÜRK**

KABUL VE ONAY

Ahmet Barış SOLMAZTÜRK tarafından hazırlanan "2008 Dünya Ekonomik Krizinin KOBİ' ler Üzerindeki Etkileri ve Reaksiyon Politikalarının Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul İli Beyoğlu İlçesinde Bulunan Karaköy Perşembe Pazarı Hırdavatçılar Piyasası Örneği" başlıklı bu çalışma, ...2012 tarihinde savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Koray BAŞOL

Üye: Prof. Dr. Ali AKDEMİR

Üye: Yrd. Doç. Dr. İlhan AKTAŞ

Yukarıdaki imzaların adı geçen üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Mümin ERTÜRK

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum hazırlanan ”2008 Dünya Ekonomik Krizinin KOBİ’ ler Üzerindeki Etkileri ve Reaksiyon Politikalarının Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul İli Beyoğlu İlçesinde Bulunan Karaköy Perşembe Pazarı Hırdavatçılar Piyasası Örneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ahmet Barış SOLMAZTÜRK

ONAY

Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin .....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Ahmet Barış SOLMAZTÜRK

ÖZET

2008 DÜNYA EKONOMİK KRİZİNİN KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE REAKSİYON POLİTİKALARININ ÖLÇÜLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: İSTANBUL İLİ KARAKÖY İLÇESİNDE BULUNAN PERŞEMBE PAZARI HIRDAVATÇILAR PİYASASI ÖRNEĞİ

Ahmet Barış SOLMAZTÜRK

Yüksek Lisans Tezi, İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Koray BAŞOL

Ekim, 2012 – 208 Sayfa

Bu çalışma ile geçmişten günümüze dünyada ve ülkemizde etkili olmuş finansal krizlerin yönetsel bağlamda etkilerinin yorumlayarak bu perspektif te 2008 yılında yaşanan son finansal krizin KOBİ'lerimiz üzerinde ne gibi yönetsel etkilerinin olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Konunun finansal yönünden ziyade geçmişten gelen işletme yapılarının ve bürokratik yapıların; geçmişten gelen diğer yanlış veya işlerliğini yitirmiş yönetim anlayışlarının veya anlayışsızlığın etkisi altında KOBİ'lerimiz son krizden ne şekilde çıkmıştır? Bu tespit edilmeye çalışılmıştır. Mevcut yönetsel yapıların karmaşıklığı ve kimi zaman ülkemize özgü çözümsüzlüğü altında yeni ve modern yönetim anlayışının benimsenebilirliği de tartışılmaya çalışılmıştır. Araştırma alanı ekonomik koşullar ve zaman kısıtları nedeniyle küçük tutulmuş ancak seçilen bölge itibarıyla ülkemizdeki KOBİ'lerin geçerli bir örneğini yansıttığını düşünülen İstanbul ili Beyoğlu ilçesindeki Karaköy perşembe pazarı hırdavatçılar piyasasında gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler mevcut durumun yorumlanması ve geleceğe yönelik çıkarımlar yapabilmek amacıyla kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dünya Ekonomik Krizi, Kriz Yönetimi, KOBİ, Reaksiyon Politikaları

ABSTRACT
A RESEARCH, POLICY OF REACTION AND EFFECTS OF 2008
WORLD ECONOMIC CRISIS ON SME'S: THE CASE PERŞEMBE
PAZARI HIRDAVATÇILAR PİYASASI LOCATED IN İSTANBUL
KARAKOY DISTRICT

Ahmet Barış SOLMAZTÜRK

Master Thesis, Department of Business Administration

Supervisor: Prof. Dr. Koray BAŞOL

Oct, 2012 – 208Pages

This thesis aims at identifying the managemets effects of 2008 crisis on Turkish SME's, interpreting all financial crisis which have been effective in Turkey and the World so far. Rather than the financial aspect, we tried to find out how SME's recovered from the crisis despite of all out of date managemet styles. Also, we tried to discuss the possibility of adopting new and modern management styles, considering the complication of present managemet structures and deadlocks in Turkey. Research field had to be small due to economic conditions and time restrictions. However, The research was carried out in Persembe Market, Karaköy, İstanbul, which is thought to reflect the valid example of SMEs in Turkey. Obtained data was used to interpret present conditions and make inferences concerning the future.

Keywords: World Economic Crisis, Crisis Management, SME's, Policy of Reaction

ÖNSÖZ

KOBİ' ler, tüm dünyada ekonomik döngünün devamlılığını sağlayan küçük ama yaşamsal parçalarından birisi olarak görülmektedir. Ayrıca KOBİ' ler ekonomik yapının çoğunluğunu oluşturmaktadır. Genel görüşün bu yönde olmasının ve ekonomik düzen içerisinde çoğunlukta olmalarının aksine KOBİ' ler, faaliyetlerini sürdürebilmek ve büyüebilmek için yeterli desteği görememektedir. Gerek devletler, gerekse büyük işletmelerin KOBİ' leri destekleyici çalışmalarında daha etkin olmaları beklenmektedir. Yaşanan son küresel finansal krizin ardından dünya ekonomisinin düzene girmesinde KOBİ' lerden faydalanılmalıdır. Bu yapılırken KOBİ' lerin yönetim sorunları, Ar-ge, sermaye eksikliği, nitelikli eleman ihtiyacı, yasal düzenlemeler gibi sorunlarının acilen çözüme kavuşturulması ön planda tutulmalıdır. KOBİ' lerin finansal krizlere karşı esnekliklerinin artırılması ise ileride ortaya çıkabilecek yeni krizlerin önlenmesi konusunda en kesin çözüm olarak sunulabilir.

Bu çalışma ile KOBİ' lerin, 2008 dünya ekonomik krizinden önceki ve sonraki durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Mevcut yönetim anlayışları, özellikle ülkemizdeki aile şirketlerinin kötü yönetilmesi KOBİ' lerimizin krizlere karşı duyarlılığını arttırmaktadır. Bu çalışma ile KOBİ' lerin kriz karşısında gösterdiği reaksiyonun tespit edilmesi ışığında, geçmişte yer alan sorunlarının da vurgulanarak, gelişimlerinin sağlanması yönünde genel çözümler ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu çalışmada yoğun akademik çalışmaları arasında zamanını ayırarak bana yol gösteren ve yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Koray BAŞOL' a ilgi ve desteğinden ötürü teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Cemal YÜKSELEN' e, Prof. Dr. Mümin ERTÜRK' e, Prof. Dr. Ali AKDEMİR' e, Yrd. Doç. Dr. İlhan AKTAŞ' a, Yrd. Doç. Dr. Nurdan ÇOLAKOĞLU' na, Öğr. Gör. İlker ALTUNBAŞAK' a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam boyunca bana destek olan aileme ve tüm arkadaşlarıma yardımlarından ötürü sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul, 2012

Ahmet Barış SOLMAZTÜRK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ.....	VI
KISALTMALAR LİSTESİ	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XXIII
EKLER LİSTESİ.....	XXVII

1.BÖLÜM

KAVRAMSAL TEMELLER

1.1. Giriş.....	1
1.2. Kriz Kavramı	2
1.3. Krize Neden Olan Faktörler	9
1.3.1. Dış Faktörler	10
1.3.1.1. Kazalar ve Doğal Afetler	11
1.3.1.2. Genel Ekonomik Belirsizlik ve Dalgalanmalar	11
1.3.1.3. Yasal ve Politik Düzenlemeler	12
1.3.1.4. Sosyo-Kültürel Faktörler	13
1.3.1.5. Yoğun Rekabet.....	13
1.3.1.6. Uluslararası Çevre.....	14
1.3.2. İç Faktörler.....	14
1.3.2.1. Yönetim Zafiyetleri.....	15
1.3.2.2. İşletmenin Hayat Safhası	15
1.3.2.3. Örgüt Yapısı.....	16
1.3.2.4. Örgüt İçi İletişim Sorunları	16

2.BÖLÜM
2008 DÜNYA EKONOMİK KRİZİ VE KOBİLER ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

2.1.	2008 Dünya Ekonomik Krizi	18
2.2.	2008 Dünya Ekonomik Krizinin Geçmiş Dünya Ekonomik Krizleri ile Karşılaştırılması.....	19
2.2.1.	Latin Amerika Krizi	20
2.2.2.	Meksika Krizi.....	24
2.2.3.	Güneydoğu Asya Krizi	26
2.2.4.	Rusya Krizi.....	28
2.3.	2008 Dünya Ekonomik Krizinin Doğuşu ve ABD süreci	30
2.4.	2008 Dünya Ekonomik Krizi ve Türkiye	32
2.5.	KOBİ' ler ve Ekonomik Kriz	33
2.5.1.	KOBİ Kavramı.....	34
2.5.2.	KOBİ' lern Özellikleri.....	36
2.5.2.1.	KOBİ' lern Çalışan Sayısı ve Mali Durumlarına Göre Sınıflandırılması.....	37
2.5.2.1.1.	Mikro İşletme	38
2.5.2.1.2.	Küçük İşletme	38
2.5.2.1.3.	Orta Büyüklükteki İşletme	38
2.5.2.2.	KOBİ' lern İşletme Türü Açısından Sınıflandırılması	38
2.5.2.2.1.	Bağımsız İşletme	39
2.5.2.2.2.	Ortak İşletme	39
2.5.2.2.3.	Bağlı İşletme	40
2.5.3.	Ülkemizde Geçmişte Yaşanan Krizler ile Günümüz Kriz Ortamının Karşılaştırılması.....	41
2.5.3.1.	Cumhuriyetin İlanından 5 Nisan 1994 Kararlarına Kadarki Dönem	41
2.5.3.2.	5 Nisan 1994 Ekonomik Kriz Dönemi.....	44
2.5.3.3.	1998 Bankacılık Krizi.....	47
2.5.3.4.	Kasım 2000 Krizi	47
2.5.3.5.	Şubat 2001 Krizi	48
2.5.4.	2008 Dünya Ekonomik Krizinin KOBİ' ler Üzerine Etkileri.....	51
2.5.4.1.	Pazarlama Üzerine Etkileri	51
2.5.4.2.	İnsan Kaynakları Üzerine Etkileri.....	52
2.5.4.3.	İthalat İhracat Üzerine Etkileri.....	54

3.BÖLÜM
2008 DÜNYA FİNANSAL KRİZİNİN KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ
REAKSİYON POLİTİKALARININ ÖLÇÜLMESİ

3.1. Giriş.....	55
3.2. Araştırmanın Amacı.....	55
3.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	56
3.3.1. A Ölçeğinin Kullanıldığı Hipotezler	56
3.3.2. B Ölçeğinin Kullanıldığı Hipotezler	58
3.3.3. C Ölçeğinin Kullanıldığı Hipotezler	60
3.4. Araştırmanın Örneklemi	63
3.5. Araştırma Verilerinin Toplanması	63
3.5.1. Demografik Bilgilerin Edinilmesine Yönelik Sorular	64
3.5.2. Diğer Nominal Ölçek Soruları.....	64
3.5.3. Aralıklı Ölçek Soruları.....	64
3.5.4. Verilerin Çözümlemesi.....	66
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	67
3.7. Bulgular	68
3.7.1. Nominal Ölçek Sorularına Ait Frekans Tabloları ve Grafikler .	68
3.7.2. Aralıklı Ölçek Sorularına Ait Frekans Dağılımları.....	90
3.8. Hipotez Testleri.....	127
3.8.1. A Ölçeğinin Kullanıldığı Hipotez Testleri	127
3.8.2. B Ölçeğinin Kullanıldığı Hipotez Testleri	144
3.8.3. C Ölçeğinin Kullanıldığı Hipotez Testleri	164
3.9. Sonuç ve Öneriler	182
EKLER	192
KAYNAKÇA.....	203
ÖZGEÇMİŞ	208

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	Araştırma Geliştirme
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
EÇS	Eşit çalışma süreleri
EFT	Elektronik Fon Transferi
FED	Amerikan Merkez Bankası
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
ISO	Uluslararası Standartlar Enstitüsü
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
M2Y	Para arz büyüklüğü
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
SDR	Özel çekme hakları
TEFE	Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo.1.1. Büyük Kriz Tipleri / Riskler.....	08
Tablo.1.2. İşletmenin Dış Genel Çevresindeki Bazı Önemli Değişkenler...	10
Tablo 2.1. Güney Doğu Asya Ülkeleri Cari işlemler GSYİH yüzdeleri.....	28
Tablo.2.2. İşçi sayısı kriterine göre KOBİ Tanımları.....	37
Tablo.2.3. 2005 yılındaki son düzenlemeden önce Türkiye'deki işçi sayısına göre KOBİ tanımları.....	26
Tablo.2.4. KOBİ'lerin mali açıdan sınıflandırılması.....	38
Tablo.2.5. KOBİlerin İşletme Türleri açısından sınıflandırılması.....	40
Tablo 3.1. Araştırma alanındaki işletmelerin türlerine göre dağılımı.....	63
Tablo 3.2. %95 güven aralığında örnek sayısı formülü.....	63
Tablo 3.3. Güvenirlilik Analizi Sonuçları.....	65
Tablo.3.4. Örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet sürelerine göre Frekans ve yüzde dağılımı.....	68
Tablo.3.5. Örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet konusuna göre Frekans ve yüzde dağılımı.....	69
Tablo.3.6. Örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet tiplerine göre Frekans ve yüzde dağılımı.....	70
Tablo.3.7. Örneklem grubundaki işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına frekans ve yüzde dağılımı.....	71
Tablo.3.8. Örneklem grubundaki işletmelerin şirket yapılarına göre Frekans ve yüzde dağılımı.....	72
Tablo.3.9. Örneklem grubundaki işletmelerde istihdam edilen personel sayılarına göre frekans ve yüzde dağılımı.....	73
Tablo.3.10. Örneklem grubundaki işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre frekans ve yüzde dağılımı.....	74
Tablo.3.11. Örneklem grubundaki işletmelerin yıllık mali bilanço toplamlarına göre frekans ve yüzde dağılımı.....	75
Tablo.3.12. Örneklem grubundaki işletmelerin hizmet sağlama Yöntemine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	76
Tablo.3.13. Örneklem grubundaki işletmelerin işgücü kullanım yoğunluklarına göre frekans ve yüzde.....	77

Tablo.3.14. Örnekleme grubundaki işletmelerin müşteri portföylerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	78
Tablo.3.15. Örnekleme grubundaki işletmelerin 2008 krizinden etkilenme sebeplerinin nedir sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin puan ve yüzde dağılımları.....	80
Tablo.3.16. Örnekleme grubundaki işletmelerin krizin olumsuz etkileri konusunda verdikleri cevaplara ilişkin puan ve yüzde dağılımları.	81
Tablo.3.17. Örnekleme grubundaki işletmelerin krizden çıkış için aldıkları önlemlere ilişkin puan ve yüzde dağılımları.....	83
Tablo.3.18. Örnekleme grubundaki işletmelerin kriz durumunda personel politikalarındaki değişime ilişkin puan ve yüzde dağılımı.....	84
Tablo.3.19. Örnekleme grubundaki işletmelerin kriz dönemlerinde Yardım talebinde buldukları kişi veya gruplara ilişkin puan ve yüzde dağılımları.....	85
Tablo.3.20. Örnekleme grubundaki işletmelerin personelin moralini düzeltmeye yönelik çalışmalara ilişkin puan ve yüzde dağılımları.....	87
Tablo.3.21. Örnekleme grubundaki işletmelerin (işletme yöneticilerinin) kriz döneminde işletmenin geleceği hakkındaki düşünceleri ilişkin puan ve yüzde dağılımları.....	88
Tablo.3.22. Örnekleme grubundaki işletmelerin kriz sonrası şirket politikalarındaki değişime ilişkin puan ve yüzde dağılımları.....	89
Tablo.3.23. Ticaret Hadleri azaldı ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	91
Tablo.3.24. Üretim hadleri azaldı ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	92
Tablo.3.25. İstihdam azaldı ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	93
Tablo.3.26. Firmanızın rekabet gücü azaldı ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	94
Tablo.3.27. Finansal kuruluşlardan kredi bulmakta zorlanıldı ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	96
Tablo.3.28. Kriz aşılmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	97

Tablo.3.29. Reklam bütçeniz azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	98
Tablo.3.30. Üretim kaliteniz düşmüştür ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	99
Tablo.3.31. Devlet teşvikleri yeterlidir ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	100
Tablo.3.32. 2008 Küresel krizi dış kaynaklı bir krizdir ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	102
Tablo.3.33. 2008 Küresel krizi bir fırsat ortamıydı ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	103
Tablo.3.34. ÖTV ve KDV indirimleri olumlu katkı sağlamıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	104
Tablo.3.35. Kriz sürecinde deneyim önemlidir ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	105
Tablo.3.36. 2008 Küresel krizi KOBİ' leri daha çok etkilemiştir ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	107
Tablo.3.37. Kriz konusunda deneyimli firmaları örnek almaktayız ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	108
Tablo.3.38. Eğitilmiş ve profesyonel yöneticiler istihdam etmek kriz yönetimi konusunda katkı sağlar ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	109
Tablo.3.39. Sektördeki yasal düzenlemeleri takip ederiz ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	110
Tablo.3.40. Tüm işletme fonksiyonlarında planlama yapmaktayız ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	112
Tablo.3.41. Yurt içi veya Yurt dışı şirket birleşmeleri kriz ile mücadelede etkin bir politikadır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	113
Tablo.3.42. Ulusal ve uluslararası basında KOBİ' ler ve küresel kriz ile ilgili haberleri takip ederiz ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	114

Tablo.3.43. Kriz ile mücadelede esnek çalışma saatleri, azaltılmış veya yarı zamanlı haftalık mesailer gibi alternatif çalışmaları bir önlem olarak görmekteyiz ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	116
Tablo.3.44. Kriz süreci içersimde yaptığımız kriz yönetimi çalışmalarımız yarar sağlamıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	117
Tablo.3.45. Kriz ile mücadele konusundaki devlet teşvikleri amacına ulaşmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	119
Tablo.3.46. Yakın biz tarihte yeni bir kriz beklemekteyiz ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	120
Tablo.3.47. Yeni bir krize karşı bilinçli bir şekilde hazırız ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	121
Tablo.3.48. Krizden önceki duruma göre daha iyi bir konumdayız ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	122
Tablo.3.49. Kriz sonrası yurtdışı müşterilerimiz azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	123
Tablo.3.50. Kriz sonrası nakit satışlarımız azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	125
Tablo.3.51. Kriz sonrası mal hizmet alışlarınız azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları.....	126
Tablo.3.52. A ölçeğine göre araştırmaya katılan İşletmelerin krizden etkilenme durumlarını gösterir ortalamalar.....	128
Tablo.3.53. A ölçeğine göre araştırmaya katılan İşletmelerin krizden etkilenme durumlarını gösterir genel ortalama.....	128
Tablo.3.54. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	129
Tablo.3.55. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre krizden etkilenme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	130
Tablo.3.56. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	130
Tablo.3.57. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konularına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	131

Tablo.3.58. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konularına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu.....	131
Tablo.3.59. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konularına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	132
Tablo.3.60. Araştırmaya katılan işletmelerin çalışan sayılarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	132
Tablo.3.61. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu.....	133
Tablo.3.62. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	133
Tablo.3.63. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet tiplerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	133
Tablo.3.64. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet tiplerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	134
Tablo.3.65. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet tiplerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	134
Tablo.3.66. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	135
Tablo.3.67. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu.....	135
Tablo.3.68. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	135
Tablo.3.69. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekillerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	136
Tablo.3.70. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekillerine göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu.....	137
Tablo.3.71. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekillerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	137
Tablo.3.72. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	137
Tablo.3.73. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumlarına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu.....	138

Tablo.3.74. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	138
Tablo.3.75. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	139
Tablo.3.76. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu.....	139
Tablo.3.77. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	139
Tablo.3.78. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	140
Tablo.3.79. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu.....	140
Tablo.3.80. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	141
Tablo.3.81. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	141
Tablo.3.82. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu.....	142
Tablo.3.83. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	142
Tablo.3.84. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar.....	143
Tablo.3.85. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu.....	143
Tablo.3.86. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği.....	144
Tablo.3.87. B ölçeğine göre araştırmaya katılan işletmelerin devletin krize karşı almış olduğu önlemlerin yeterli görülme durumlarını gösterir ortalamalar.....	145
Tablo.3.88. B ölçeğine göre araştırmaya katılan işletmelerin, devletin krize karşı almış olduğu önlemlerin yeterliliğini gösterir genel ortalama.....	145

Tablo.3.89. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	146
Tablo.3.90. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	146
Tablo.3.91. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	147
Tablo.3.92. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	148
Tablo.3.93. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	148
Tablo.3.94. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	148
Tablo.3.95. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	149
Tablo.3.96. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	150
Tablo.3.97. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	150
Tablo.3.98. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	151
Tablo.3.99. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	151
Tablo.3.100. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	152
Tablo.3.101. Araştırmaya katılan işletmelerin şirket yapılarına göre	

devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	152
Tablo.3.102. Araştırmaya katılan işletmelerin şirket yapısına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	153
Tablo.3.103. Araştırmaya katılan işletmelerin şirket yapısına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	153
Tablo.3.104. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	154
Tablo.3.105. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	154
Tablo.3.106. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	155
Tablo.3.107. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	156
Tablo.3.108. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	156
Tablo.3.109. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	157
Tablo.3.110. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	158
Tablo.3.111. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	158
Tablo.3.112. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	159

Tablo.3.113. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	160
Tablo.3.114. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	160
Tablo.3.115. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	160
Tablo.3.116. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	161
Tablo.3.117. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	162
Tablo.3.118. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	162
Tablo.3.119. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar.....	163
Tablo.3.120. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	163
Tablo.3.121. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği.....	163
Tablo.3.122. Araştırmaya katılan işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu ölçeğine verilen cevaplara ait ortalama.....	165
Tablo.3.123. Araştırmaya katılan işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu ölçeğine verilen cevaplara ait ortalama.....	165
Tablo.3.124. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	166
Tablo.3.125. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	166

Tablo.3.126. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği.....	167
Tablo.3.127. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	167
Tablo.3.128. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	168
Tablo.3.129. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği.....	168
Tablo.3.130. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	169
Tablo.3.131. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	169
Tablo.3.132. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği.....	169
Tablo.3.133. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	170
Tablo.3.134. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	171
Tablo.3.135. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği.....	171
Tablo.3.136. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	172
Tablo.3.137. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	172
Tablo.3.138. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği.....	172
Tablo.3.139. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	173
Tablo.3.140. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis	

testi tablosu.....	173
Tablo.3.141. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği.....	174
Tablo.3.142. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	174
Tablo.3.143. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	175
Tablo.3.144. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği.....	175
Tablo.3.145. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamalarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	176
Tablo.3.146. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamalarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	176
Tablo.3.147. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamalarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği.....	176
Tablo.3.148. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	177
Tablo.3.149. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	178
Tablo.3.150. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği.....	178
Tablo.3.151. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	179
Tablo.3.152. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	179

Tablo.3.153. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği..	179
Tablo.3.154. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar.....	180
Tablo.3.155. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu.....	181
Tablo.3.156. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği.....	181

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil.3.1. Araştırmanın Modeli.....	62
Şekil.3.2.Örnekleme grubundaki işletmelerin faaliyet sürelerine göre frekans dağılım grafiği.....	69
Şekil.3.3.Örnekleme grubundaki işletmelerin faaliyet konusuna göre dağılım grafiği.....	70
Şekil.3.4.Örnekleme grubundaki işletmelerin faaliyet tiplerine göre dağılım grafiği.....	71
Şekil.3.5.Örnekleme grubundaki işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına göre dağılım grafiği.....	72
Şekil.3.6.Örnekleme grubundaki işletmelerin şirket yapılarına göre dağılım grafiği.....	73
Şekil.3.7.Örnekleme grubundaki işletmelerde istihdam edilen personel sayılarına göre dağılım grafiği.....	74
Şekil.3.8.Örnekleme grubundaki işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre dağılım grafiği.....	75
Şekil.3.9.Örnekleme grubundaki işletmelerin yıllık mali bilanço toplamalarına göre dağılım grafiği.....	76
Şekil.3.10.Örnekleme grubundaki işletmelerin hizmet sağlama yöntemine göre dağılım grafiği.....	77
Şekil.3.11.Örnekleme grubundaki işletmelerin işgücü kullanım yoğunluklarına göre dağılım grafiği.....	78
Şekil.3.12.Örnekleme grubundaki işletmelerin müşteri portföylerine göre dağılım grafiği verilmiştir.....	79
Şekil.3.13.Örnekleme grubundaki işletmelerin 2008 krizinden etkilenme sebeplerinin nedir sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin dağılım grafiği.....	80
Şekil.3.14.Örnekleme grubundaki işletmelerin krizin olumsuz etkileri konusunda verdikleri cevaplara ilişkin dağılım grafiği.....	82
Şekil.3.15.Örnekleme grubundaki işletmelerin krizden çıkış için aldıkları önlemlere ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	83
Şekil.3.16.Örnekleme grubundaki işletmelerin kriz durumunda personel politikalarındaki değişime ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	84

Şekil.3.17 Örneklem grubundaki işletmelerin kriz dönemlerinde yardım talebinde buldukları kişi veya gruplara ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	86
Şekil.3.18. Örneklem grubundaki işletmelerin kriz dönemlerinde personelin moralini düzeltmeye yönelik çalışmalara ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	87
Şekil.3.19. Örneklem grubundaki işletmelerin kriz döneminde gelecekleri hakkındaki düşüncelerine ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	88
Şekil.3.20. Örneklem grubundaki işletmelerin kriz sonrası şirket politikalarındaki değişime ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	90
Şekil.3.21. örneklem grubundaki işletmelerin ticaret hadlerimiz azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	91
Şekil.5.22. örneklem grubundaki işletmelerin üretim hadlerimiz azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	92
Şekil.3.23. örneklem grubundaki işletmelerin istihdam azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	94
Şekil.3.24. örneklem grubundaki işletmelerin firmanızın rekabet gücü azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	95
Şekil.5.25. örneklem grubundaki işletmelerin finansal kuruluşlardan kredi bulmakta zorlanıldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	96
Şekil.3.26. örneklem grubundaki işletmelerin kriz aşılımıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	97
Şekil.3.27. örneklem grubundaki işletmelerin reklam bütçeniz azalmıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	98
Şekil.3.28. örneklem grubundaki işletmelerin üretim kaliteniz düşmüştür ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	100
Şekil.3.29. örneklem grubundaki işletmelerin devlet teşvikleri yeterlidir ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği.....	101
Şekil.3.30. örneklem grubundaki işletmelerin 2008 küresel krizi dış kaynaklı bir krizdir ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği....	102

Şekil.3.31. örneklem grubundaki işletmelerin 2008 küresel krizi bir fırsat ortamıydı ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	103
Şekil.3.32. örneklem grubundaki işletmelerin ÖTV ve KDV indirimleri olumlu katkı sağlamıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	105
Şekil.3.33. örneklem grubundaki işletmelerin kriz sürecinde deneyim önemlidir ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	106
Şekil.3.34. örneklem grubundaki işletmelerin 2008 küresel krizi KOBİ' leri daha çok etkilemiştir ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	107
Şekil.3.35. Kriz konusunda deneyimli firmaları örnek almaktayız ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	108
Şekil.3.36. Eğitimli ve profesyonel yöneticiler istihdam etmek kriz yönetimi konusunda katkı sağlar ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	110
Şekil.3.37. Sektördeki yasal düzenlemeleri takip ederiz ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	111
Şekil.3.38. Tüm işletme fonksiyonlarında planlama yapmaktayız ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	112
Şekil.3.39. Yurt içi veya Yurt dışı şirket birleşmeleri kriz ile mücadelede etkin bir politikadır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	113
Şekil.3.40. Ulusal ve uluslararası basında KOBİ' ler ve küresel kriz ile ilgili haberleri takip ederiz ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	115
Şekil.3.41. Kriz ile mücadelede esnek çalışma saatleri, azaltılmış veya yarı zamanlı haftalık mesailer gibi alternatif çalışmaları bir önlem olarak görmekteyiz ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	116
Şekil.3.42. Kriz süreci içerisinde yaptığımız kriz yönetimi çalışmalarımız yarar sağlamıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	118
Şekil.3.43. Kriz ile mücadele konusundaki devlet teşvikleri amacına	

ulaşmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	119
Şekil.3.44. Yakın biz tarihte yeni bir kriz beklemekteyiz ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	120
Şekil.3.45. Yeni bir krize karşı bilinçli bir şekilde hazırız ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	122
Şekil.3.46. Krizden önceki duruma göre daha iyi bir konumdayız ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	123
Şekil.3.47. Kriz sonrası yurtdışı müşterilerimiz azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	124
Şekil.3.48. Kriz sonrası nakit satışlarımız azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	125
Şekil.3.49. Kriz sonrası mal hizmet alışlarınız azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği.....	127

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK.1. Anket Formu Örneği.....	192

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL TEMELLER

1.1. Giriş

Ekonomik dengelerin günden güne değiştiği ve bu değişim ile birlikte ekonomik olarak güçlü olmanın aynı oranda önemli olduğu bir dünyada yaşamaktayız. Globalleşme eğiliminin hızla artması, çok uluslu işletmelerin dünya ekonomilerinde ağırlıklarını hissettirmesi, üretim metotlarında Japonlaşma eğiliminin yaygınlaşması, rekabet üstünlüğü savaşında yeni rakiplerin piyasaya girmesi vb. faktörler organizasyonel modellerin geleneksel yapısını sarsıcı bir biçimde etkilemiştir (Ertürk, 2009:106). Devletler ötesi bir ekonomik sistem olarak da tanımlanabilecek küreselleşme sürecinde en büyüğünden en küçüğüne kadar ortaya çıkabilecek bir tıkanıklık, bir sorun, denizde oluşan dalgaların giderek büyümesi örneğinde olduğu gibi kimi zaman dünyanın öteki ucundaki bir ülkeyi stratejik konumuna ve önemine göre hızlı bir şekilde olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Akıncı, 2011:133). Bu etkileşim süreci tüm dünyayı içine alacak bir boyutta olduğunda zaten ismen küresel sorun olarak adlandırılmaktadır.

Bir ulus devlet olarak ülkemizin küresel dünya düzeni içerisine dahil olma süreci ve ne ölçüde dahil olması gerektiği ayrı bir sorunsalı beraberinde getirmekle birlikte, mevcut durum göz önüne alındığında, ülkemizin ekonomik düzeninin korunması ve dış etkilerden en az ölçüde etkilenebilmesinin yollarının araştırılması, bu konuda politikaların geliştirilmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. Kriz Kavramı

Kriz, geçmişten günümüze pek çok kaynakta farklı tanımlamaları bulunan soyut bir kavramdır. Soyut bir kavram olması dolayısıyla anlamlandırılması veya anlaşılması zor gibi görünse de her bir tanımının özünde aynı duruma vurgu yaptığı görülmektedir. Takip eden satırlarda kriz kavramının diğer kavramlarla ilişkisinin sağlanmasından önce bu kavramın özüne inilerek yorumlanmasına çalışılmıştır.

Kriz (crisis) Latince “krinein”, Grekçe’ de “krisis” köklerinden türetilmiş bir kelimedir. Birden fazla anlamı olan kriz: Bir hastalığın sınırlarını zorladığı daha iyi ya da daha kötüye gitme aşamasına geçilebilecek dönüm noktası, fonksiyonlarda düzensizliğin ortaya çıktığı nöbetli sancı, endişe uyandırıcı durum; insan yaşamında önemli duygusal olay ya da köklü değişim; karar anı; olmasına kesin gözüyle bakılan değişimin gerçekleşeceği çok önemli, istikrarsız zaman; can alıcı bir evreye ulaşıldığını gösteren durum anlamlarına gelmektedir. Kriz, etimolojik olarak bir hastalığın ilerleyerek ulaştığı doruk noktasıdır (Örnek,Aydın,2008:4).

Kriz, bir örgütün üst düzey hedeflerini ve işleyiş biçimini tehdit eden veya hayatını tehlikeye sokan, acil karar verilmesi gereken, uyum ve önleme sistemlerini yetersiz hale getiren gerilim durumudur (Wikipedia, b.t.). Krizler çoğu zaman habersizce, aniden ortaya çıkan ve işletmenin dış dünya ile arasındaki dengeyi bozan, işletmenin hareket kabiliyetini kısıtlayarak onu aciz bırakan, gergin istenmeyen bir durumdur.

Kriz kavramı, tanımı yapılırken kullanılan örnekler ve kavramlar itibariyle çoğunlukla olumsuz bir durumu gösterdiğini düşündürmekle birlikte aslında bir sürecin kriz olarak nitelendirilebilmesi ve bunun herkes için geçerli olma koşulu açısından bakıldığında kriz, sübjektif bir duruma işaret eder. Buradan yola çıkarak kriz kavramının ifade ettiği durumun herkes için olumsuz olmayacağı kanısına varabiliriz. Kimileri için olumsuz olurken kimileri için de mutlaka olumlu sonucu olacaktır demek de aynı ölçüde yanlış olacaktır. Krizin olumlu veya olumsuz olabileceği ile ilgili krizden etkilenen herkesi

kapsayan genelleyici bir yorum yapmak mümkün değildir. Hippokrates ve Thukydides krizi, “yaşama ölüm, zaferle yenilgi arasında kararın verildiği dönüm noktası” olarak kullanmışlardır. Savaşla ilgili bir kavram olarak krizin, stratejiyle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Söz konusu dönüm noktası kritik bir an olarak işlerin daha iyi ya da daha kötüye gittiği anı simgelemektedir. Bu açıdan bakıldığında kriz kelimesinin Çince “Wei-ji” olarak söylenen, fırsat ve tehlike, anlamlarını ifade eden simgelerden oluşturulması dikkat çekicidir(Örnek ve Aydın, 2008:4). Kriz belirsizlik ortamı içinde kısmen olumsuzluklar yaşanabilir, kuvvetli olumsuzluklarla karşı karşıya kalınabilir, işletme açısından bakıldığında en kötü senaryo ile işletmenin yaşamının son bulmasına sebep olacak durumlarla karşılaşılabilir. Kriz doğası itibariyle bu belirsizliği ve subjektifliği içinde barındırır.

Daha farklı bir yönden kriz durumu şöyle tanımlanabilir. İlk defa karşılaştığımız her durum her olay aslında bizim için bir sorundur ve bu sorunu çözüme kavuşturuncaya kadarki geçen süre ise krizdir. Bu açıdan yaklaşıldığında kriz ile ilgili olarak insan yaşamından örnekler vermek gerekebilir. İlk defa bisiklete binen bir kişi için sürmeyi öğreninceye kadarki süreç bir kriz sürecidir. Ancak sürmeyi öğrendikten sonra artık bu olağan bir durumdur. Bu da bize krizin, yaşamın ilerleyişinin doğal hızına ulaştığı ve gerçekten ilerisini göremediğiniz, çünkü aldığımız kararlarla yönünüzü belirlediğiniz, böylelikle alınan her karar ile bir sonraki durumun da farklılık göstereceğini bildiğimiz bir süreç olduğunu göstermektedir. Süreç içerisinde karanlıkta kalan kısımlar aydınlandıkça kriz olarak adlandırılan durum çözüm üretilebilir olağan bir duruma dönüşmektedir. Buradan yola çıktığımızda ise kriz durumunun eğitici ve öğretici, daha doğrusu keşfedici bir yönü olduğu böylelikle öğrenilmiş bilgilerle olası benzer bir durumun önlenilebileceğini düşündürmektedir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde kriz “Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran” olarak tanımlanmıştır (Wikipedia, b.t.). Uluslararası Kriz Yönetimi Enstitüsü (ICM) ise krizi, bir organizasyonun finansal etkinliğini ve faaliyet kabiliyetini etkileyen olumsuz paydaş tepkilerine neden olan herhangi bir sorun ya da

aksama olarak tanımlamaktadır (Akıncı, 2011:137). Kriz yönetimi ise "kriz" olarak nitelenen durumu ortadan kaldırmak için, planlı sistematik ve rasyonel bir şekilde uygulanan faaliyetler topluluğudur (Koçel, 1993:4).

Sistem yaklaşımı açısından bakıldığında kriz, sistemin doğal döngüsünü sekteye uğratan, alt veya üst sistemden kaynaklanabilen, sistem içinde çeşitli dalgalanmalara neden olan ve sistemin düzene oturtulabilmesi için güç harcanması icap eden durumdur. Sistem yaklaşımında, sistemler hiyerarşisinin varlığı söz konusudur. Alt sistemlerden oluşan sistem aynı zamanda bir üst sistemin alt sistemi durumundadır. (Koçel, 2007:187) Bu ilişki sebebiyle dünya üzerinde oluşan bir kriz olduğu bölge dışındaki yerlere de ulaşarak o bölgeleri de etkileyebilir, hatta zincir etkisi yaratarak tüm dünyaya yayılabilir. Doğa kuralları gereği bu gereklidir. Bir etki sonucu değişen durum yine başka bir kuvvetin etkisi ile düzeltilebilir. Bu biraz da krizin büyüklüğü ve kuvveti ile alakalıdır. Krizi insan elinde oluşan bir yaraya benzetelim. Küçük bir yara dışarıdan müdahale gerektirmeden vücut tarafından tamir edilebilir. Ancak bu büyük bir kesik ise, dışarıdan müdahale edilmedikçe yara büyüyebilir ve kişinin yaşamını tehlikeye sokabilir. Kriz durumu da aynı şekilde ekonomik krizin büyüklüğü piyasanın kendisini toparlayamayacağı bir boyutta ise sistemin kendi haline bırakılması sadece o yaranın, o açığın daha da büyümesine ve ekonomik sistemin tamamen çökmesine yol açacaktır.

Kriz ekonomi alanında sıkça duyduğumuz bir olgudur. Ekonomi bilimi kriz kavramının en yaygın kullanıldığı alanlardan birisidir (Örnek, Aydın,2008:4). Ekonomik krizi, sürekli yokuş yukarı çıkan bir kişinin belli bir süre sonra tıkanması yorulması durumunda yaşadıkları olarak yorumlayabiliriz. Yokuş yukarıya çıkan her insan belli bir süre sonra yorulacaktır. Ekonomik krizler de aynı şekilde ekonominin belirli bir yükselme sürecine girmesinin ardından işin doğası gereği ortaya çıkan duraklama, bunalım durumu olarak tanımlanabilir. Daha sonra tekrar bir düzelmeye, toparlanma durumu yaşanır. Bu bir dalgalanma şeklinde devam edecektir. İkinci dünya savaşı sonrasında çeyrek yüzyıllık hızlı büyüme sonrası dünyanın dördüncü uzun bir kriz dönemine girdiği söylenebilir (Örnek, Aydın, 2008:5).

Kriz; herhangi bir mal, hizmet, faktör veya döviz piyasasındaki fiyat veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının dışında gerçekleşen dalgalanmalardır. Krizler, finansal yatırımcıların ülke koşullarının riskli hale geldiği konusundaki beklentilerine bağlı olarak, giriştikleri spekülasyon atakları sonucu başlar ve bu atakların yoğunluğu ölçüsünde şiddet kazanır.

Finansal krizlerle ilgili iki tür göstergeden söz edilebilmektedir. Bunlar, ülke koşullarının yatırım riskinin arttığını gösteren ve bu nedenle finansal bir krizin doğacağı konusundaki beklentileri besleyen ön göstergeler ile yaşanan krizin boyutları hakkında bilgi veren temel göstergeler olmaktadır.

Bir ekonomide finansal krizin doğacağına dair beklentileri besleyen bu göstergeler dışında, yaşanan krizin boyutları hakkında bilgi veren temel göstergeler de söz konusudur. Döviz kurlarındaki büyük dalgalanmalar, gecelik faizlerde yaşanan aşırı yükselmeler ve döviz rezervlerindeki önemli miktarda azalmalar bu göstergelerin başlıcalarıdır (Eren ve Süslü, 2001:1).

Buradan anlaşılacağı üzere finansal krizler daha çok finansman ile ilgili konularda yaşanan sorunları ifade eder. Bu sorunların aşılabilmesi finansal krize yol açacaktır. Ekonomik krizler ise finansal sistemin bir üst sistemi olarak ekonomik yapıyı tamamen kavrar. Finansal krizlerin büyüyerek başka sektörler veya başka ülkelere yayılması ekonomik kriz ile sonuçlanmaktadır. Bu olaya kriz dalgası adı verilmektedir. Kriz dalgaları tıpkı denizde oluşan dalgalar gibidir. Tsunami gibi suni bir şekilde oluştuğunda ve önüne herhangi bir engel çıkmadıkça katlanarak artan ve büyüyen dalgalardır. Bu nedenle dünyanın diğer ucunda yaşanan bir kriz engellenmeden büyürse dünyanın diğer ucundaki insanları da etkiler. Kriz durumunun iyice yayılarak tüm dünyayı kapsamaması sonucunda krizin adı dünya ekonomik krizi olacaktır.

Charles P. Kindleberger, alanında artık bir klasik haline gelmiş olan "Cinnet, Panik ve Çöküş: Mali Krizler Tarihi" isimli kapsamlı eserinde finansal kriz hakkında şöyle yazmaktadır: "Finansal kriz hoş bir kadın gibidir, tanımlanması zordur fakat yüz yüze gelince anlarsınız." Gerçekten de literatürde birçok farklı tanımla yapılmış ve bu konudaki muğlaklık kısmen de

olsa giderilmiş olsa bile finansal krizin ne olduğunu anlamak için onunla karşılaşmak gerekmektedir. Çünkü finansal krizler çok fazla değişkenin bir araya gelmesinden oluşan ve merkezinde insanın tepkilerinin bulunduğu olgulardır. İnsan tepkilerinin karmaşıklığı ve "rasyonalitesinin sınırlarının" tam olarak nerede başlayıp nerede bittiğinin tespit edilememesi ise meseleyi öngörülebilir olmaktan ciddi oranda çıkarmaktadır. İnsan doğasının şartlar oluştuğunda risk almayı sevmesi ve bu anlamda rasyonalitenin sınırlarını her fırsatta zorlamaya eğilimli olması tarih boyunca finansal krizlere temel teşkil etmiştir (Kutlay, 2009:1).

Ekonomik yapı genel olarak doğal bir dalgalanma şekline sahiptir. Ekonomik kriz ekonomide normal olmayan bir durumu anlatmaktadır. Dolayısıyla ekonominin normal dalgalanma hareketinin dışına çıkması olarak tanımlanabilir. Ekonomik gerileme dönemleri, üretimin daralması olarak da tanımlanabilir. Kriz, mevcut düzen içerisinde piyasaların işleyişinin bozulması, dış etkilere karşı esnekliğinin azalması ve aşırı duyarlı hale gelerek ekonomide olağan dışı dalgalanmalara neden olmasıdır. Ekonomik dalgalanmalardaki anormalliklerin uluslararası piyasalarda oluşması küresel ekonomik kriz oluşumunu tetiklemektedir. Nihayet, krizlerin etkilerini azaltmak, önlemek, yeniden oluşmasının önüne geçmek amacıyla yapılan tüm çalışmalar kriz yönetimi olarak adlandırılmaktadır. Son küresel kriz, kriz yönetimi uygulamalarında, klasik yönetim yöntemlerinin ve stratejilerinin yetersiz kaldığını ortaya koyarak; günümüzde kriz yönetimi olgusunun öneminin bir kez daha vurgulanmasını sağlamıştır.

Kriz dönemlerinde KOBİ'lerin etkin, planlı ve rasyonel bir şekilde yönetilerek krizi en az zararla atlatabilmeleri ülke ekonomisi açısından hayati önem taşımaktadır çünkü KOBİ'ler ekonomik büyümenin ve kalkınmanın, sosyal gelişimin, sağlıklı kentleşmenin, toplumsal barış ve huzurun önemli bir unsurudur. KOBİ'ler istihdam ve üretime katkıları, değişen pazar koşullarına hızla uyum sağlama esneklikleri, büyük işletmeleri tamamlama yetenekleri, bölgelerarası dengeli büyüme ve çevre korumasına olumlu etkileri ve gelirin daha adil dağılımı açısından oldukça önemli roller üstlenmektedir. Bütün bu

özelliklerinden dolayı KOBİ'lerin krize hazırlıklı olması, krizi sağlıklı bir şekilde yönetebilmesi gerekmektedir (Gafuroğlu, Yalçın, 2008:3).

Kriz dönemleri, kriz olgusunun bulunmadığı dönemlere göre farklı koşullara, farklı kurallara hatta yaşandığı esnada bilinmeyen kurallara sahip olduğundan işletmelerin bu dönemlerde problemlerin içinden sıyrılma yetenekleri azalacaktır. Kriz dönemleri çoğu zaman kaçınılan, gerçekleşmesi beklenmeyen dönemlerdir. İşletme var olmak ile yok olmak arasında keskin bir uçurumun eşiğine gelir. Krize girmiş olan örgütte zaman ve bilgi eksikliği çok fazla hissedilir (Örnek, Aydın, 2008:29). İşletmenin amaç ve hedeflerinde oluşabilecek sapmalar, ani kararların alınması ve benzeri durumlar, işletmenin çalışanlarının ve alınan kararların birbirleri ile çatışmasına sebep olabilir. Krizler ortaya çıktıkları dönemde kendilerine özgü özellikler taşırlar Krizin türüne göre dönemin özellikleri de farklılık gösterir (Örnek, Aydın, 2008:30). Aşağıda yer alan tabloda farklı kriz nedenleri ve farklı kriz tiplerinin eşleşmesi bulunmaktadır.

Tablo.1.1. Büyük Kriz Tipleri / Riskler

Kriz Nedenleri	Kriz Tipleri
Ekonomik	Çalışanların greve gitmeleri
	Çalışanların işyerinde huzursuzluk çıkarmaları
	İş kıtlığı (yeterince işin olmaması)
	Hisse değerlerindeki dalgalanma ve büyük düşüşler
	Piyasada/Borsada hızla yayılan büyük iflaslar
	Kazançlarda (gelir/kar) görülen büyük azalmalar
Bilgi Kaynaklı	Gizli bilgi ve tescil - Patent kaybı
	Gerçek olmayan bilgi
	Bilgisayar kayıtlarını yasa dışı yollarla değiştirmek
	Müşteriler, tedarikçiler vb. bilgisayardaki önemli bilgilerin kaybı
Fiziksel Kayıplar	Önemli demirbaş, malzeme, gereçlerin kaybı
	Önemli demirbaş ve gereçlerin bozulması
	Önemli tesislerin / fabrikaların kaybı
	Büyük fabrikalarda aksama / bozulma
İnsan Kaynaklı	Önemli bir üst düzey yöneticinin kaybı
	Önemli bir çalışanın kaybı
	Devamsızlıkların artması
	Kazaların ve vandalizmin artması
	İşyerinde şiddet
İtibarla İlgili Olanlar	İftiralar
	Dedikodular
	İğrenç Şakalar
	Söylentiler
	İşletme itibarına verilen zararlar
	İşletme logosunu değiştirmek
Psikopatça Eylemler	Ürünü değiştirmek / bozmak
	Kaçırılma
	Rehin alınma
	Terörizm
	İşyerinde şiddet uygulama
Doğal Felaketler	Depremler
	Yangınlar
	Sel baskınları
	Patlamalar
	Tayfunlar
	Kasırgalar

Kaynak:Örnek ve Aydın,2008:30

Kriz dönemlerinin belli başlı özellikleri örgütsel açıdan bakıldığında aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir.

- Örgütün üst düzey hedeflerini hatta varlığını tehdit etmesi
- Örgütün önleme ve öngörme mekanizmalarının yetersiz kalması
- Acil müdahale gerektirmesi
- Beklenmedik ve ani değişikliklere zorlaması
- Karar vericilerde gerilim yaratması
- Korku ve paniğe yol açması

1.3. Krize Neden Olan Faktörler

Kriz durumunun oluşmasına sebebiyet verebilecek faktörleri, araştırma konusu içine aldığımız organizasyon sistemine göre sistemin içinden gelen veya sistemin dışından gelen faktörler olarak ayırabiliriz. Diğer bir deyişle kriz oluşumuna sebep olacak olaylar kimi zaman işletmenin içinden, bir yöneticinin aldığı bir karar, hatalı yapılan bir hareket den kaynaklanabileceği gibi, işletmenin dışından bir doğa olayı sonucu, savaş durumunda, ekonomik dengelerdeki ani değişim gibi durumlar da işletmeleri kriz durumuna getirebilir.

Kriz durumları her zaman istenmeden, habersizce yanlışlıkla olmayabilir. Tarihte örnekleri bulunduğu gibi işletme yöneticileri kimi zaman kriz durumunda ortaya çıkan hareketliliği, çalkantıyı bir değişim ve gelişme yöntemi olarak kullanmak isteyebilirler ve sanal olarak işletmelerini kriz ortamı içine sürükleyebilirler. Bir görüşme esnasında Hewlett Packard' ın yönetim kurulu başkanı LewPlatt' ın “organizasyon içinde etrafta dolaşarak endişe yaratmanın gerektiğini öğrendim” (Örnek, Aydın ,2008:42) demesi bu duruma bir örnektir. Ancak sürekli suni krizler ile işletmenin canlılığını arttırmaya çalışmanın tehlikeli olabileceği de düşünülebilir. Kriz durumu çalışanlarca kanıksanabilir, gerçek bir kriz anında tepkiler gecikebilir, dikkate alınmayabilir. Bu da tabiri yerindeyse kaş yaparken göz çıkartmaktır.

1.3.1. Dış Faktörler

Dış çevre faktörleri bazen iç çevre faktörleriyle kesişebilir. Kimi zaman ise krize sebep olabilecek bir faktörün iç mi dış mı olduğu birbirine karışabilir. Bu tamamen söz konusu işletmenin büyüklüğü, dışarıyla olan bağlantısı ve etkileşimiyle alakalıdır. Kriz faktörünün gözlemlendiği birimin işletme açısından iç veya dış birim olmasına göre de bir kriz faktörünün duruma göre iç veya dış faktör olarak yorumlanabilmesi mümkündür. Aşağıdaki tabloda dış çevredeki bazı değişkenler belirtilmiştir.

Tablo.1.2.İşletmenin Dış Genel Çevresindeki Bazı Önemli Değişkenler

Ekonomik	Teknolojik
Gayrisafi milli hasıla	Ar-ge içim toplam devlet harcamaları
Faiz oranları	Ar-ge için toplam endüstri harcamaları
Para arzı	Teknolojik çabalar üzerine yoğunlaşma
Enflasyon oranı	
İşsizlik oranı	Patent koruma
Ücret / fiyat kontrolü	Yeni ürünler
Devalüasyon / Revalüasyon	Laboratuardan pazara teknoloji transferinde yeni gelişmeler
Enerjiye ulaşılabilirlik ve maliyeti	
Kullanılabilir gelir	Otomasyon aracılığıyla verimlilik gelişmeleri
Politik ve Yasal	Sosyo-Kültürel
Tekelciliği önleme düzenlemeleri	Yaşam tarzı değişimleri
Çevre koruma kanunları	Kariyer beklentileri
Vergi kanunları	Tüketici hareketleri
Dış ticaret düzenlemeleri	Nüfusun büyüme hızı
Yabancı firmalara yönelik tutumlar	Nüfusun yaş dağılımı
	Nüfustaki bölgesel hareketler
İşe alma ve terfi kanunları	Yaşam beklentileri
Hükümetin istikrarı	Doğum oranları

Kaynak: Örnek ve Aydın, 2008:41

1.3.1.1. Kazalar ve Doğal Afetler

Adından da anlaşılacağı üzere tamamen doğal sebeplerle ortaya çıkan durumlar, deprem, sel, fırtına, kasırga, tsunami gibi çeşitli doğa olayları sonucu da kriz durumları yaşanabilmektedir. Kriz türleri içinde en yıkıcı olanların başında doğal felaketler gelir (Örnek, Aydın , 2008:49). 11 Mart 2011 tarihinde Japonya’da meydana gelen deprem önce Japonya’yı sonra da tüm dünyayı etkilemiştir, etkilemektedir. Hatta bir doğa olayı olarak gelişen durum birbiri ile bağlı olması durumuyla ekonomi açısından, çevre açısından, insanlığın gelişimi, sağlığı açısından ciddi tehlikeler oluşturmuştur. 1992 yılında sular bodrum katlarını basıp elektrik, su ve arıtma sistemlerini devre dışı bırakıncaya Chicago şehir merkezinde yer alan iş yerleri su baskını nedir bilmiyordu (Luecke, 2008:5). Bu da krize neden olabilecek doğal felaketlerin hiç beklenmedik bir anda ortaya çıktığını göstermektedir. Kazalar da tıpkı afetler gibi kriz etkisi yaratabilir örneğin 1986 yılında Çernobil’ de yaşanan kaza boyutları ve verdiği zarar ölçülemeyecek bir felaket olarak tanımlanabilir. Etkileri halen sürmektedir.

Özellikle yaşanan doğa felaketleri sonucunda insanlık ekonomik açıdan da her zaman için zarar görmüştür. Yaşanan krizin boyutu büyüdükçe ekonomik yönden de etkisi o ölçüde büyümektedir. Buradan çıkarılabilecek sonuç bu gibi kriz durumlarından ders çıkararak ileriye yönelik önlem alınması konusunda yararlanmaktır. Kaldı ki yeterli önlemlerin alınmaması, göz ardı edilmesi durumunda özellikle doğa olaylarının tabii yerindeyse hiç affi olmadığı, tefli edilemez yıkımlara neden olabileceği ortadadır.

1.3.1.2. Genel Ekonomik Belirsizlik ve Dalgalanmalar

Borsacı ve ekonomistler, ekonominin iyi gittiği zamanlarda işletmelerin tamamının veya çoğunun iyi durumda olmasını “Yükselen deniz ile birlikte bütün tekneler yükselir” lafı ile açıklarlar. Bu lafın tersi de doğrudur “Alçalan denizde tüm tekneler aşağı doğru gider” (Luecke, 2008:9). Ekonomik belirsizlik ve dalgalanmalar, şirketleri ve faaliyetlerini önemli ölçüde etkiler. Ekonomide yüksek oranlı ve devamlı enflasyon, ürün ve hizmetlerde arz-talep

dengesinin bozulması, ekonomik ve politik çalkantılar, işsizlik, düşük verimlilik, gelir dağılımı dengesizliği, kayıt dışı ekonominin yaygınlığı, sosyal diyalog ve uzlaşma eksikliği vb. gibi sorunlar krize yol açar (Kobifinans, b.t.). Sürekli dalgalanmaların olduğu bir ekonomide kriz kaçınılmazdır. Esnek ve dalgalanmalara dayanıklı şirketler bile belli bir aşamadan sonra bu esnekliklerini yitirebilmektedirler. Diğer bir anlamda durumu iyi olan şirketler de neticede aynı denizin içinde olan gemiler gibi yükseliş ve inişlerden etkilenirler.

Ekonomik istikrarın sağlanmasının önündeki engeller nihayet şöyle özetlenebilir:

- Enflasyon ve bütçe açıkları,
- Uluslararası sermaye hareketleri,
- İzlenen döviz kuru politikaları (Örnek, Aydın, 2008:42),
- Maliye politikalarındaki tutarsızlıklar.

1.3.1.3. Yasal ve Politik Düzenlemeler

Ekonomik dalgalanmalar olabileceği gibi, kimi durumlarda ülkelerin almış oldukları kararlar veya politika değişiklikleri de kendilerini bu düzenlemelere göre ayarlamış ve endekslemiş olan işletmeler üzerinde keskin bir etki yaratacaktır. Örneğin, sınır kapısı yakınında serbest ticarete izin verilmesi ile canlanan ve yeni işletmelerin kurulması sağlandıktan sonra anlaşılan ülke ile yaşanacak bir sorun beraberinde gelen bir politika değişikliği, sınır kapılarının serbest ticarete kapatılması o bölgedeki işletmelerin tümünün iflas etmesi ile sonuçlanacaktır. Ülkelerin ekonomik politika ve kararlarında yapılan hatalar ve ani değişiklikler, şirket için büyük sorunlara neden olabilir (Kobifinans, b.t.).

1.3.1.4. Sosyo-kültürel Faktörler

Toplum sürekli değişim içinde olan bir organizma gibidir. Aslında günümüz ekonomik dengeleri de bu değişim üzerine kurulmuşlardır. Bu nedenle fazlasıyla geleneksel olan kimi ürünler ve bu ürünleri üreten işletmeler zamanla toplumun beklentileri karşılayamaz hale gelebilirler. Toplum üzerindeki etkileri ve insanların onları tercih etme oranlarının düşmesi, eğer bu işletmeler kendilerini kurtaracak yeni alanlar yeni ürünler bulmazlarsa, kendilerini bir krizin içinde bulmaları kaçınılmazdır. Örneğin günümüzde kadınların çalışma hayatına aktif olarak katılmaları bulaşık makinesi, pres ütü gibi eşyalara ve çocuk bakıcılığı, ev temizliği gibi hizmetlere olan talebi arttırmıştır. Dolayısıyla bu talebi önceden gören işletmeler için kültürel çevrede meydana gelen bu değişiklik fırsat doğurmuştur (Çetin, 2001:13).

1.3.1.5. Yoğun Rekabet

Günümüzde benzer özelliklerde ve işlevlerde birbiri yerine ikame edilebilecek ürünlerin piyasada bulunduğu bir dönemdeyiz. İşletmeler kendi ürünlerini bu ürünlerin temel özellikleri yanında artıdan başka özellikleriyle öne çıkmasını ve bu şekilde tercih edilmesini sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Aksi durumda piyasada pay sahibi olma şansı bulunmamaktadır. İşletmeler bu rekabetçi piyasa koşullarında, stratejik davranma ve rekabet analizi gibi teknik anlamda planlamalar ve geliştirmeler yapmalıdır. Karşısına çıkacağı güçler (rekabetçiler, tedarikçiler) nelerdir? Hangi avantajlara sahiptir ya da atlamaı gereken engeller nelerdir? (Taşkıran, 1999:51) İşletmeler bu sorulara yanıt ararken rekabet güçlerini arttırmış olacaktadırlar. Bir şirketin rekabet gücü, ürettiği ürün ve hizmetlerin, diğer şirketlerin ürün ve hizmetleriyle kalite, fiyat ve müşteri memnuniyeti bakımından yarışabilecek düzeyde olması ile ilişkilidir. Kısacası artık işletmeler sürekli olarak yoğun bir rekabet ortamı içerisinde yaşamlarını sürdürmek durumundadırlar. Bu rekabet baskısı altında ürünlerinde farklılık yaratamayan veya kendini ortaya çıkaramayan işletmeler bir kriz ile karşı karşıya kalabilirler.

1.3.1.6. Uluslararası Çevre

Global alanı bir üst sistem gibi düşündüğümüzde devletler bu sistemin alt sistemi olarak aynı oyun alanında mücadele eden oyuncular olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla oyun alanında meydana gelecek değişimler oyuncuları da etkiler. Uluslararası pazarlarda oluşan fiyat dalgalanmaları, savaşlar, arz-talep dengesizlikleri, ülkelerin farklı siyasi ve ekonomi politikaları, şirketleri doğrudan etkileyecektir. Bu eklenmeyi de en çok uluslararası alanda faaliyet gösteren şirketler yaşarlar.

Kriz oluşumu ile ilgili faktörler farklı şekillerde sınıflandırılabilir farklı alt başlıklar açılabilir ancak genel anlamda bakıldığında Bir şirketin en önemli varlıkları,-insan kaynakları, ünü ve mali durumu- her an doğa olayları, sağlık ve çevre konuları, teknoloji, piyasa koşulları ve başıboş çalışanlar tarafından zarar görme riski altındadır (Luecke, 2008:13). İşletmeler içeriden ve dışarıdan gelebilecek her türlü etkiye karşı koyabilmeli gerekli değişimleri anında uygulayabilmek adına da esnek olmalıdır.

1.3.2. İç Faktörler

İç faktörleri, dış faktörlerden ayırabilmenin yolu, dış faktörlerin işletmenin dışından gelen bağımsız bir değişken tarafından sağlandığını bilmemizdir. Örneğin, insan toplulukları belirli bir coğrafi yer üzerinde yaşarlar. Bu yerin konumu, üstü, engebeleri, iklim koşulları, suları ve yeraltı zenginliği o toplulukların iktisadi yaşam için birinci derece önemlidir (Başol, 2010:1). Doğal yapı tanımından anlaşılacağı üzere bir dış faktördür, işletmenin buna aktif müdahale şansı pek fazla olmazken, dış faktör olarak tanımladığımız bu güç işletmenin işleyişine kontrolsüz olarak etki edecektir. İşletme bu durumda müdahale edemediği alanlarda kendisini ortama uydurma yoluna giderek bu dış faktörlerin etkisinden kurtulabilir. Oysa iç faktör dediğimizdeki tanımı bu bağlamda daha kolay olacaktır- işletmenin iç dinamikleri içinden gelen ve işleyişi olumsuz etkileyen bir gücü ifade eder. İşletmenin amaç ve hedefleri ile ilgili olarak aksi yönde hareket eden bu gücün işletme yönetimi

veya işletme içindeki diğer iş gören mekanizmalar tarafından etkisiz hale getirilmesi, düzeltilmesi, geliştirilmesi mümkündür.

Krize sebep olabilecek iç faktörleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

1.3.2.1. Yönetim Zafiyetleri

Yönetim kademesinde yapılan yanlış yönlendirmeler ve alınan hatalı kararlar işletmenin içerden gelen bir kriz ile karşı karşıya gelmesine neden olabilir. İç faktörler içinde en güç telafi edilebilecek etkilerden birisi olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. Bunun sebebi yapılan hatanın direkt olarak karar alıcı mekanizmadan kaynaklanmasıdır. Özellikle KOBİ boyutunda bir işletmeden bahsettiğimizde yöneticinin veya işletme sahibinin yönetim konusunda uzmanlaşmamış olma durumu olasıdır. Yine diğer çalışanların yönetime katılmaları veya görüş bildirmeleri de mümkün olmayabilir. Ayrıca bu işletme dışarıdan yönetim konusunda uzman desteği de almıyorsa yönetimde yapılan hatanın telafisi olmayabilir.

1.3.2.2. İşletmenin Hayat Safhası

İşletmeyi de bir organizma olarak tanımlamak mümkündür. Doğum, gelişim ve ölüm işletmeler açısından da tabii bir durumdur. İşletme yaşam çizgisi içerisindeki dalgalanmalarda kriz ile karşı karşıya gelebilir. İşletmenin yaşam safhasını etkileyen önemli faktörlerden birisi – ki aynı zamanda krize karşı koyabilme gücünü de yakından ilgilendiren bir durumdur – işletmenin gelişime değişime çok açık olması (fazla risk alması) veya tamamen kapalı olması durumudur. Eğer ortama göre hareket edilmiyorsa her iki durumda da işletme krizlere karşı daha dayanıksız olacaktır. Sistem yaklaşımı açısından bakıldığında kapalı sistemler (değişime kapalı) zamanla dış çevredeki değişimin baskısıyla çözülme ve yok olma sürecine girerler. Bu çözülme durumu kaçınılmazdır ve entropi olarak adlandırılmaktadır. Dışa açık sistemler ise iç ve dış dengelerini koruyabildikleri sürece yaşamlarını kapalı sistemlere

oranla çok daha uzun süre devam ettirebilirler. İşletmenin hayat safhası da bu durum ile yakından ilgilidir.

1.3.2.3. Örgüt Yapısı

İşletmenin organizasyon yapılanması, faaliyet alanı ile zıt düşen bir şekilde gelişmiş olabilir veya işletme içerisindeki organizasyon yapısı tamamen hatalı oluşturulmuş olabilir. Genelde bir alanda hizmet verirken başka alanlara hazırlık yapmadan geçiş yapan, aniden büyüme eğrisine girmiş işletmelerde bu durumla karşılaşılabilir. Üretilen malın değişmesi veya sektörde değişiklik dışında işletmenin alışık olmadığı farklı piyasalarda yine aynı mal ve hizmetler ile çıkması da eğer önceden bir hazırlık yapılmamışsa, planlamadan yoksun hareket edilmişse organizasyon yapısı yetersiz ve işlevsiz kalabilir. Bu durum da çoğu zaman işlemlerin tıkanması, süreçlerin işlememesi, zaman kaybı, gelir kaybı gibi kriz durumları ile sonuçlanır.

1.3.2.4. Örgüt İçi İletişim Sorunları

Çoğu zaman birimlerin doğru yapılanması da yetmeyecektir. Örgüt içindeki birimlerin sağlıklı ve yeterli oranda iletişim halinde bulunmaları, bu iletişim sağlanırken kısır döngülerden uzak (bürokrasinin en aza indirildiği), iletişim maliyetlerinin gözetildiği, bir birimin ihtiyacı olan bilginin diğer birimden gelişinin sorunsuz ve hatasız olarak sağlanabileceği bir sistem oluşturulmalıdır.

Sistem yaklaşımına göre de işletme ona bağlı olan alt birimlerden oluşmaktadır. Bu yapının oluşması alt sistemlerin birbirleriyle olan bağları ile mümkündür. Parçaları bir arada tutan ve bütünü oluşturan gücün aslında bu parçalar arasındaki iletişim olduğunu söylemek fazla olmayacaktır. İşletme içerisinde bu ortamın sağlanamaması huzursuzluğu ve beraberinde işlerin aksamasını getirecektir. Oluşan kriz ortamı yine çeşitli zararlara sebep olacaktır.

İletişimin yaşamsal bir süreç olmasının ışığında, yöneticiler, çalışanların aralarındaki beşeri ilişkileri arttırıcı, bağları kuvvetlendirici çeşitli çalışmalar yapmalıdırlar. Yıllık toplantılar, ayda bir, üç ayda bir hafta sonu gezileri v.b. etkinlikler insanın doğası gereği iletişimi kuvvetlendirici etki yaratacaktır. İstihdam edilecek elemanların seçimi esnasında da iletişim becerileri kuvvetli kişilerin tercih edilmesi örgüt içi iletişim sorunlarını en düşük düzeyde tutmaya yardımcı olacaktır.

2. BÖLÜM

2008 DÜNYA EKONOMİK KRİZİ VE KOBİLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

2.1. 2008 Dünya Ekonomik Krizi

2008 dünya finansal krizi, Amerika da ortaya çıkışı sebebiyle kimi çevrelerde Kuzey Atlantik Krizi olarak da anılmaktadır. Büyük krizlerden en son yaşananı olarak bu kriz küreselleşen dünya üzerinde bir sistem değişikliğine gidilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Amerika daha önceki krizlerde kullandığı çözüm yöntemlerini bu krizde kullanamayacağını görmüştür. Özellikle krizin, neoliberal politikaların egemen olduğu bir dönemde patlak vermesi alternatif iktisat arayışlarını tekrar gündeme getirmiştir (Aydoğuş ve Diğerleri, 2009: 1).

2008 Küresel krizi ile büyük çapta firmaların görüldüğü gibi güvenilir olmadıkları ortaya çıkmış, ekonomik büyümenin ve istikrarın sağlanması konusunda KOBİ' lere ne kadar önemli bir yere sahip olduğu bir defa daha kanıtlanmış olmaktadır. 2008 krizini daha iyi ele alabilmek adına krizin ortaya çıkışına, yayılışına ve günümüzde kadarki dönemde yaşanan süreçlere değinmek gerekmektedir.

Krizin gelişim sürecini şöyle özetlemek mümkündür: ABD'de, düşük gelirli oldukları için aslında yüksek geri ödeme riski taşıyan ekonomik aktörlere 2000'lerin ilk on yılının ilk yarısında yoğun biçimde açılan konut kredilerinin, faizlerdeki yükselme ve konut fiyatlarındaki gerilemeyle birlikte geri ödenememeye başlamasıyla, 2006–07 yıllarında patlak veren finansal kriz, özellikle 2008 yılı sonbaharından (hatta kısmen Mart 2008'dan) itibaren, aşağıda özetlenecek kanallar aracılığıyla ABD'den dünya ekonomisinin geri kalan kısmına da hızla yayıldı ve ilgili ülkelerdeki finansal ve/veya reel sektörlere de “bulaştı”. Literatürdeki yaygın tartışma ve kanılara göre, ABD'deki konut finansman piyasasında yaşanan krizin temel sebepleri, ABD başta olmak üzere pek çok ülkede ulusal hükümetlerin 1970'lerden itibaren finans piyasalarındaki yetersiz kalan denetim ve düzenlemeleri ve özellikle

ABD’de finans sektöründe faaliyet gösteren firmaların (1990’lardan itibaren) “yeni icat edilen” bir takım finansal araçları kullanarak “aşırı-risk üstlenmeyi” yaygın biçimde tercih etmeye başlamaları olarak kabul edilmektedir. ABD’de ve diğer ülkelerde çeşitli ulusal hükümetlerin (özellikle 2000’lerin ilk on yılında) uyguladıkları “kötü” iktisat politikaları da, küresel krizin oluşumu ve güçlenmesinde etkili olmuş faktörler arasında sayılmaktadır (Kibritçioğlu, 2006:4).

ABD’ den dünyaya yayılan krizin özellikle Türev piyasalarda gerçekleşen işlemlerin gerçekte dolaşımda olan paradan hacmen çok daha büyük olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bankalar bu işlemleri sağlayabilmek için büyük risk altına girmişlerdir. Olabilecek en ufak aksaklıkta birbirine bağlı olarak tüm sistemin çöküş içerisine girebileceği göz ardı edilmiştir.

2.2. 2008 Dünya Ekonomik Krizinin Geçmiş Dünya Ekonomik Krizleri ile Karşılaştırılması

Günümüzde dünya ekonomisinde yaşanan en önemli olgulardan birisi, 1970’ li yılların sonunda gelişmiş ülkelerde başlayan ve 1980’ li yıllarla birlikte gelişmekte olan ülkeleri de kapsayacak biçimde yaygınlaşan finansal serbestleşme uygulamaları ve onun bir parçası olarak sermaye hareketlerinin serbestleşmesidir. Bunun bir sonucu olarak, dünya ekonomisi 1980’ li yıllar ve sonrasında bir değişim sürecine girmiştir. Yaşanan finansal krizler, ülkenin gelişmesinde aktif rol oynayan sermaye piyasalarının etkinliğini azaltarak, yerli ve yabancı yatırımcıların piyasayı terk etmelerine neden olmaktadır. Yaşanan krizle makroekonomik göstergelerin ve sosyal yapının bozulmasına yol açmaktadır (Karaca, 2010:1).

Buradan itibaren dünyada yaşanan ekonomik ve finansal krizleri 2008 yılında yaşanan son büyük kriz ve bu krizden önce yaşanan önceki krizler olarak sınıflandırarak tarihsel süreç içinde bu noktaya nasıl geldiği irdelenecektir.

2.2.1. Latin Amerika Krizleri

1980'li yılların başlarında Latin Amerika ülkelerinin finansal gelişmişlik seviyesi ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermekteydi. Arjantin, Brezilya, Şili ve Uruguay gibi ülkelerde bankacılık sektörü önemli derecede dengesizlikler ihtiva etmesine rağmen biraz daha gelişmiş durumundaydı. Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Nikaragua, Peru ve Venezüella'da finansal sektör tam anlamıyla baskı altındaydı. Bu ülkelerde finansal baskı politikaları, faiz oranlarının kontrol edilmesi, kredi tesisinin devlet tarafından yapılması, menkul kıymet borsalarının ve yeni mali kurumların kurulmasının engellenmesi, sermaye hareketlerine sınır getirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Finansal baskı politikaları Latin Amerika ülkelerinde finansal sektörün daralmasına yol açmıştır. Finansal sektörünün büyüklüğünü ölçen para arzının (M2Y) GSYİH'ya oranı, 1980 öncesinde %40'ların altında seyretmiştir. Gelişmiş ülkelerinkiyile karşılaştırıldığında bu oran oldukça düşüktür (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002:5).

1980 öncesinde Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda görülen yüksek enflasyon ve aşırı değerlenmiş ulusal paralar, kişileri tasarruflarını değişik finansal aktifler arasında paylaştırmak yerine, döviz cinsinden tutmaya sevk etmiştir. Ayrıca mevduat munzam karşılıklarının çok yüksek oranlarda olması ticari bankaların özel sektörün yatırımlarını finanse etmesini engellenmiştir. Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda menkul kıymet borsaları da 1980 öncesinde bürokratik engellemeler nedeniyle gelişmemiş ve 1980'li yılların ortalarına kadar hisse senetlerinin piyasa değerindeki düşüş sürmüştür.

Bunların dışında, devlet tarafından nominal faiz oranlarının, enflasyon oranının altında belirlenmesi, reel faizlerin negatif olmasına yol açmıştır. Bu durum verimli projelerin finanse edilmesini olumsuz etkilemiş ve Latin Amerika ülkelerinden sermaye kaçışına yol açmıştır. Ayrıca formel finansal piyasanın dışında varlık gösteren informel bir mali sektör oluşmuştur. 1980 öncesinde uygulanan kredi tahsis politikası da devletin Latin Amerika ülkelerinde finansal piyasalara müdahale etmek için yoğun olarak kullandığı bir araç olmuştur. Genel olarak devlet kredi tahsisini şöyle gerçekleştirmiştir:

- Kamu bankaları aracılığıyla piyasa faiz oranının altında devlet tarafından belirlenen öncelikli sektörlerere kredi vermek,
- Özel ticari bankaları, portföylerinin bir kısmını öncelikli sektörlerere ayırmaya zorlamak,
- Bu sektörlerere kredi veren ticari bankalar için reeskont oranlarını düşük tutmak,
- Ticari bankaları, portföylerin niteliğine göre değişik oranlarda mevduat munzam karşılığı bulundurmak.

Ancak açılan kredilerin büyük bölümü kredi alan kişi veya kurumların büyük rantlar elde etmesine yol açmıştır. Güney Doğu Asya ülkelerinde de kredi tahsis politikası uygulanmış ancak krediler faaliyet gösterdiği sektörden bağımsız olarak ihracatını en çok artıran firmalara verilmiştir.

Latin Amerika ülkelerinde reform öncesi dönemde görülen en önemli problemlerinden birisi de mali sistem üzerinde etkin bir denetim mekanizması olmamasıdır. Bankaların kredi portföyleri hakkında yeterli bilgi verme zorunluluğunun minimum düzeyde olması ya da hiç olmaması, yerli ya da yabancı bağımsız denetleme kurumlarınca bankaların denetlenmemesi, mevduata verilen garantiler nedeniyle bazı holding bankalarının topladıkları kredileri kendi bünyelerindeki şirketlere usulsüzce aktarmaları, şüpheli alacak karşılıklarının düşük olması ve benzeri nedenler yüzünden verimsiz kredilerin oranı yükselmiştir. 1982 yılındaki borç kriziyle birlikte verimsiz kredilerin oranı bankaların toplam portföyünün %20'sine ulaşmıştır. Bu borç krizi özellikle Arjantin, Kolombiya, Şili ve Uruguay'ın finansal sektörlerini derinden etkilemiştir.

Arjantin'de 1980-1982 yılları arasında özel ticari bankaların en büyükleri ve 42 küçük ve orta ölçekli mali kurum tasfiye edilmiştir. Benzer bir şekilde Şili'de de 11 tane büyük finansal kurumun likidasyonuna gidilmiştir.

Bir yıl sonra, kriz daha da genişlemiş ve 7 tane iflas etmiş banka devlet tarafından geri alınmış ve bunlardan iki tanesi kapatılmıştır, diğer beş tanesinin rehabilitasyonu gerçekleştirilerek küçük yatırımcılara ve özel emeklilik fonlarına satılmıştır. Uruguay'da, Merkez Bankası mevduat sahiplerini korumak amacıyla sorunlu bankaları geri almadan önce, yabancılara rehabilitasyonlarını sağlamak ve kötü kredilerinden arındırmak koşuluyla satmıştır. Tüm çabalara rağmen kriz 1986 yılına kadar devam etmiştir. Özetle 1982 yılındaki borç krizi Latin Amerika ülkelerinin^ akan yabancı sermayenin durmasına yol almış ve izleyen dönemde ulusal tasarrufların artması için yeni yöntemler aranmasına yol açmıştır.

1980'li yıllardan başlayarak 1990'lı yıllara kadar süren dönemde Latin Amerika ülkeleri finansal sistemlerine derinlik kazandırmak ve yatırımların verimliliğini artırmak amacıyla mali reformlar yapılmıştır. Aslında o dönemde borç batağına sapsamış ülkelerin önünde çok seçenek yoktu. IMF'den borç alabilmek için genel adıyla yapısal uyum denilen ve ekonominin dışa açılmasını ve finansal serbestleştirmeyi hedefleyen politikaların uygulanması zorunluluğu vardı. Ayrıca Çin, Güney Kore, Malezya ve Tayland gibi -itibarı yüksek birkaç Güney Doğu Asya ülkesi haricinde, uluslararası mali kurumlar geliştirmekte olan ülkelere kredi vermeyi durdurmuşlardı. Bu şartlar altında finansal reformların yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Finansal reformların uygulamaya konulduğu dönemde Latin Amerika ülkelerinin birçoğu %50 ile %200 arasında değişen enflasyon ve büyük bütçe açıklarıyla karşı karşıya kalmışlardır.

Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte genel olarak Latin Amerika ülkelerinde yapılan finansal reformlar, faiz oranlarının serbest bırakılmasını, kredi tahsis politikalarının terk edilmesini, mevduat münzam karşılık oranlarının düşürülerek bütün finansal kurumlar için uyumlu hale getirilmesini, sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasını, yerli ve yabancı bankaların finansal piyasalara girmesini engelleyen yasaların kaldırılmasını ve etkin bir denetim mekanizması geliştirilmesini hedef almaktaydı.

Latin Amerika ülkelerinin arasında özellikle Arjantin, Şiili ve Uruguay yukarıda belirtilen reformları büyük bir hızla gerçekleştirmişlerdir. Bu üç ülkede, kronik hale gelmiş enflasyonu engellemek için döviz kurundaki değişimleri önceden gösteren takvimler yayınlanmıştır. Bu takvimler halk arasında ulusal paranın değerinin düşmesinde yavaşlamalar olacağı ve enflasyon oranının uluslararası düzeylere yaklaşacağı beklentisinin yaygınlaşması amacıyla kullanılmışlardır. Aynı zamanda bu ülkeler sermaye hesaplarını serbestleştirerek ulusal faiz oranlarını, uluslararası faiz oranlarına yaklaştırmaya çalışmışlardır.

Alınan bu tedbirler sayesinde enflasyonun ve faiz oranlarının beklenmiştir. Ancak enflasyon beklenildiğinden daha yüksek çıkmış ve bu yüzden de reel olarak Latin Amerika ülkelerinin ulusal paraları büyük ölçüde değerlenmiştir. Sonuçta ihracat ve üretim olumsuz biçimde etkilenmiştir. Ulusal ve uluslararası faiz oranları arasındaki büyük farklar ve döviz kurundaki değişikliklerin önceden ilan edilmesi nedeniyle, sermaye girişleri hızlanmış ve bu durum hızlı bir parasal genişlemeye yol açmış, sonuç olarak yerli talebin kontrol edilmesi güçleşmiştir.

Mali sistemi kontrol eden etkin bir denetim mekanizmasının olmaması ve mevduata verilen garantiler nedeniyle bankalar aşırı derece de borç vermişlerdir. Bankaların verdiği borçlar daha çok yurtdışından dolar cinsinden ve düşük faiz oranlarından aldıkları kredilerden oluşmuştur. Ayrıca bankalar, düşük faizden aldıkları kredileri yurtiçinde yüksek faizden ve ulusal para cinsinden ödünç vererek büyük karlar elde etmişler, ancak bu durum dolar cinsinden borçlarının artmasına neden olmuştur.

1980'li yılların başlarında cari işlemler dengesini sağlamak için Arjantin, Şiili ve Uruguay, paralarını büyük oranlardan devalüe etmek zorunda kalmışlardır. Böylece dolar cinsinden borçlanmış bankalar ve işletmeler iflasa sürüklenmişlerdir. İflas eden birçok banka daha sonra devlet tarafından kurtarılmıştır.

Kurtarma operasyonlarının neden olduğu aşırı parasal genişleme, izlenen yapısal uyum politikalarının sürdürülmesini imkansız hale getirmiş ve bir müddet sonra Arjantin ve Şili'de devlet yeniden mali sektörü denetim altına almak zorunda kalmıştır. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş ve bir müddet sonra her iki ülke yeniden finansal serbestleşme politikalarına geri dönmüşlerdir. Öncelikli mali durumu kötü olan bankalar kamulaştırılmış daha sonra yeniden özelleştirilmişlerdir. Birçok Latin Amerika ülkesi gibi, Arjantin ve Şili de uzun dönemi kapsayan bir mali ıslah programı yürürlüğe koymuş ve etkin bir finansal denetleme sistemi oluşturmaya çalışmıştır. Ancak yeterli sayıda eğitilmiş personelin olmaması, denetleme sistemindeki aksaklıklar ya da konun boşlukları veya politik nedenlerle denetiminin engellenmesinden dolayı bugüne kadar ülkelerde etkin bir denetim mekanizması oluşturulamamıştır.

Latin Amerika ülkelerinde yapılan finansal reformlar en çok menkul kıymetler borsasını olumlu olarak etkilemiştir. Amerika ülkelerinin borsaları bu gelişmelere rağmen diğer gelişmekte olan ülkelerin, özellikle finansal reformlarda nispeten daha başarılı olan Güney Doğu Asya ülkelerinin borsalarıyla karşılaştırıldığında, gerek büyüklük gerekse likit olma açısından son derece geridedirler. Ayrıca bu borsalarda hisse senetleri fiyatları değışkenliği oldukça yükselmiştir.

2.2.2. Meksika Krizi

1980 ve 1990 yıllarındaki Latin Amerika'daki krizlerden farklı olarak, 1994-1995 yıllarındaki Meksika ve 1997-1998 yıllarındaki Güney Asya krizi makro ekonomik istikrarın nispeten sağlandığı bir ortamda ortaya çıkmıştır.

Her iki ülkenin ekonomik durumu, gelişmekte olan birçok ülkeye örnek teşkil edebilecek kadar sağlıklı gözükmekteydi. Bir başka değışle gerek Meksika'da, gerekse Beş Güney Doğu Asya ülkelerinde (Endonezya, Güney Köre, Filipinler, Malezya, Tayland) ve diğer ülkelerde görülen büyük bütçe açıkları mevcut değildi ve enflasyon oranı düşüktü. Meksika 1980'li yılların ortalarında kamu maliyesini ıslah programıyla işe başlamış ve bunun

özelleştirme ve büyük çapta finansal reformlar izlemiştir. Aynı zamanda dış borçlarını yeniden yapılandırmış ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasını (NAFTA) imzalayarak dış ticaretini serbestleştirme yönünde önemli mesafeler kaydetmiştir

1990'lı yıllarda iki sene gibi kısa bir sürede 1982 yılında kamulaştırılan 18 kamu bankası özelleştirilmiştir. Bunların yanında diğer Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi Meksika'da da faiz oranları serbest bırakılmış, kredi sınırlamaları ve bankaların kasalarında nakit tutma zorunluluğu kaldırılmıştır. Bu uygulamalar başlangıçta, on yıldan uzun bir zamandır çok düşük büyüme oranına ve yüksek bir enflasyona sahip olan Meksika ekonomisinin canlanmasını sağlamıştır. Gerçekten de 1989-1994 yılları arasında, GSYİH sabit fiyatlarla yılda ortalama %4 büyümüş ve 1993 yılı sonunda enflasyon oranı yirmi yıldan biri ilk kez %10'nun altına inmiştir. Bu istikrarlı büyüme Meksika'nın o güne kadar görmediği kadar çok yabancı sermaye çekmesini sağlamıştır.

Ancak hızlı sermaye hareketleri toplam talebin aşırı derecede artmasına, hisse senetlerinin ve gayrimenkul fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. Meksika birçok ülkede finansal serbestleşme programlarının uygulanmaya konulduğu yıllarda özel tasarruf oranlarının düştüğü göstermiştir. Sonuçta cari işlemler açığı hızla artmış; 1993'te %5.8 olan cari işlemler açığı 1994'te %7.0 olmuştur; sürdürülemeyeceği hissine kapılmışlardır.

Bunların dışında özel sektöre açılan kredilerin hızla artması, çıpaya dayalı döviz kuru politikasının devam ettirilmesi, uluslararası faiz oranlarının özellikle Amerika Birleşik Devletlerdeki (ABD) faiz oranlarının yükselmesi, politik cinayetlerden dolayı oluşan belirsizlikler gibi faktörler Meksika ekonomisine olan güveni oldukça zayıflatmıştır. Özel sektöre açılan kredilerdeki artışlar bankacılık sisteminde düzenleme ve denetlemenin etkin olmadığı bir durumda ortaya çıkmıştır. Ayrıca bankalar açtıkları kredilerin kullanım alanlarını kontrol edebilecek bir mekanizmayı kendi bünyelerinde bulunduramamışlardır.

2.2.3. Güney Doğu Asya Krizi

1997 yılı Temmuz ayında Tayland'ın döviz kuru çöktüğünde ve mali piyasaları erimeye başladığında ne IMF ne de uluslararası kurumlar pek fazla endişe etmemişti. Ancak Tayland krizi çok kısa bir süre içinde Malezya, Güney Kore ve Endonezya'yı da içine alarak önce Güneydoğu Asya krizine, daha sonra diğer ülkelerin de krize girmesiyle küresel krize dönüştü. Ucuz işgücünden yararlanmak için bu bölgeye akan sermayenin aşırı birikmesi kapasitenin genişlemesine ve bir süre sonra patlamasına yol açarak dünya ekonomisini krize yöneltmiştir.

Başka açıdan bakılırsa krizin kökeninin uluslararası mali sistemin işleyişinde yattığı söylenebilir. Liberalizasyon sonucu ortaya çıkan kısa vadeli sermaye akımları krizin nedenini oluşturur. Dolayısıyla kriz, küreselleşmenin krizidir.(Malkoç, b.t.)

Sektör hakkında yeterli enformasyona sahip olmayan yabancı yatırımcılar ve tam anlamıyla libere edilmemiş yerli finans kurumları tarafından emlak gibi hayli spekülatif bir alana dev yatırımlar yapılmıştı. 1996 yılı boyunca Tayland, Malezya ve diğer ülke hükümetlerinin, finansal durumlarının yarattığı risk ve bu riski azaltma yönünde uygulanacak uygun politikalar hususunda, IMF ve Dünya Bankası yetkililerince uyarıldıkları bilinmektedir. Ancak, bu uyarılara sözü geçen hükümetlerce pek kulak asılmamıştır.(İzgi, b.t.)

Diğer bölgesel para krizlerinde olduğu gibi, bu krizde de finans piyasaları krizi çok geç fark edebilmişlerdir. Bölge genelinde kaydedilen rekor sayılabilecek nitelikteki büyüme oranları yetkilileri herhangi bir önlem almaya gerek olmadığı hususunda ikna etmeye yeterli olmuştur. Bölge ekonomilerinin krize doğru sürüklenişlerine, birçok para biriminin sabitlendiği ABD Doları'nın Yen karşısında değer kazanması, önemli sektörlerde yaşanan gelişmeler ve azalan ihracat potansiyeli (Çin'in artan rekabet gücüne bağlı olarak) hız kazandırmıştır. İhracattaki artışın dalgalanmasıyla da emlak sektöründeki gelişmeler (özellikle Tayland'da) göze batmaya başlamıştır. Sonrasında, emlak

fiyatlarındaki düşüş hisse senedi fiyatlarını çökertmiş ve finans kurumlarının çözülmeye başlamasına, bir başka deyişle, bu kurumların borçlarını ödemeye ne kadar muktedir olduklarının sorgulanmasına yol açmıştır.

Bu noktadan sonra gelişmeler, ülke içi bir krizin özelliklerini yansıtmakta ve genel hatlarıyla 1990'lı yılların başında "balon ekonomisi" olarak tanımlanan Japonya'nın yaşadıklarına benzemektedir. 1997 yılının ilk yarısında ise spekülâtörler, Tayland başta olmak üzere kriz belirtilerinin iyiden iyiye, ekonomilerini tekrar harekete geçirmek için devalüasyon yolunu seçip seçmeyeceklerini merak etmeye başlamıştır. Hükümet her ne kadar gerek duyulmadığını iddia etse de, gittikçe artan şüpheler faizlerin artırılmasına neden olmuş, bu artış da finans kurumlarının nakit akışlarında problem yaratmış ve deflasyonist etkisiyle piyasadaki tansiyonu yükseltmiştir.

2Temmuz 1997 de Tayland baskılara dayanamayarak Baht'ın (Tayland Ulusal Parası) dalgalanmasına izin vermiş, bu durum diğer krizlerde olduğu üzere bölgedeki diğer paralara karşı spekülâtif hareketleri artırmış ve Baht'taki değer kaybını Malezya, Endonezya ve Filipinler 'deki devalüasyonlar izlemiştir. Devalüasyon dalgası ve bu dalganın gözler önüne serdiği finans piyasalarının durumu yatırımcılarda güven kaybına neden olmuş, kaybedilen güvenin yeniden tesis edilebilmesi içinse ülkeler katı maliye politikaları uygulamaya koyulmuşlardır. Tayland, finans sistemini revize etmek koşuluyla IMF'den acil durum kredisi almıştır.

Krizin sonuçlarını şöyle özetlemek mümkündür. Genel kabul gördüğü üzere, Tayland da tıpkı Meksika gibi büyüme oranında bu düşüşle karşılaşmıştır. Geçmişte kaydedilen yıllık ortalama %9 gibi yüksek bir büyüme oranı %0'lara kadar gerilemiştir. Bu düşüş komşu ülke ekonomileri üzerindeki etkili olmuştur. Aşağıdaki tabloda Güney Doğu Asya ülkelerinin cari işlemler dengesine ilişkin rakamları bulunmaktadır.

Tablo 2.1.Güney Doğu Asya Ülkeleri Cari işlemler GSYİH % leri

	1995	1996	1997
Güney Kore	2,0	4,9	2,8
Endonezya	3,3	3,3	2,9
Malezya	10,0	4,9	5,8
Filipinler	4,4	4,7	4,5
Tayland	8,0	7,9	3,9

Kaynak: Güloğlu ve Altunoğlu2002:10 (Int. Fin.Stats, IMF:1998)

Tabloda görüldüğü gibi kriz yılında 5 ülkesinde cari işlemler fazlası gerilemiştir. Ancak burada en ilginç örneği Güney Köre oluşturmaktadır. Ciddi yurtiçi finansman problemleri ve yüksek cari işlemler açığı olmasına rağmen, Güney Doğu Asya ekonomileriyle gerçek anlamda çok az bağı vardır. Yurtiçinde yüksek miktarda batık kredi bulunduğunu açıklayan Çin üzerinde krizin herhangi bir baskısı hissedilmemektedir. Hong Kong ise, Çin'in özel idaresine geçtikten sonra dahi, Arjantin gibi parasını dolara; endeksleyerek ve para kurulunu oluşturarak Latin Amerika tecrübesiyle ilginç paralellikler göstermiş, finans piyasalarında da Hong Kong Doları'nın riskli olmadığı ve Özel Yönetimli Bölgenin krizden yalıtıldığı fikri oluşmuştur.

Krizden etkilenen Asya ülkelerin iç taleplerini kısımaları ve gerçekleşen devalüasyonlar sonucu rekabet alan avantajı sağlamaları, diğer ülkelerin ihracat gelirlerini olumsuz yönde etkilemiştir.

2.2.4. Rusya Krizi

Güney Doğu Asya'da başlayan kriz, 1998 yılında bölgelerinde önemli ağırlıkları bulunan Rusya ve Brezilya'ya sıçrayarak küresel bir nitelik kazanmıştır. Rusya krizinin, Uzakdoğu krizi ile bağlantılı olan ve olmayan iki ayrı nedeni bulunmaktadır. Mali piyasaların yapısı itibariyle Uzakdoğu ülkeleri ile benzerlik gösteren ve yine anılan ülkeler gibi ekonomik kalkınmasını sağlamak ve ekonomik reformlarını yapabilmek için yabancı sermayeye ihtiyacı olan Rusya, Uzakdoğu krizi nedeniyle ortaya çıkan kaynak bulma veya en azından var olan uluslararası kaynakların maliyetinin artması sıkıntısından doğrudan etkilenmiştir. Bu bakımdan, Rusya krizi ile Uzakdoğu krizi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu söylenebilir.

1992 yılından başlamak üzere, devletin ekonomiye müdahalesi ile işleyen merkezi planlamacı ekonomik sistemde çok köklü değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, ilk önce Ocak 1992 tarihinde başka kurla ve faizler olmak üzere, tüm fiyatlar serbest bırakılmış ve piyasada işlem gören her türlü malın fiyatlarının, piyasa koşullarında oluşan arz ve talebe göre belirlenmesi sağlanmıştır. Yine bu kapsamda, mali piyasalarda önemli liberalleşmeler yapılmış, ruble çevrilgen hale getirilmiş, bankacılık sisteminde özel sektörün faaliyet göstermesine ve yabancı yatırımcıların Rus mali piyasalarında işlem yapmasına imkan sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, devletin ekonomideki ağırlığını azaltmak amacıyla, özellikle küçük çaplı devlet işletmelerinin özelleştirilmesine başlanmış ve bu sayede ekonominin yaklaşık %70'inin özel sektör tarafından kontrol altına tutulduğu bir ekonomik yapı oluşturulmuştur. Ayrıca, dış ticaret alanında da önemli serbestleşme sağlanmış, gümrük vergileri düşürülmüş, miktar kısıtlamaları kaldırılmış ve lisans uygulamasına son verilmiştir.

Yukarıda kısaca özetlenmeye çalışılan ve gerek toplumsal gerek siyasi anlamda çok sancılı ve zorlu bir süreçte gerçekleştirilen tüm bu reformlar beraberinde çok önemli sorunları da getirmiştir. Özellikle "yapısal reformlar" alanında gerçekleştirilen tüm bu başarılı reformlara karşı Rusya makro ekonomik istikrarı sağlamak ve ekonominin dengelerini kurmak, açısından aynı başarıyı gösterememiştir. Her ne kadar, " Geçiş Ekonomileri" olarak adlandırılan bu ülkelerin ekonomik, siyasi, toplumsal ve hatta kültürel yapıları birbirilerinden çok büyük farklılık arz ediyor olsa da, bu süreçte Rusya Federasyonu/ da dahil olmak üzere, hemen hemen tüm ülkeler bazı ortak sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sorunlardan belli başlıları ise şöyledir (Malkoç, b.t.).

- GSYİH ve üretimde yaşanan ciddi düşüş,
- Zaman zaman, parasal genişleme hızındaki yavaşlamaya rağmen, görülen sürekli ve yüksek oranlı enflasyon,
- Mali gelirlerde (başta vergi gelirleri olmak üzere) görülen gerileme,
- Uygun kur politikalarının tespitindeki sıkıntılar,
- Dış mali yardımların rollerinin belirlenmesindeki sorunlar,

- Finansal sektör reformunda karşılaşılan güçlükler,
- Özelleştirme ve işletmelerin yeniden yapılandırılması,
- Hükümet harcamalarının yapısındaki sağlıklı durum.

Yukarıda belirtilen tüm bu sorunlar, geçiş sürecinde bir an evvel çözümlenmesi gereken konular olarak ortaya çıkmıştır. Şüphesiz, gerek siyasi anlamda gerek ekonomik büyüklükler açısından geçiş ekonomileri içerisinde en önemli konumda bulunan Rusya'da, bu sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

2.3. 2008 Dünya Ekonomik Krizinin Doğuşu ve ABD süreci

Konut kredilerinde ikincil piyasanın gelişmesi için oluşturulan Freddie Mac ve Fannie Mae'nin devlet kontrolüne geçmesinin ardından büyük yatırım bankası Lehman Brothers ABD İflas Yasasının 11'inci maddesi kapsamında iflas başvurusunda bulunmuş, Merrill Lynch çok düşük bir bedelle Bank of Amerika ya satılmış ve dev sigorta şirketi AIG operasyonlarını devam ettirebilmek için FED'den (ABD Merkez Bankası) önemli tutarda kredi kullanmak durumunda kalmıştır. Krizin İngiltere, Avrupa ve gelişmekte olan ülkelerde de hissedilmesi ve küresel bir boyut kazanmasının ardından yaklaşık 700 milyar dolarlık kurtarma paketi (bailoutbill) ABD meclisinden geçerek onaylanmıştır.

Son küresel finansal kriz bazı açılardan eskilerine benzemekle birlikte bazı açılardan ise farklılıklar taşımaktadır. Örneğin krize müdahale biçimi yeni değildir. 1929 Buhranı sonrası uygulanan Keynesyen politikalardan 1998' deki hedge fon kurtarma operasyonlarına kadar devletin ekonomideki hakimiyeti hep hissedilir düzeyde olmuştur. Örneğin, Eylül 1998'de New York FED (ABD Merkez Bankası New York Birimi) ülkenin en büyük hedge fonlarından olan LTCM'yi kurtarmak için on dört büyük ticari banka ve menkul kıymet şirketinin katıldığı bir girişim başlatmıştı. Bunlar toplam 3.6 milyar Dolar sermaye sağlayarak LTCM' nin yüzde 90'ına sahip olmuşlardı. Ancak son yaşanan mortgage krizi sonucunda ABD hükümetinin seri faiz indirimleri, banka birleştirme operasyonları ve en son mortgage kurumlarına el konulması

“müdahaleci bir piyasa”nın neredeyse “normal” haline geldiğini göstermektedir.

Bu gelişmeler ABD ve diğer gelişmiş ekonomilerin mali sistemini yeniden yapılandırılmasına, gelişmekte olan dünyanın sermaye hareketleri ile ilgili politikalarını yeniden gözden geçirmelerine ve dünya finans sisteminin başka bir mantalite ve başka gerçeklerle yeniden dizayn edilmesine yol açacaktır (Alantar, 2009:2).

ABD krizini etkileyen faktörleri ve bu faktörlere bağlı türevlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Bankacılık sisteminde kısıtlayıcı düzenlemelerin kaldırılması
- Alınan ekonomik kararların etkileri
- Mortgage kredilerinde yaşanan sorunlar (subprimecrisis)
  - Konut sektöründe genleşme ve daralma (creditcrunch)
  - ABD federal hükümetinin yarattığı moral hazard
  - Subprime kredilendirme
  - Denetim dışı kalan mortgagebroker’ları (agency problem)
  - Emlak spekülasyonu
  - Mortgage kredilerinin menkulvarlığa dönüştürülmesi (securitization)
  - Mortgage piyasasında kredi default (subprime) krızı
  - Finansal yönetim hataları
  - Riske duyarsızlık
  - Yatırım bankalarının spekülatif faaliyetleri
  - Hedge fonların verimsizliği
- Finansal varlıkların değerlemesindeki hatalar
  - CDS’lerin yanlış ve spekülatif amaçlı kullanımı
  - CDS’lerin amaçlarına uyumsuzluğu
- ABD bankacılık sisteminde kredi daralması (CredİtCrunch)
  - Ödeme güçlüklerinin ortaya çıkışı
  - Kredi daralması krize dönüşüyor
  - Kredi derecelendirme kuruluşlarının olumsuz katkıları
  - Finansman bonusu piyasasında likidite sorunları

- Lehmanbrothers'ın iflasına göz yumulması
- Düzenleyici kuruluşların yetersizliği
  - Amerikan Merkez bankası (FED) politikaları
  - FED proaktif davranmadı (Merih, b.t.).

2.4. 2008 Dünya Ekonomik Krizi ve Türkiye

Ülkemiz 2001 yılındaki krizin ardından gerçekten sürekli bir büyüme periyodu içinde girmiştir. Bu büyüme bazı sektörlerde reel anlamda yansımaya da özellikle uygulanan dalgalı kur politikası ve döviz kurunun farklı yollardan baskı altına alınması ile Türk lirasının güçlenmesi ve sağlanan güven ortamı neticesine bu büyüme gerçekleşmiştir. Ancak ekonomideki istikrarı veya istikrarsızlığı büyük ölçüde dış etkenlere bağlı olan ülkemizin 2008 yılı küresel krizinden etkilenmediği, krizin teğet geçtiği gibi söylemlerin aksine, 2008 krizinin ülkemizi tıpkı dünya üzerindeki diğer ülkelerde olduğu gibi derin bir şekilde etkilediği görülmektedir.

Ekonomimiz 2009 yılında %6'lık bir küçülme yaşamıştır. Pek çok işletme batmış, işsizlik artmış, türev piyasalarda yatırım yapanlar büyük zararlar ile karşı karşıya kalmışlardır. Bankacılık sektörümüz ise 2008-2010 yılları arasında önceki krizlerden aldığı dersler doğrultusunda büyüme içine girmiş. Özellikle otomotiv ve konut finansmanı konusunda büyük atılımlar yaşandığı bu dönemde iç ve dış çevrelerce yakinen takip edilmiştir. Nitekim tüketimin teşvik edilmesi yine likidite açığının doğmasına neden olacağından sektör kendini frenleme yoluna gitmiştir.

Türkiye'nin krizden etkilenme kanalları dış ticaret, kredi-likidite ve yatırım kanalları olarak ayrılabilir. 2008 krizi piyasalardaki durgunluk sonucu patlak vermiş ve yayılmıştır. Dolayısıyla ülkemizi de etkileyen kriz etmenlerinin başında dış ticaretimiz gelecektir. İhracatımızın büyük bölümünü oluşturan Avrupa ülkeleri de krizden etkilendiklerinden dış ticaretimizde 2008-2009 döneminde %30'lara varan bir daralma görülmüştür.

2003 yılı itibariyle bankacılık sektörünün yeniden oturmasıyla beraber bu dönemlerde dünya genelinde likidite sıkıntısının bulunmaması ülkemizde de olumlu etkiler yaratmıştır. Ekonomik büyümemiz 2007 yılı ortalarına kadar devam etmiştir. Ekonomimizdeki bu büyümenin bir anlamda suni olduğu da söylenebilir. Ülkemizde yatırımdan çok tasarrufa yönelim bulunmaktadır. Ekonomik büyümenin ardında ise dış kaynakların kısmen güvenli buldukları bu ortamda yatırım yapma istekleri olmuştur. Dış yatırımcıların bu yönelimi ancak 2008 krizine kadar sürebilmiştir. Yabancı yatırımcının kredilerini kesmesi ile nakit sıkıntısı yaşanmış özellikle bizim gibi dışa bağımlı ülkelerde kredi sağlama ve yatırımların finanse edilmesi konusunda dış kaynak bulma sıkıntısı oluşmuştur. Siyasi iradenin bu dönemde doğuya yöneldiği ve muhafazakar yönleri doğrultusunda doğu ülkeleri ile iletişime geçildiği görülmüştür. Konunun ayrıca siyaset bilimi açısından yorumlanmasının da yapılabileceği akılda tutulması gereken bir konu olmakla birlikte; o dönemde yapılan bu girişimler ile ülkeye gelen canlı paranın krizi en azından görünüşte de olsa yumuşattığı yorumlanabilir.

2.5. KOBİ' ler ve Ekonomik Kriz

Bu başlık altında KOBİ'lerin tanımı, sınıflandırılması ve günümüzdeki KOBİ tanımının oluşmasındaki süreç, Ülkemizde ve Dünyada daha önceki yıllarda yaşanmış olan ekonomik krizlerin, 2008 dünya ekonomik kriz ile benzerlikleri ve farklılıklarının karşılaştırılması ile birlikte; son ekonomik krizin KOBİ ler üzerindeki finansman, pazarlama, insan kaynakları, ithalat ihracat ve istihdam gibi işletme fonksiyonları açısından etkileri ele alınmıştır.

2.5.1. KOBİ Kavramı

KOBİ'ler az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile çalışan, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak ifade edilebilir (Erol, 2010:171). Diğer bir cümle ile küçük ve orta ölçekli işletme; sahibi tarafından yönetilen, daha çok yöresel faaliyette bulunan ve büyümesini büyük ölçüde iç kaynaklarla finanse eden işletmeler şeklinde tanımlanmaktadır (Özdemir, 1996:31). KOBİ'leri tanımlarken şu üç özellik dikkate alınmalıdır (Başol, 2010:184).

1. KOBİ, çalıştığı pazarın nispeten küçük bir payına sahiptir.
2. KOBİ, profesyonel yöneticiler tarafından değil biat sahipleri veya ortakları tarafından yönetilir.
3. KOBİ, büyük bir işletmenin bir parçası değildir. KOBİ sahipleri (yöneticileri) karar alırken dışarıdan bir denetime tabi olmamak anlamında bağımsızlardır.

Bu bağlamda çabuk karar verme yeteneğinin ve yönetim giderlerinin düşük olmasının ardında yönetim kademesinin genelde tek kişiden oluşması bulunmaktadır. Burada sermaye sahibi ve yönetici aynı kişidir. Yönetici karar verme konusunda sorun yaşamadıkça işletme ile ilgili kararlar çabuk bir şekilde ve maliyetsiz olarak alınabilmektedir. Pek çok açıdan bakıldığında aslında küçük işletmeler büyük işletmelerin hantallaşmış karar alma süreçlerine oranla daha hızlı hareket edebilecek ve fırsatları yakalayabilecek durumdadır. Dezavantajları ise kimi zaman yetersiz sermaye veya risk alma konusundaki eksiklikleridir. Tarihte, KOBİ'lerin ve yetenekli girişimcilerin bu özelliklerini kullanmak amacıyla büyük firmaların KOBİ'leri izleyerek, çeşitli yarışmalar ve programlar düzenleyerek onları kendi bünyelerine kattıkları ve bir anlamda fikirlerini satın aldıkları pek çok örnek bulunmaktadır. Buna en güzel örnek Microsoft firmasının doğuşu olabilir.

Günümüzde küçük işletmeler denilince eskiden olduğu gibi başarısız olduğu için büyümemiş küçük ölçeklerde kalmış işletmeler kastedilmemektedir. Tam tersine küçük işletmeler dinamik, yenilikçi, fırsatları zamanında değerlendirebilen işletmelerdir (Erol, 2010:171). Aynı zamanda küçük işletmeler ekonomideki döngünün sağlanması gelir dağılımı açısından da hayati bir öneme sahiptir.

ABD ve diğer gelişmiş ülkeler dahil olmak üzere tüm ülkelerde küçük ve orta boy işletmelerin ekonomiye katkısı, üretim ve özellikle istihdama katkısı göz ardı edilmeyecek oranlardadır. KOBİ'ler konusunda yapılan çalışmalar bu işletmelerin istihdama katkı, bölgelerarası dengeli büyüme, esnek üretim yapısına sahip olma ve ekonomiye dinamizm kazandırma gibi çok önemli özellikleri taşıdığını ortaya koymuştur. Bu nedenle başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunabilmesi için gerekli şartları hazırlayacak politikaları geliştirmekte ve yürürlüğe koymaktadır.(Şamiloğlu, Uygun, 2001:95).

Türkiye'de birçok kurum tarafından KOBİ tanımları yapılması nedeniyle özellikle AB ile işbirliği konularında sıkıntılar yaşanmıştır. Böylelikle KOBİ kavramının geçerli tek bir tanımının Avrupa Birliği standardında oluşturulması ve resmileşmesi gerekliliği doğmuştur. Nihayetinde uluslararası ticaret, destekler ve AB ile işbirliği gibi konularda yarattığı sıkıntıları ortadan kaldırması amacıyla (İKV, b.t.), KOBİ ler ile ilgili düzenleme 2005/9617 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilerek 18 Kasım 2005 tarihinde "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmenin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırması Hakkında Yönetmelik" adı altında Resmi Gazete'de yayımlanmıştır ve yayımlandığı tarihten 6 ay sonra yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 2005).

2007 yılından itibaren KOBİ tanımlarında yaşanan değişim, özellikle küresel piyasalardaki ekonomik durum da göze alınarak KOBİ tanımının ve KOBİ'lerin kendi içlerinde sınıflandırılmasında, yıllık gelirlerinin kriter olarak ele alınmasının uygun olacağı düşüncesi ağırlık kazanmıştır.

KOBİ tanımının resmi anlamda ayrıntılı bir şekilde yapılmasının ardında KOBİ'leri tanımlayabilmek için pek çok görüşün bulunması, bu durumunun hukuksal bir tanıma dayandırılırken kesinlik ifade etmesi gerekliliğinin yer aldığı söylenebilir. Bu nedenle KOBİ tanımlamaları değişik kriterlere dayandırılabilir, farklı ülkelerde farklı sayısal ifadeler ile sınırları çizilebilir. Teorik olarak KOBİ kavramının tanımlanmasında ölçüt alınan kriterleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

2.5.2. KOBİ'lerin Özellikleri

Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ) deyimini çok çeşitli şekillerde tanımlamaktadır. Hukuki olmaktan çok ekonomik bir anlam taşıyan bu deyim, ülkelerin ekonomik yapılarına göre değişiklik gösterdiği gibi, aynı ülkede bölgeden bölgeye, sektörden sektöre de değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca ülkelerin ekonomik yapıları değiştikçe, KOBİ'leri belirleyen ölçütler de değişebilmekte ve ülkelerin ekonomik yapılarına bağlı olarak farklı ölçütler kullanılabilir.

Niceliksel Ölçütler:

- İşçi sayısı,
- Sermaye,
- Aktifler toplamı,
- Kar,
- Enerji kullanımı,
- Ciro (Satış hasılatı),
- Kapasite (Üretim hacmi).

Niteliksel Ölçütler:

- Girişimcinin işletmede fiilen çalışması,
- İşbölümü,
- Uzmanlaşma derecesi,
- Sermayenin sınırlılığı ve finansal yetersizlik,
- Yönetim tekniklerinin uygulanmaması ve yetersizliği.

KOBİ tanımlaması yapılırken bu kriterlerin tümünden faydalanılabilir. Pratik olması açısından KOBİ tanımı yapılmasında, çoğunlukla çalıştırılan işçi sayısı, sermaye ve bağımsızlık temeline dayanılmaktadır (Başol, 2010:183).

Tablo.2.2. İşçi sayısı kriterine göre KOBİ Tanımları

Ülke Adı	Küçük İşletme	Orta Boy İşletme
ABD	100-500	1000-1500
Japonya	1-300	-
Almanya	1-50	50-500
İtalya	1-200	201-500
Hindistan	1-50	50-100
Güney Kore	1-100	101-300
Kolombiya	1-50	51-100

Kaynak: Başol, 2010:184 (Dış Ticaret dergisi sayı:2,1996, s.42)

Tablo.2.3 2005 yılındaki son düzenlemeden önce Türkiye’deki işçi sayısına göre KOBİ tanımları

Kuruluşun Adı	Küçük İşletme	Orta Boy İşletme
KOSGEB	1-50	51-150
Halkbank	1-100	101-250
Devlet İstatistik Enstitüsü	1-49	50-99
İstanbul Ticaret Odası	5-10	-
İstanbul Sanayi Odası	1-19	20-99
Ankara Sanayi Odası	10-30	31-299
Ege Bölgesi Sanayi Odası	5-50	51-199

Kaynak: Başol, 2010:184 (Dış Ticaret dergisi sayı:2,1996, s.42)

2.5.2.1. KOBİ’lerin Çalışan Sayısı ve Mali Durumlarına Göre Sınıflandırılması

Ülkemizde de KOBİ’lerin sınıflandırılması günümüz standartlarına ve Avrupa birliği düzenlemelerine paralel olarak yapılmaktadır. Böylelikle karşılıklı ilişkilerde yönetsel ve işlevsel sorunların da önüne geçilmesi amaçlanmıştır. 18 Kasım 2005 tarihinde yayınlanan yönetmeliğin 5 inci maddesine göre KOBİ’ler aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır.

2.5.2.1.1. Mikro İşletme

10 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu 1 milyon TL'yi aşmayan çok küçük ölçekli işletmelerdir.

2.5.2.1.2. Küçük İşletme

50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu 5 milyon TL'yi aşmayan işletmelerdir.

2.5.2.1.3. Orta Büyüklükteki İşletme

250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu 25 milyon TL'yi aşmayan işletmelerdir.

Tablo.2.4.KOBİ'lerin mali açıdan sınıflandırılması

	Personel Sayısı	Yıllık Net Satışları
Mikro İşletme	<10	<1.000.000 TL
Küçük İşletme	<50	<5.000.000 TL
Orta Büyüklükte İşletme	<250	<25.000.000 TL

2.5.2.2. KOBİ'lerin İşletme Türü Açısından Sınıflandırılması

18 kasım 2005 tarihinde yayınlanan KOBİ'ler hakkında düzenlemeler içeren yönetmelik 7-10 maddelerinde KOBİ'leri işletme türleri açısından da sınıflandırmaktadır. KOBİ'ler, çalışan sayıları veya mali bilgilerinin tespitine yönelik olarak; diğer işletmeler ile olan sermaye veya yönetimde oy hakkı ilişkilerine göre bağımsız işletmeler, ortak işletmeler ve bağlı işletmeler olmak üzere üçe ayrılır (KOSGEB, b.t.).

2.5.2.2.1. Bağımsız İşletme

Gerçek veya tüzel kişilerin sahip olduğu ve bu Yönetmeliğin diğer maddelerinde belirtilen ortak veya bağlı işletme tanımlarına girmeyen işletmelerdir. Bu işletmeler başka bir işletmenin %25 veya daha fazlasına sahip değildirler. Aynı zamanda herhangi bir tüzel kişi veya kamu kurum ve kuruluşu veya birkaç bağlı işletme tek başına veya müştereken bu işletmenin % 25veya daha fazla hissesine sahip değildirler. Konsolide edilmiş hesaplar düzenlemiyorsa ve konsolide hesaplar düzenleyen başka bir işletmenin hesaplarında yer almıyorsa ve bu nedenle bağlı bir işletme değilse bu işletmeler bağımsız işletme olarak tanımlanmaktadır.

2.5.2.2.2. Ortak İşletme

Tek başına veya bağlı işletmeleriyle birlikte hâkim etki yaratmayacak şekilde, başka bir işletmenin oy hakları veya sermayesinin en az % 25'ine en fazla % 50'sine sahip olması veya kendisinin oy hakları veya sermayesinin en az % 25'ine veya en fazla % 50'sine başka bir işletmenin hâkim etki yaratmayacak şekilde sahip olması koşulları sağlanıyorsa bu işletmeler Ortak İşletme olarak sınıflandırılmaktadır. Sermaye ve oy hakları payı açısından oranı yüksek olan işletme esas alınır.

Yönetmelikte geçen %25 lik alt sınır:

- Kamu yatırım şirketleri, girişim sermayesi yatırım ortaklıkları ve bir işletmedeki toplam yatırımları iki milyon YTL'yi aşmamak şartıyla kendi fonlarını borsaya kote edilmemiş işletmelere yatıran ve düzenli olarak risk sermayesi yatırımlarında bulunan gerçek kişiler veya kişi grupları,
- Üniversiteler, üniversitelerin kurduğu vakıflar ve kâr amacı gütmeyen araştırma merkezleri,
- Bölgesel kalkınma fonları da dahil kurumsal yatırımcılar,

- Yıllık bütçesi on sekiz milyon YTL'den az olan veya nüfusu beş binden az olan yerlerdeki; belde belediyeleri dahil belediyeler ve köy tüzel kişilikleri, tarafından açılrsa bile bu işletme bağlı işletme ilişkilerine sahip olmaması şartıyla bağımsız işletme sayılır (KOSGEB, b.t.).

2.5.2.2.3. Bağlı İşletme

Başka bir işletmenin sermaye veya oy haklarının çoğunluğuna, yönetim, yürütme veya denetim kurulu üyelerinin çoğunluğunu atama veya azletme yetkisine sahip olma, hissedarı veya ortağı olup, bu işletmenin diğer hissedarları veya ortaklarıyla yaptığı anlaşma ile bunların oy haklarının çoğunluğunu tek başına kontrol etme hakkına sahip olma şartlarından en az birini taşıyan işletmeler, bağlı işletme olarak adlandırılırlar.

Ancak yatırımcıların; hissedarlık hakları saklı kalmak kaydıyla, söz konusu şirketlerin yönetiminde doğrudan veya dolaylı olarak yer alınmaması halinde, hiçbir hakim etkinin olmadığı kabul edilerek bu işletmeler bağımsız işletme sınıfına gireceklerdir.

Tablo.2.5.KOBİ lerin İşletme Türleri açısından sınıflandırılması

	Bu işletme başka bir işletmenin	Başka İşletmeler bu işletmenin
Bağımsız İşletme	%25 inden fazlasına sahip değilse	%25 inden fazlasına sahip değilse
Ortak İşletme	en az %25 - en fazla %50 sine sahipse	en az %25 - en fazla %50 sine sahipse
Bağlı İşletme	%50 ve fazlasına sahipse	%50 ve fazlasına sahipse

Ancak söz konusu yatırımcıların bir veya birden fazla işletme ile bağlı işletme ilişkilerinden herhangi birine sahip olması durumunda bu işletmeler bağlı işletme sayılır.

2.5.3. Ülkemizde Geçmişte Yaşanan Krizler ile Günümüz Kriz Ortamının Karşılaştırılması

Buraya kadar 2008 küresel krizi öncesi, tüm dünyayı etkileyen ekonomik krizler incelenmiştir. Aşağıda ise Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ülkemizde ortaya çıkan krizlere yer verilmiştir.

2.5.3.1. Cumhuriyetin İlanından 5 Nisan 1994 Kararlarına Kadarki Dönem

5 Nisan 1994 istikrar kararlarından önce de ülkemizde istikrarı sağlamak adına kararlar alınmıştır. Günümüzdeki ekonomik durumumuz mevcut alınan kararlar ve küresel piyasaların etkisiyle şekillenmekle birlikte geçmişte alınan bu kararların etkileri de bu durumu bir süreç olarak gördüğümüzde ülkemizin günümüzdeki ekonomik durumunun etkileri olduğu söylenebilir.

İlk devalüasyon, 7 Eylül 1946' da yapılarak 1 dolar 130 kuruştan 280 kuruşa yükseltilmiştir. O tarihte Uluslararası Para Fonu (IMF) henüz çalışmaya başlamamıştı. IMF 1 Mart 1947' de çalışmaya başlamıştır.

Türkiye' de Uluslararası Para Fonu' na bu tarihte üye olmuştur. IMF' nin Türkiye ekonomisine ilk müdahalesi, dış borçlar yüzünden gerçekleşmiştir. 1958' de 600 milyon dolarlık dış borç ertelenmiş ve 359 milyon dolarlık yeni kredi sağlanmıştır. Karşılık olarak da Türkiye, 4 Ağustos 1958' de yüzde 320 oranında devalüasyon yapmıştır ki bu, TL' yi dolar karşısında 2.80 liradan 9 liraya düşürmüştür (Parasız, 1995:141).

1945-1959 yılları arasında Türkiye' de iktisadi devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılması almıştır. Bu durum bankacılık sektörüne de yansımış, özel bankacılık bu dönemde oldukça gelişmiştir. Ancak bu dönemde özel kesime ve piyasa ekonomisine önem veren bir ekonomi politikası benimsenmiş olmasına rağmen daha önceki dönemlerde de olduğu gibi getirisi fazla olmadığı için özel sektöre yapılmayan yatırımlar

devlet tarafından yüklenilmeye devam etmiştir. Bu yatırımların finansmanı ekonomideki aksaklıklar nedeniyle gittikçe daha büyük bir sorun haline gelmiş, dolayısıyla Merkez Bankası kaynaklarına daha çok başvurulmuştur (Uyar, 2003: 99). Burada girişimciliğin ve işletmeciliğin özendirilmesi konusunda sıkıntı yaşandığı söylenebilir. Yatırım yapabilecek gelire, bilgiye veya en azından isteğe sahip kimseleri o dönemlerde bulmanın zor olduğu anlaşılmaktadır.

1958' den 12 yıl sonra 9 Ağustos 1970' de 1 dolar devalüasyon sonucu 9 liradan 15 liraya yükselmiştir. (Parasız, 1995: 141) 1958 yılında yapılan devalüasyon ve ardından ortaya çıkan enflasyonla Türkiye' de bankacılık yeni bir döneme girmiştir (Uyar, 2003:97).

1970'li yıllar, Türkiye ekonomisi açısından tam anlamıyla IMF' li yıllar olarak ifade edilebilir. 1970' den 1977' ye kadar IMF' nin istekleriyle tam 13 mini devalüasyon yapılmıştır. 1979 Temmuzunda IMF' le bir kez daha stand-by masasına oturan Türkiye, 250 milyon SDR' lik bir kredi almıştır. 18 Haziran 1980' de üç yıllık ve 1 milyon 250 bin SDR' lik yeni bir stand-by anlaşması imzalanmıştır. IMF' İN 24 Ocak 1980 kararlarıyla 1 dolar 46 liradan 70 liraya yükselmiştir. Bu kararlarla Türkiye ekonomisi piyasa koşullarına uyarlanmaya başlamıştır.

5 Nisan 1994 istikrar kararlarının, önceki istikrar kararlarından farklı bir ekonomik ortamda alındığı söylenebilir. Daha önceki istikrar kararları alındığında, Türkiye' de mal ve emek piyasasının yanı sıra, döviz piyasası, sermaye piyasası ve para piyasası mevcut değildi. Bu üç piyasa, 24 Ocak 1980 kararlarının sonucu olarak ülkemize girmiştir. Mal piyasasının büyük bir bölümü de kamunun kontrolündeydi. Kamu iktisadi kuruluşlarının ve destekleme alımlarına konu teşkil eden tarımsal malların yaygınlığı önceki istikrar kararlarının özelliğiydi.

24 Ocak 1980 kararlarını izleyen dönemde, önceki mal piyasasına ve para piyasasına serbestlik kazandırılmış, bir süre sonra da Türk Parasının Korunması Hakkındaki kanun yürürlükten kaldırılarak, kısa vadeyi içeren bir

döviz piyasası kurulmuştur. Bir diğer deyişle 1980'li yılların sonlarında ülkemizde finansal liberalleşme hızlanmıştır (Parasız, 1995:142).

Türkiye 1980 liberalizasyon süreciyle birlikte dışa açılım konusunda önemli atılımlar sağlayarak çok kısa sürede aşırı derecede kapsamlı olmasa da ekonomisini dışa açmaya başlayarak otarşik ekonomi modelini terk etmiştir. Fakat gerek finansal sektörün yeteri kadar derinliğe sahip olmaması yani sığı bir yapıda olması, gerekse de reel sektörün rekabet gücünün yeteri kadar yüksek seviyelerde bulunmaması ve yanlış uygulanan bebek endüstriler tezinin reel sektörün gelişmesini sağlamaktan çok reel sektörün hantal bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Bu analizler doğrultusunda, Türkiye'de 29 yıllık süreç içerisinde köklü ve ekonomiyi derinden etkileyen birçok ekonomik krizin ortaya çıktığını söylememiz mümkündür. Bu krizlerde yukarıda saymış olduğumuz etkilerin yanı sıra devletin yeteri kadar ekonomik güce sahip olmaması, bütçe açığı ve dış ticarete cari işlemler açığının her geçen gün artarak devam etmesi de Türkiye'de yaşanan krizlerin kronik hale gelmesine sebep olmuştur (Alıç ve Diğerleri, 2009: 1).

1990' lı yılların başında kriz olarak değinilebilecek bir diğer konu 2 Ağustos 1990 yılında Irak'ın Kuveyt' i işgal etmesidir. Yüksek oranda petrolün heba edildiği bu süreçte, petrol fiyatlarındaki artış genel anlamda ülkemiz de dahil olmak üzere pek çok ülkede enflasyonun artmasına neden olmuştur. Başta turizm sektörü olmak üzere bu durumdan etkilemiş, mali sektör de bu krizden payını almıştır. Çünkü hem para piyasalarındaki faizler hem de Hazine' nin borçlanma faizleri artmıştır.

Birleşmiş milletlerin Irak' a müdahale etmesiyle mali sektör likidite krizine girmiştir. Bankalardan hem döviz hem de Türk Lirası mevduatları çekilmeye başlamış, krizin başından Mart ayına kadar bankalardan 2,5 Milyar Dolar tutarında döviz ve 2,5 Milyar Dolar değerinde Türk Lirası mevduatları çekilmiştir.

Halkın döviz talebini karşılayabilmek için Merkez Bankası büyük miktarda döviz Türkiye' ye getirmek zorunda kalmıştır. Kriz kısa zamanda

reel sektörü de etkilemiştir. Enflasyon 1990 ortasında %44' e kadar gerilemişken 1991 yılı sonunda %60' a fırlamış, ekonomik büyüme 1990 yılında %9' un üzerinde iken 1991 yılında sıfıra inmiştir. Bu dönemde yüksek mevduat çekilişi sonucu sistemde likidite sıkışıklığı yaşanmışsa da, 1990 yılında tüm bankacılık sektörünü ve ekonominin bütününe derinden etkileyen bir bankacılık krizi yaşandığını söylemek mümkün değildir (Uyar,2003:107).

2.5.3.2. 5 Nisan 1994 Ekonomik Kriz Dönemi

1994-1995 Meksika krizi olarak adlandırılan ekonomik krizden gelişmekte olan ülkelerin daha çok etkilendiği görülmektedir. Ülkemiz de bu kriz dalgalanmalarından etkilenmiştir. Türkiye'de alınan yetersiz tedbirler ve izlenen yanlış politikalar Türk Ekonomisi açısından krizin boyutlarını arttırmıştır (Alıç ve Diğerleri, 2009: 8).

Niteliği bakımından Türkiye'nin yaşadığı ilk büyük bankacılık krizi 1994 yılındadır. Bu krizin bu derece kolay yayılmasında teknolojik gelişimin çok büyük etkisi vardır. 90'lı yılların başından itibaren bankalarda bilgisayar kullanımının yaygınlaşması, işlemlerin online gerçekleştirilmeye başlanması, EFT gibi bankalar arası transferleri kolaylaştırıcı yeni yöntemlerin geliştirilmiş olması krizin yaygınlaşmasında ve etkilerinin daha ağır olmasına yol açmıştır. Bu dönemden itibaren artık bankalar dışarıya karşı da daha duyarlı hale gelmiştir (Uyar, 2003: 108). Türk Hazinesi gerek yurtiçi ve gerekse yurtdışı borçlanmalarında referans olması açısından 1991 yılında rating notu almış ve bu not BBB olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Türkiye o dönemde yatırım yapılabilir ülkeler kapsamında değerlendirilmiştir. Böylece Türk Hazinesi uluslararası mali piyasalarda ilk kağıt ihracını "Japon Samurai" ve ardından da Amerikan "Youngy Bond" piyasalarında gerçekleştirmişti (Altınok ve Diğerleri, 2011: 218).

1990-1994 yılları arasında iç borcun sürekli artış göstermesi nedeniyle devlet, iç borçlanma faiz oranlarını düşürmek ve borçlanma vadesini uzatmak amacıyla 1993 yılı sonunda finansman yöntemini değiştirmiştir. Buna karşın iç borçlanma senetlerine olan talebin azalması ve piyasalardaki fazla likiditenin

döviz yönelmesi, istikrarsızlık ve döviz kurlarında aşırı dalgalanmaları beraberinde getirmiştir. 1993'ün son aylarında başlayan kurlardaki hareketlilik 1994'e girildiğinde etkisini arttırarak devam etmiştir (Alıç ve Diğerleri, 9). Dolar TL karşısında yılbaşına göre %53 değerli hale gelmiştir. Bankalardaki döviz hesaplarının TL' ye çevrileceği söylentisi ile döviz tevdiat hesaplarına yönelik olarak bankaya başlayan tahaccüm kısa sürede TL hesaplarını da içeren genel bir bankaya hücumu dönüştürmüştür. Kriz ile gelen şok, bankacılık sisteminin toplam varlıklarını ciddi bir biçimde azaltmış ve ayrıca aktif ve pasif yapısında değişikliklere yol açmıştır (Uyar, 2003:109).

5 Nisan kararları olarak adlandırılan istikrar paketinde, Hazine, DİBS piyasasını canlandırmak amacıyla iç borçlanma faizlerini arttırmış, borçlanma vadelerini de bir ay veya daha kısa vadelere kaydırmıştır. Bu gelişmeler sonrasında iç borçlanmada karşılaşılan güçlükler Mayıs 1994 sonuna kadar devam etmiştir (Alıç ve diğerleri, 2009: 9).

Merkez Bankası, avans ve kredi işlemlerine uyguladığı faiz oranları ile bankalar arası piyasalardaki faiz oranlarını yükseltmiş, döviz piyasasına aktif olarak girmiş, Hazine ise daha yüksek faizle kısa vadeli borçlanmaya ağırlık vermiştir (Uyar, 2003:109).

Devletin krize karşı almış olduğu bir başka önlem ise; 1993 yılında çıkarılan yasa ile Hazinenin, Merkez Bankasına olan borçlarının kapatılması ve ek bütçe ayrılarak, Hazinenin borçlanabilme imkânının iki katına yükseltilmesidir. Böylece Hazine, Merkez Bankası kaynaklarını kullanmaya başlamıştır. (Alıç ve diğerleri, 2009: 9)

Ancak kamu iç borçlanma faiz oranları %200' ü aştığı halde döviz talebi önlenememiştir. Merkez bankasının duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olmaması da krizin önüne geçilememesine neden olmuştur (Uyar, 2003:110).

Hazine'nin Merkez Bankası'ndan yoğun şekilde kısa vadeli avans yoluyla kaynak kullanması ise devalüasyon beklentilerini arttırmıştır. Bu

dönemdeki kısa vadeli yabancı sermaye girişleri de ekonomide yapay ve istikrarsız büyümeye etki etmiş ve iç kaynak yetersizlikleri nedeniyle genellikle iç borçlanmanın finansmanı dış borçlanma yoluyla sağlamıştır. Alınan krediler ancak tüketim için kullanılabilir nitelikte olduğundan yatırım-tasarruf dengesizlikleri artmış ve diğer yandan da net ithalat artarak cari işlemler bilançosu olumsuz etkilenmiştir. Bunun sonucunda 1993 yılında dış borçlanmanın GSMH içindeki payı % 16.3 gibi çok yüksek bir orana ulaşmıştır.

1989-1993 yılları arasında Merkez Bankası tarafından faiz oranlarının arttırılmasına bağlı olarak kısa dönemli sermaye akımlarından devlet büyük kârlar elde etmiştir. Fakat Türk Lirası'nın aşırı değer kazanması, firmaların dış ticaret alanındaki rekabet gücünü zayıflatmış ve 94 krizi ile Avrupa Ekonomisi'nin durağan bir seyir izlemesi sonucunda Türkiye'nin ihracatı yok denecek kadar azalmış, ithalat oranları ise rekor bir seviyeye çıkmıştır.

5 Nisan 1994 tarihli ekonomik istikrar programında alınan önlemler sonucunda enflasyonun makul düzeylere indirilmesi amaçlanmış, ihracat artışına ithalat daralmasının eşlik etmesi sağlanmış, cari işlemler dengesi pozitif bir dengeye dönüşmüştür. Bu önlem paketiyle birlikte yüksek faiz artışları teşvik edilmiştir. İzlenen ekonomi politikalarıyla GSMH yılsonunda % 6 dolaylarında küçülmüştür. 1995 yılı, ekonominin yeniden büyüme seyri izlediği bir yıl olmuştur. GSMH' de % 8.1'lik büyümeye karşın fiyat artışları bu yılda yeniden istikrar programı öncesindeki düzeyine dönmüştür. Bunun nedenleri kısaca şöyle sıralanabilir:

Piyasadaki aşırı likiditeyi düşürmeye yönelik para politikası uygulanamamıştır. Hazine Merkez Bankası'ndan doğrudan para kullanmaya devam etmiştir. Siyasal iktidara duyulan güvensizlik uygulanan istikrar programının uzun ömürlü olmayacağını sinyallerini vermiştir.

Bu açıklamalar doğrultusunda, 5 Nisan 1994 kararları, çerçevesi tam belirlenmeden, siyasal ve yapısal sorunlar giderilmeden uygulamaya konulmuş

ve başarısız sonuçlar alınmış bir ekonomik istikrar programı örneğidir. Bu da sonraki istikrar önlemlerine olan inançsızlığı da beraberinde getirmiştir.

2.5.3.3. 1998 Bankacılık Krizi

1994 krizi ve alınan istikrar kararlarının ardından bu kararların yeni bir krizi doğurduğu söylenebilir. 1997 yılı sonunda enflasyon oranı %100'lere ulaşmış, aynı zamanda dış borç açığı büyürken ülke içindeki iç borçlarında geri çevrilemez bir duruma gelmiştir. Bununla birlikte, 1998 yılında yaşanan Asya ve Rusya finansal krizi Türkiye'yi mal ve hizmet ihracatı yönünden olumsuz etkilerken, aynı zamanda Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok ülkede sermaye kaçışlarına yol açmıştır. Bu durum ülkemizin 1998 yılında bir bankacılık krizi ile karşı karşıya kalmasını sağlamıştır.

Kamu borçlarının ve dış borçların artışı, enflasyon ve faiz oranlarının yükselmesine sebep olmuştur. Tasarruf mevduatı sigorta fonu kısa adıyla TMSF' nin mevduatları %100 oranında koruma altına almış olması ve bunun bankalar tarafından fırsat bilinerek altından kalkamayacakları faiz oranlarını vaad etmeleri ayrıca bankaların kendi içlerinden kaynaklanan çeşitli yönetim zafiyetleri ve kimi etik olmayan hareketleri sonucunda 1999 yılına kadar 8 adet banka TMSF' na devredilmiştir.90' lı yılların başından ve hatta 80' li yıllardaki liberalleşme sürecinden bu yana oluşan dalgalanmalar, dünyada oluşan gelişmeler ve ülkemizin iç dinamiklerinin etkisiyle yeni krizler oluşmasını sağlamıştır. Nitekim 1998 krizinin ardından Kasım 2000 krizi meydana gelmiştir.

2.5.3.4. Kasım 2000 Krizi

1999 yılında diğer dışsal faktörlerinde etkisiyle ihracat ve turizm gelirleri azalmış, kapanan iş yeri sayısı artmış ve buna bağlı olarak işsizlik artmıştır. Ekonomi yaklaşık %7 oranında küçülmüştür. Tüm bu olumsuzlukların altından kalkabilmesi için 2000 yılında IMF ile stand-by anlaşması imzalanarak yeni bir ekonomik programa geçilmiştir. Bu ekonomik programın özünde sabit kur politikasının izlenmesi yatmaktaydı. Kamu

açıklarının kapatılması, KİT'lerin revize edilmesi, tarıma desteğin sürdürülmesi programın ilk ayağını oluşturmaktaydı. Dış borçlanmaya ağırlık verilerek, iç borçlanmanın azaltılması, iç borçlanmanın azaltılması ile ortaya çıkacak yüklü vergiler ile kapatılması nihayetinde enflasyonun azaltılarak, ekonomide istikrarlı bir büyümenin sağlanması öngörülmekteydi.

Programın uygulanması ile 2000 yılı başlarında enflasyonun düşüşe geçtiği, devalüasyon riskinin azalması ile bankacılık sektörünün hareketlendiği görülmüştür. Aynı yılın 3. çeyreğinde iç ve dış sektörlere artan talep ile Şekonomik büyümenin %7'ler seviyesine kadar çıktığı görülmüştür. Bankaların tüketime teşvik edici hareketleri dolayısıyla enflasyonun ise beklenen oranlarda düşürülemediği görülmüştür. Özellikle cari açığın artış göstermesi o dönemde bir risk olarak algılanmamıştır.

Ancak durumun tersine döndüğü noktada bankalar artan faizler karşısında nakit sıkıntısına düşerek zarara girmişlerdir. Bu dönemde yabancı yatırımcıların birer birer ülkeyi terk etmesi ve diğer krizlerde olduğu gibi piyasaların canlılığını kaybetmesi, dolaşımdaki para miktarının azalmasını beraberinde getirmiştir. Firmalar ellerindeki malı nakit satamaz duruma gelmişlerdir. Vadeli satışların sürelerinin uzaması, talebin düşmesi, firmalardaki stokların artmasına neden olmuştur. Kasım 2000 krizi ile beraber pek çok banka 1998 de yaşadığı gibi TMSF'ye devrolmuştur. Bankaların iflasları 2003 yılına kadar sürmüştür.

2.5.3.5. Şubat 2001 Krizi

Bankalardaki portföy kayıplarından ve likidite problemlerinden kaynaklanan Kasım 2000 krizi Türk ekonomisinde derin izler bırakmış ve tüm bankacılık sisteminde güven kaybına yol açmıştır. Kasım 2000 krizinde meydana gelen ekonomik istikrarsızlıklara yanlış çözüm yolları ile yaklaşılması ve krizden sonraki dönemde de bu durumun devam etmesi Türkiye ekonomisinin Şubat 2001 krizine sürüklenmesine sebep olmuştur.

2001 krizi siyasi bir sebep ile yaşandığı ilk bakışta düşünülebilir. Bu görüşe sahip olanların aksine 2001 krizi aslında 2000 yılında yaşananların bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomideki zayıflık, dış yatırımcıların döviz girişlerinin azalması, bankacılık sektöründeki açığın içeriden finanse edilmeye çalışılması, bununla beraber faizlerin yükselmesi ve dövizde sabit kur sisteminden dalgalı kur sisteminde geçilmesi ile Türk Lirasının aşırı değer kaybetmesi 2001 krizinin temel nedenidir. Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER ile Başbakan Bülent ECEVİT arasında yaşanan ve “Anayasa Krizi” olarak anılan süreç sadece beklenen krizin belki de 15-20 gün önce patlak vermesini sağlamıştır. Geçmişten gelen ekonomik istikrarsızlıkların ve başarısız programların etkisi değerlendirildiğinde siyasi otoritede yaşanan bu durumun çok fazla etki etmediği söylenebilir.

2001 yılında sabit kur sistemi terk edilerek dalgalı kur sistemine geçilmesi ile birlikte Nisan 2001'de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulamaya konulmuştur. Bu programın amacı sabit kur sisteminden dalgalı döviz kuruna geçilmesi sonucunda ortaya çıkan güven bunalımını ve istikrarsızlığı ortadan kaldırmak, ekonomiyi ve kamu yönetimini yeniden yapılandırmaktır. Bu program bazı temel ilkelere dayandırılmıştır. Piyasalarda güven ortamının oluşturulması kamuda kaynak tahsisinde şeffaflık ve yolsuzlukla mücadele, ekonominin yeniden yapılandırılması için gerekli destek şeklinde temel ilkeler yer almaktadır.

Nitekim 2008 yılına kadar uygulanan bu program ile faizler yüksek tutularak döviz kuru bastırılmış ve enflasyonda düşüş sağlanarak ekonomide büyüme ivmesinin yakalandığı görülmüştür. Dünyada yaşanan likidite artışının da yarattığı etki ile ekonominin kuvvetlendirilmesi yönünde daha rahat adımlar atılabilmektedir. Ancak Türk lirasının aşırı değerlenmesi beraberinde işsizlik, üretim kayması ve diğer bir takım sorunları beraberinde getirmiştir.

Türkiye'de yaşanmış olan ekonomik krizlerin temel ortak noktaları bir finansal kriz niteliği taşımalarıdır. 1994 krizinde yaşanmış olan finansal gerileme, Kasım 2000 likidite krizi, Şubat 2001 döviz kuru sorunu ve son olarak yaşanmakta olan 2008 küresel krizi sonucunda oluşan ekonomik

istikrarsızlıkların altında finansal sorunlar yatmaktadır. Ayrıca son 15 yıllık periyot içerisinde yaşanmış olan 4 önemli kriz, sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyüme hedeflerinin alt üst olmasına neden olmuştur.

2008 küresel krizi haricinde Türkiye’ de yaşanmış olan ekonomik krizlere IMF ile yapılan stand-by anlaşamamaları her zaman çözüm yolu olarak görülmüştür. stand-by anlaşmaları sonucunda yapılan istikrar programları uygulamaya konulduğu anda olumlu sonuçlar verirken belirli bir süre sonra yeni bir krize yol açacak kadar ekonomik istikrarsızlıklara sebep olmuştur. Bu krizlerin hepsinin Türkiye üzerindeki olumsuz etkileri büyük olmakla birlikte, izlenen politikalardaki belirsizlikler bu krizlerin etkilerini arttırmıştır.

Finansal piyasaların yeterince derinliğe sahip olmamasının yanı sıra reel sektörde de yeteri kadar kaynak birikimi olmaması ve piyasaların %90'ına yakın kısmının KOBİ'lerden oluşması da büyük bir handikapı beraberinde getirmiştir.

Son 15 yıllık periyodun analizi yapıldığında, 2008 küresel kriziyle, 1994-2000-2001 krizleri arasında büyük farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıkların başında 2008 küresel krizinin dışsal dinamiklerden kaynaklanması diğer krizlerin ise içsel dinamiklerden kaynaklanması gelmektedir. 2008 kriziyle birlikte küresel çapta daralan reel pazarlar, uluslararası finans sektöründe yaşanan ve başta Lehman Brothers, AIG gibi uluslararası büyük finans kuruluşlarının iflasıyla sonuçlanmıştır. Mortgage krizi olarak da adlandırılan 2008 küresel krizinin temel problemi üretim refleksinin tüketim refleksinden daha yüksek seviyelerde olması ve tüketimin doyum noktasına ulaşmış olmasıdır. 1994, 2000 ve 2001 krizlerinde ise durum 2008 küresel krizinden daha farklı bir süreç izlemektedir. Bu dönemlerde Türkiye ekonomisini krize sürükleyen etkenler genellikle içsel olmakla beraber, bunlar; siyasal istikrarsızlıklar, ekonomi politikalarının uygulanmasındaki belirsizlikler, 1980'lere kadar izlenen otarşik politikalar çerçevesinde ekonominin çok uzun süreler boyunca dışa kapalı bir yapı sergilemesi sonucu oluşan döviz krizleridir.

2.5.4. 2008 Dünya Ekonomik Krizinin KOBİ' ler Üzerine Etkileri

Buraya kadar dünyada ve ülkemizde süregelen ekonomik krizler incelenmiş ve bu tarihsel süreç çerçevesinde KOBİ' lerin ortaya çıkışı sınıflandırılması ve tanımlanmalarındaki değişim ortaya konulmuştur. Son dünya ekonomik krizinin KOBİ' ler üzerindeki etkileri, öne çıkan işletme fonksiyonları açısından aşağıda incelenmiştir.

2.5.4.1. Pazarlama Üzerine Etkileri

Pazarlama faaliyetleri işletmelerin karlılık ve verimlilik durumlarını her zaman üst seviyede tutmaları açısından sadece kriz zamanlarında önem kazanan bir olgu değildir. Rekabet ortamı içerisinde pazarlama çalışmaları her zaman üzerinde durulması gereken bir alandır. Geçmiş dönemlerde ve son ekonomik krizde de olduğu gibi işletmeler çoğunlukla kriz dönemlerinde maliyetlerini kısmak amacıyla pazarlama faaliyetlerini de azaltmaktadırlar. Bu durumda iki farklı işletme tipinden bahsedilebilir. Kriz zamanında kriz ortamını bir fırsat olarak görüp Pazar payını büyütme amacıyla pazarlamaya yönelen işletmeler ve maliyetlerini azaltmak amacıyla faaliyetlerini minimum düzeye çeken ve krizden etkilenmemek için tasarruf eden işletmeler bulunmaktadır. Oysa kriz ortamı da farklı bir rekabet ortamı olarak görülmeli ve yeni koşullara göre pazarlama süreçleri yeniden yapılandırılmalıdır. KOBİ' ler açısından bakıldığında dışarıdan profesyonel destek alınması az maliyetle yeni piyasa koşullarına ayak uydurulması sağlanabilir.

2008 dünya ekonomik krizi ile ülkemizde en çok etkilenen sektörler elbette Turizm, İnşaat, Otomotiv olarak ortaya çıkmıştır. Devlet tarafından sağlanan KDV indirimi v.b. önlemler sektörlerin küçülmeye girmelerine yeterli olmamıştır. Özellikle turizm sektöründe ülkeye gelen turistlerin harcamalarındaki kısılma bu sektörün beklide en çok etkilenen sektör olmasına neden olmuştur. Genel anlamda krizden etkilenmeyen veya az etkilenen sektörler iletişim ve ilaç sektörü olmuştur. Bu da bize krizden etkilenme oranlarının sektör bazında değişebildiğini göstermektedir.

2011 yılında yayınlanan bir araştırmada (Özdemir, Kılıç, 2011: 423). belirtildiği gibi şletmelerin bir kısmının pazarlama faaliyetlerini azalttığı, özellikle radyo ve televizyon reklamları el ilanları ve benzeri maliyeti yüksek reklam metotları yerine internet reklamları, elektronik posta veya kısa mesaj yolu ile tüketicilere ulaşma yöntemlerine başvurdukları tespit edilmiştir. Buradan yola çıkarak 2008 dünya ekonomik krizinin şletmelerin pazarlama faaliyetleri üzerinde etkisinin bulunduğu görölmektedir.

2.5.4.2. İnsan Kaynakları Üzerine Etkileri,

İnsan kaynakları uygulamaları şletmeler için hayatı önem taşıyan uygulamalardır. Özellikle kriz dönemlerinde doğru yürütölen insan kaynakları çalışmalarının meyvesi alınabilmektedir veya bu alanda yapılan hatalar kriz dönemlerinde daha belirgin ortaya çıkmakta ve şletmelerin zarardan kaçınmalarına engel olmaktan ziyade daha da fazla zarar görmelerine neden olmaktadır. Öte yandan günümüz piyasa koşulları ve rekabet altında şletmeler ellerindeki insan gücünün en iyi düzeyde kullanılması konusunda azami özen göstermek zorundadırlar.

Kriz dönemlerinde şletmeler çeşitli düzenlemeler ile verimliliği arttırmak ve maliyetleri düşürme hedefiyle hareket etmektedirler. Ücretli veya ücretsiz izinler, esnek çalışma saatleri, yarı zamanlı çalışma günleri ve bu günlerde yarı ücret ödenmesi, vardiyalı çalışma, zamların ertelenmesi, çalışan sayısının azaltılması gibi uygulamalar bu konuya örnek teşkil edebilmektedir.

Buradan hareketle şletmelerin kriz dönemlerinde kendilerini korumak için aldıkları ilk önlemin çoğunlukla çalışanların sayısının azaltılması veya çalışanlara ödenen maaşlardan kesinti yapılarak tasarruf edilmesi olduğu görölmektedir. İnsan kaynakları yönetiminin bilinçli olarak uygulanması burada büyük bir önem taşımaktadır. Kriz döneminde çalışanlar üzerinden tasarruf sağlanmasının haricinde alternatif tasarruf tedbirlerinin oluşturulmasının ardında insan kaynaklarının etkin kullanımı bulunmaktadır. Bu alternatif uygulamalar şöyle özetlenebilir.

- Yönetim giderlerinin kısılması: Yönetici kadrolarının birleştirilerek tasarruf sağlanması, eleman çıkarmanın önüne geçerek kriz sonrası yeniden nitelikli eleman bulma ihtiyacını da minimize etmektedir.
- İ.K. da dış kaynak kullanımı: İşletmeler insan kaynakları faaliyetlerinin bazılarını konusunda uzman firmalardan yürütebilmektedirler. Bu KOBİ' ler gibi küçük bütçeye sahip işletmelerin büyük şirketlerde olduğu gibi profesyonel insan kaynağı yönetim faaliyetlerinde bulunmalarına olanak sağlar. İşe alım, değerlendirme, eğitim v.b. bunlara örnek verilebilir.
- Talebi geliştirici her türlü faaliyetin desteklenmesi: Özellikle kriz dönemlerinde daralan talebin çeşitli uygulamalarla artırılması bir diğer seçenektir. Bu konuda yöneticiler kadar çalışanlardan gelecek tüm fikirlerin değerlendirilmesi esastır.

Nitekim 2008 dünya ekonomik krizi ile kredi piyasalarında yaşanan dalgalanmalar yatırımların azalmasına ve piyasalardaki güvensizliğin artmasına sebep olmuştur. Bu etkiler üretim ve tüketimi etkileyerek ekonomik büyümenin durma noktasına gelmesine ve dünya genelinde istihdam sorununa neden olarak milyonlarca insanın işsiz kalması ile sonuçlanmıştır. Ülkemizde ve dünyadaki uygulamalarda işletmelerin işe alım süreçlerini durduran, terfileri erteleyen, zamları geciktiren uygulamalarda buldukları küresel ve ulusal araştırmalarda tespit edilmiştir. İşe alım konusunda alınacak kişilerin daha iyi incelendiği ve nitelikli kişiler ortaya çıkaran eğitim kurumlarından (ODTÜ, Boğaziçi, İTÜ gibi) mezun olanlara daha çok öncelik sağlandığı tespit edilmiştir (Realist, 2009).

2.5.4.3. İthalat İhracat Üzerine Etkileri

2008 küresel krizi Türkiye'yi de birçok gelişmekte olan ülkeyi olduğu gibi büyük oranlarda etkilemiştir. Başta KOBİ'ler olmak üzere birçok şirket iflas etmiş ya da kapanma durumuna gelmiştir. Türkiye'de finansal sektörün yeteri kadar derinliğe sahip olmaması reel sektörün bu durumdan daha fazla etkilenmesine yol açmıştır. Devlet tarafından Merkez Bankası aracılığıyla piyasalara müdahale edilmesi ve faiz oranlarının aşağıya çekilmesi ayrıca doların 1.70 TL seviyelerine kadar yükselmesine izin verilmesi ihracatçı firmalarımızı az da olsa rahatlatmıştır (Alıç ve diğerleri, 2009:15). Ancak geçmiş dönemlerdeki ihracat hadlerine bakıldığında 2000' li yılların başından 2008' e kadar geçen sürede ihracatta sağlanan istikrarlı artışın 2008 krizi ile 120 milyon dolar seviyesinden 20 milyon dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. Bu rakamın 2002 yılında yakalan 30 milyon dolar seviyesinden bile düşük olması dikkat çekicidir.

İhracatımızdaki bu gerilemenin sebebi kriz içinde bulunan Avrupa ülkeleridir. İhracattaki bu daralma ülkemizdeki KOBİ' leri de etkileyerek pek çok işletmenin iflas etmesine ve kapanmasına yol açmıştır. KOBİ' lerimizin bu daralmadan etkilenmelerinin ardında, ülkemizdeki işletmelerin neredeyse %90 lık bölümünü oluşturmalarına rağmen genel ihracatımızdaki paylarının %10 lar seviyesinde kalması yer almaktadır. Dengelerdeki en ufak değişim KOBİ' lerimizin ihracat faaliyetlerinin tamamen durması anlamına gelmektedir. 2008 dünya ekonomik krizi nedeniyle Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan talep daralması, dolar ve euro karşısında TL nin değer kazanmasının da etkisi ile ülkemiz ihracatını olumsuz yönde etkilemiştir.

3. BÖLÜM

2008 DÜNYA FİNANSAL KRİZİNİN KOBİ' LER ÜZERİNDEKİ REAKSİYON POLİTİKALARININ ÖLÇÜLMESİ

3.1. Giriş

Bu bölümde araştırmanın, amacı ve yöntemi, modeli, örnekleme, veri toplama aracı, verilerin analizi ve bulgular üzerinde durulmuştur. Veri toplama aracındaki sorular yani araştırmamızın değişkenleri ve araştırmamızın amacı, örnekleme bilgilerinin tanımlanması ile araştırmamızın kapsamı belirlenmiş olmuştur. Son olarak araştırmadan elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 2008 Dünya Ekonomik Krizinin KOBİ' ler üzerindeki reaksiyon politikaları araştırılmakla birlikte bu konu ile bağlantılı olarak ankete katılan işletmelerin – işletme sahiplerinin – kendilerini KOBİ olarak görüp görmedikleri, ilgili yönetmelikte ve Avrupa Birliği standartlarında belirtilen kriterlere göre KOBİ sınıfına girip girmedikleri, KOBİ sınıfında iseler hangi tip KOBİ olduklarının sınıflandırılması ihtiyacı doğmaktadır. Anketin ilk aşamasında bu verilerin toplanması amaçlanmıştır. KOBİ 'ler için farkındalık testi denebilecek bu uygulama ile her KOBİ tipine özel gözlem yapma, veri toplama ve yorumlama şansı doğacaktır. Karşılaşılan sorunların da KOBİ' ler arasında ne ölçüde farklılık gösterdiği ve ne ölçüde etkilendiklerinin de karşılaştırma fırsatını sağlayacaktır.

Anketin ikinci aşamasında ise zaten daraltılmış olan araştırma sahası (Karaköy hırdavatçılar piyasası) içinde toplam 269 KOBİ' den rastgele 92 firma seçilmiş ve 2008 yılındaki büyük finansal krizin KOBİ' ler üzerindeki reaksiyon politikalarını saptamaya yönelik hipotezler geliştirilmiştir.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma 3 ayrı ölçekten elde edilen sonuçların gruplar arası farklılıklarının anlamlılık düzeylerinin test edilmesi üzerine geliştirilmiştir. Buna göre A ölçeği krizden etkilenme durumunu, B ölçeği devletin aldığı önlemlerin yeterli görülüp görülmemesi durumunu, C ölçeği yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu ölçmektedir. Aşağıda araştırmaya ait hipotezler ile kullanılan ölçeklerin güvenilirlik analizine yer verilmiştir.

3.3.1. A ölçeğinin Kullanıldığı Hipotezler

H₀: Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Faaliyet konularına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Faaliyet konularına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Çalışan sayılarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Çalışan sayılarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Faaliyet tiplerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Faaliyet tiplerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Ortaklık yapısına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Ortaklık yapısına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Hizmet sağlama şekillerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Hizmet sağlama şekillerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Yabancı ortaklık durumlarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Yabancı ortaklık durumlarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Yıllık net satış hasılatlarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Yıllık net satış hasılatlarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Yıllık mali bilanço toplamalarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Yıllık mali bilanço toplamalarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Müşteri portföyüne göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Müşteri portföyüne KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

3.3.2. B Ölçeğinin Kullanıldığı Hipotezler

- H₀:** Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.
- H₁:** Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.
- H₀:** Faaliyet alanına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.
- H₁:** Faaliyet alanına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.
- H₀:** Faaliyet konusuna göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.
- H₁:** Faaliyet konusuna göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.
- H₀:** Yabancı ortaklık durumlarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.
- H₁:** Yabancı ortaklık durumlarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Şirket yapılarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Şirket yapılarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Personel sayılarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Personel sayılarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Yıllık net satış hasılatına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Yıllık net satış hasılatına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Yıllık mali bilanço toplamına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Yıllık mali bilanço toplamına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Hizmet sağlama şekline göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Hizmet sağlama şekline göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Müşteri portföyüne göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Müşteri portföyüne göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

3.3.3. C Ölçeğinin Kullanıldığı Hipotezler

H₀: Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Faaliyet alanına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Faaliyet alanına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Faaliyet konusuna göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Faaliyet konusuna göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Yabancı ortaklık durumuna göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Yabancı ortaklık durumuna göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Ortaklık yapılarına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Ortaklık yapılarına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Personel sayılarına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Personel sayılarına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

H₀: Yıllık net satış hasılatına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Yıllık net satış hasılatına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Yıllık mali bilanço toplamına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Yıllık mali bilanço toplamına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Hizmet sağlama şekline göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Hizmet sağlama şekline göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

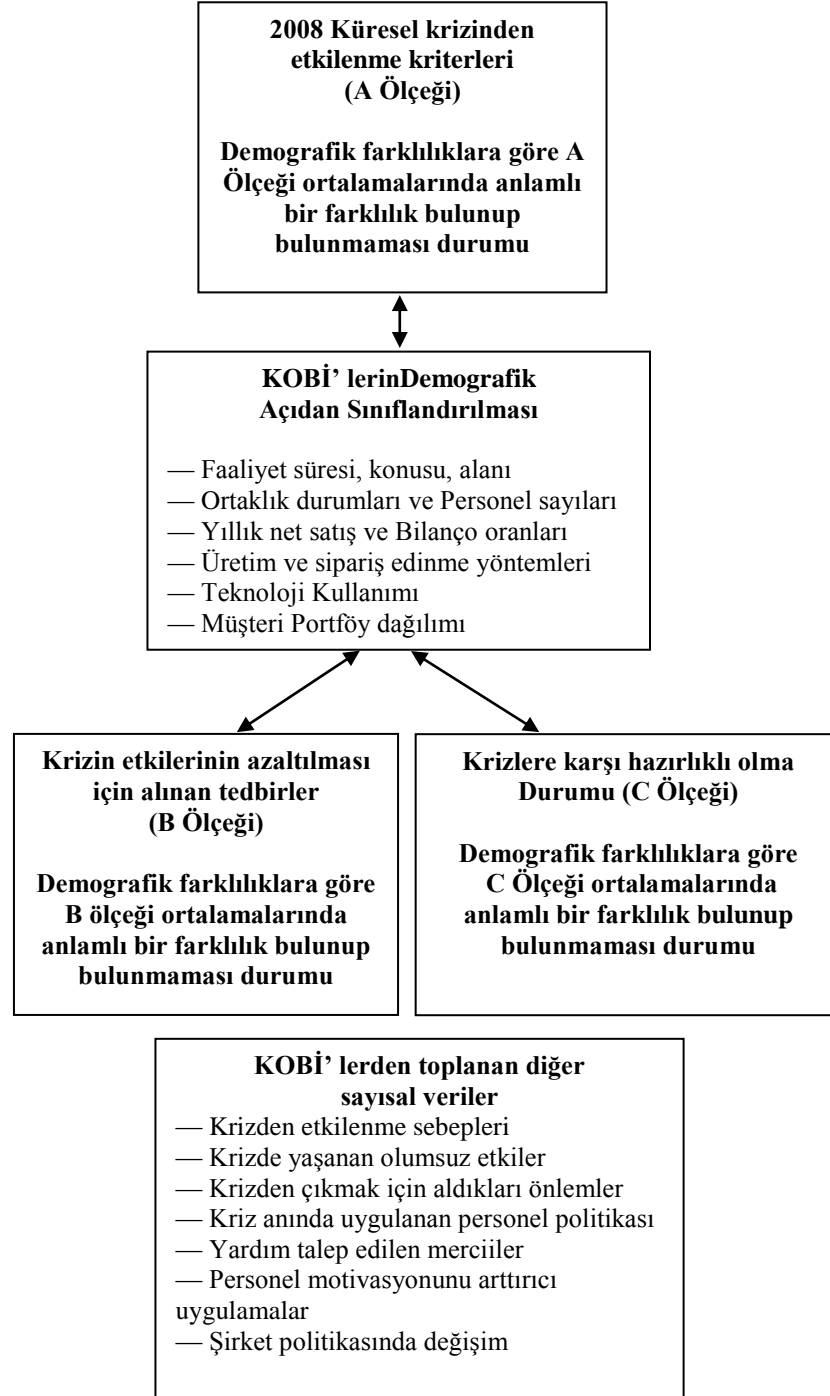
H₀: Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀: Müşteri portföyüne göre KOBİ' lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Müşteri portföyüne göre KOBİ' lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Buna göre araştırmamızın modeli Şekil 3.1'deki gibi oluşmuştur.

Şekil.3.1. Araştırmanın Modeli

3.4. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemi İstanbul ili Karaköy ilçesinde bulunan ve teknik hırdavat grubu altında faaliyet gösteren şirketler içinden seçilmiştir. İstanbul Ticaret Odasının internet sitesinden alınan verilere göre bu bölgede 269 KOBİ sınıfı şirket faaliyet göstermektedir. Tesadüfi örnekleme yönetimi kullanılarak %95 güven aralığında 158 şirkete ulaşmak hedeflenmiştir. Araştırmanın bulgularına, anketi (özellikle ölçeklerdeki önermeleri) eksiksiz cevaplamış olan 92 şirketten toplanan veriler analiz edilerek ulaşılmıştır. Örneklem grubuna alınan şirketlere 2011 yılı içerisinde ulaşılmış ve anket uygulanmıştır.

Tablo 3.1 Araştırma alanındaki işletmelerin türlerine göre dağılımı

İşletme Türü	Sayısı
Limitet Şirket	164
Kolektif Şirket	5
Fert Firmaları	66
Anonim Şirket	33
Adi Komandit Şirket	1
Toplam	269

Tablo 3.2 %95 güven aralığında örnek sayısı formülü

$$n_{düz} = \frac{269 \cdot (1,96)^2 \cdot 0,25}{269 \cdot (0,05)^2 + (1,96)^2 \cdot 0,25} = \frac{258,3476}{1,6329} = 158,2139$$

Kaynak: Yükselen, 2006:62

3.5. Araştırma Verilerinin Toplanması

Veri toplama yöntemi olarak anket çalışması yapılmıştır. Araştırma kapsamında hazırlanan ankette yer alan sorular katılımcı her şirket için ilgili sorumlu kişiye yöneltilmiştir. Çalışmamızdaki değişkenler şu başlıklar altında toplanmıştır:

3.5.1. Demografik Bilgilerin Edinilmesine Yönelik Sorular

Anketin bu bölümü, ankete katılan işletmelerin faaliyet süreleri, faaliyet şekli, faaliyet konusu, yabancı ortaklık durumu, hukuki yapısı, çalışan personel sayısı, yıllık hasılat ve bilanço miktarları, sipariş alma yöntemleri, teknoloji kullanımı, müşteri portföyü gibi ülkemizde geçerli olan KOBİ tanımlama kriterleri ve beraberinde, ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirirken kullanılan işgücü ve yöntemleri ölçme amacı taşıyan sorular yer almaktadır.

3.5.2. Diğer Nominal Ölçek Soruları

Sayısal veriler üzerinden, ankete katılan şirketlerin kriz karşısındaki karar mekanizmalarının ne yönde işlediğini, tespit etmeye yönelik sorular yer almaktadır. Krizden etkilenme sebepleri, krizin olumsuz etkileri, krizden çıkış için başvuru önlemler, kriz durumundaki personel politikaları, dışarıdan yardım talep etme durumları, kriz sonrası işletme politikasındaki değişim durumları sorulmuştur.

3.5.3. Aralıklı Ölçek Soruları

Anketin bu bölümünde işletmelerin krizden etkilenme, krize karşı hazırlıklı olma, devlet tarafından alınan önlemlerin yeterli bulma düzeylerini ölçmek amacıyla

Kesinlikle Katılıyorum,
Katılıyorum,
Kararsızım,
Katılmıyorum,
Kesinlikle Katılmıyorum,

İfadelerinin yer aldığı beşli likert ölçekte 29 ifade bulunmaktadır.

Ankette yer alan soru ve ifadelerin belirlenmesi, araştırma modeline uygunluğunun sağlanması adına ülkemizde ve dünyadaki kriz araştırmaları ve makaleler incelenmiştir. Özellikle dünya bankası internet arşivinde yer alan araştırmalar taranarak kullanılan ifadeler ve ölçekler mevcut araştırmaya uyarlanmıştır.

Ankette kullanılan ölçeklerin, elde edilen veriler ile geçerliği ve iç tutarlılığı analiz edilmiştir. Ölçeklerin verilen cevaplar doğrultusunda güvenilir sonuçlar verip vermeyeceği bilinmelidir. Bunun için de güvenilirlik analizi yapılarak Cronbach's Alfa değeri hesaplanmıştır.

Güvenilirlik analizinin amacı verilerin rastlantısallığını ölçmektir. Ankete verilen cevaplar rasgele dağılım gösteriyorsa anket sonuçlarının güvenilir olduğuna karar verilir. Güvenilirlik analizi seçilen örneğin güvenilirliğini, tesadüflüğünü ve tutarlılığını test etmekte kullanılır. Sonucun güvenilir olup olmadığına Cronbach's Alpha (α) değerine göre karar verilir. (Kalaycı, 2009, s. 405)

α değeri,	$0,00 \leq \alpha < 0,40$	ise	Güvenilir değil
	$0,40 \leq \alpha < 0,60$	ise	Düşük güvenilirlikte
	$0,60 \leq \alpha < 0,80$	ise	Oldukça güvenilir
	$0,80 \leq \alpha \leq 1,00$	ise	Yüksek güvenilirdir.

Tablo 3.3.Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Mevcut Cronbach's Alpha değeri	Mevcut Madde Sayısı	Önceki Cronbach's Alpha değeri	Önceki Madde sayısı
Krizden etkilenme durumları ölçeği	0,792	10	0,734	13
Devlet tarafından alınan önlemlerin yeterli görünme durumunu ölçeği	0,653	4	0,595	5
Krizlere karşı hazırlıklı olma durumu ölçeği	0,656	7	0,477	11

Tablo 3.3’de Cronbach’s Alpha değerlerinin sırasıyla 0,792, 0,653 ve 0,656 olması kullanılan ölçeklerin oldukça güvenilir kategorisinde olduğunu göstermektedir. Ölçekte yer alan sorular kontrol edilerek ölçeğin güvenilirliğini olumsuz yönde etkileyenler ölçekten çıkarılmıştır. Mevcut duruma göre ölçeklerdeki ifadeler verilen cevapların tutarlı olduğu ve bu verilerin kullanılabilir olduğu belirlenmiştir.

3.5.4. Verilerin Çözümlemesi

Toplanan verilerin değerlendirilmesi ve çözümlemesinde SPSS 17.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Katılımcıların sorulara verdikleri puanlar değerlendirilerek genel eğilim ve düşüncenin yönünün hesaplanması esas alınacaktır. Her bir katılımcının ölçek sorularına verdikleri yanıtlar 1-5 arasında puan olarak dönüştürülmüş bu puanlar toplanarak ortalaması alınmıştır. Oluşan bu ortalamalar hipotez testlerinin değerlendirilmesinde kullanılacaktır. Demografik değişkenlere göre katılımcı firmalar gruplara ayrılarak gruplar arası farklılıklar ortaya çıkarılacaktır.

Parametrik hipotez testlerinin kullanılabilmesi için bazı koşulların sağlanması gereklidir. Bu koşullar, incelenecek veri setlerinin normal dağılıma uyması ve verilerin varyanslarının homojen olmasıdır (Kalaycı,2009:73).

Cevaplayıcıların, demografik değişkenlere göre gruplandırılması sonucu grup mevcutlarındaki farklılıkların hatalı sonuçlara yol açmaması adına ortalamaların karşılaştırılmasında parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır.

Ortalamaların karşılaştırılmasına ilişkin hipotez testlerinin tamamında hipotezler şu şekilde kurulmaktadır (Kalaycı, 2009:82).

H_0 : Ortalamalar incelenen değişkenin grupları arasında farklı değildir.

H_1 : Ortalamalar incelenen değişkenin grupları arasında farklıdır.

Testin karar aşamasında. sig değeri 0,05 anlamlılık değerinden küçük ise H_0 hipotezi reddedilir ve ortalamaların incelenen değişkenin grupları arasında farklı olduğu şeklinde yorum yapılır, aksi takdirde yani .sigdeğeri 0,05 anlamlılık değerinden büyük ise H_0 hipotezi reddedilemez ve ortalamaların incelenen değişkenin grupları arasında farklı olmadığı şeklinde yorum yapılır.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız, anketimize katılımı sağlanan ve 158 KOBİ' den oluşan örneklem grubunun verdiği cevaplar ile sınırlandırılmıştır. Ulaşılan sayının güven oranını sağlamasına karşın anketin değerlendirilmesinde toplanan verinin sadece 92 katılımcıya ait kısmı geçerli sayılabilmektedir. Katılımcıların doğru, samimi yanıtlar verdiği varsayımı ve kullanılabilir olarak ayrılan verinin ana kütleli sayısal büyüklük anlamında istenen güven oranında temsil yeteneği olmaması araştırmanın diğer sınırlılıklarıdır. Araştırmanın örneklemini tesadüfi örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Katılımcılara ulaşılması esnasında tesadüfiliğinin sağlanması hususunda herhangi bir sistematik uygulanmamıştır.

Araştırma sonuçlarının belirli bir bölgeyi ve sektörü kapsamaması sebebiyle Türkiye' deki KOBİ' lere yönelik genellenebilir sonuçlar içerdiği söylenemez. Ancak ana kütle olarak alınan bölgede toplam işletme sayısının 269 olması ve ankete katılan ve değerlendirmeye alınan işletme sayısının (92) ana kütleli yarısına yakın olması, her ne kadar güven oranının gerektirdiği büyüklüğe ulaşamamış olsa da araştırmada elde edilen sonuçların bölgedeki KOBİ' ler için genellenebilirliği tartışılabilir. Araştırmanın bu alanda genellenebilir olduğu düşünülmektedir. Sonuçlar incelenirken araştırmanın sınırlılıkları ile ilgili bu uyarılar dikkate alınmalıdır.

3.7. Bulgular

Bu bölümde anketteki sorulara verilen cevapların frekans ve yüzde dağılımları tablo ve grafiklerle gösterilmiş ve yorumlanmıştır. Bu cevapların analiz edilmesi, yapılan hipotez testleri ve ilişki analizleri sonucunda elde edilen bulguların yorumlanması ile araştırmamızın sonuçlarına ulaşılmıştır.

3.7.1. Nominal Ölçek Sorularına Ait Frekans Tabloları ve Grafikler

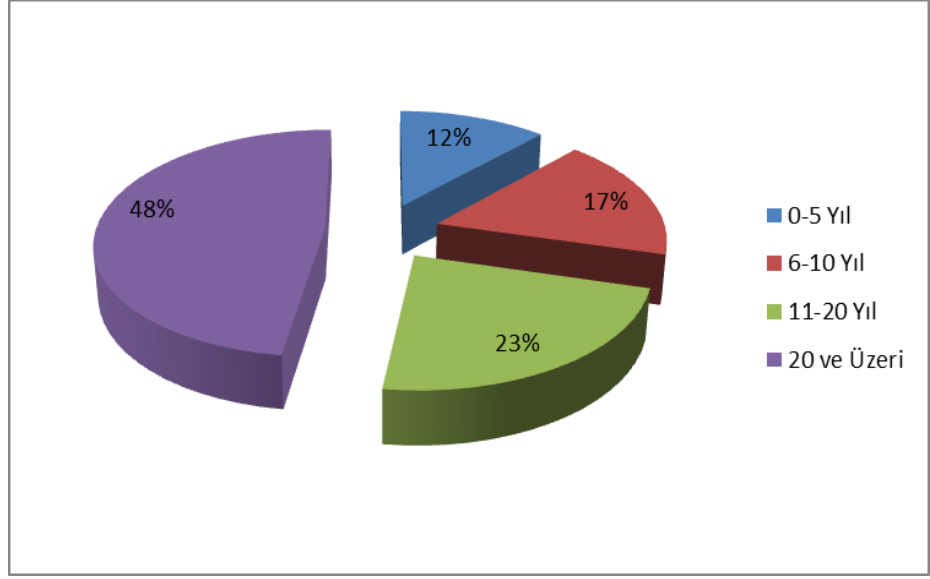
Bu bölümde araştırmaya katılan firmalara ait faaliyet süreleri, faaliyet alanları, faaliyet konusu gibi sayısal verilere yer verilmiştir. Araştırma örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet sürelerine göre dağılımlarına Tablo 3.4' de yer verilmiştir.

Tablo.3.4.Örnekleme grubundaki işletmelerin faaliyet sürelerine göre frekans ve yüzde dağılımı

	Frekans	Yüzde
0-5 Yıl	11	12,0
6-10 Yıl	16	17,4
11-20 Yıl	21	22,8
20 ve Üzeri	44	47,8
Toplam	92	100,0

Şekil 3.2' de örnekleme grubundaki işletmelerin faaliyet sürelerine göre dağılım grafiği verilmiştir.

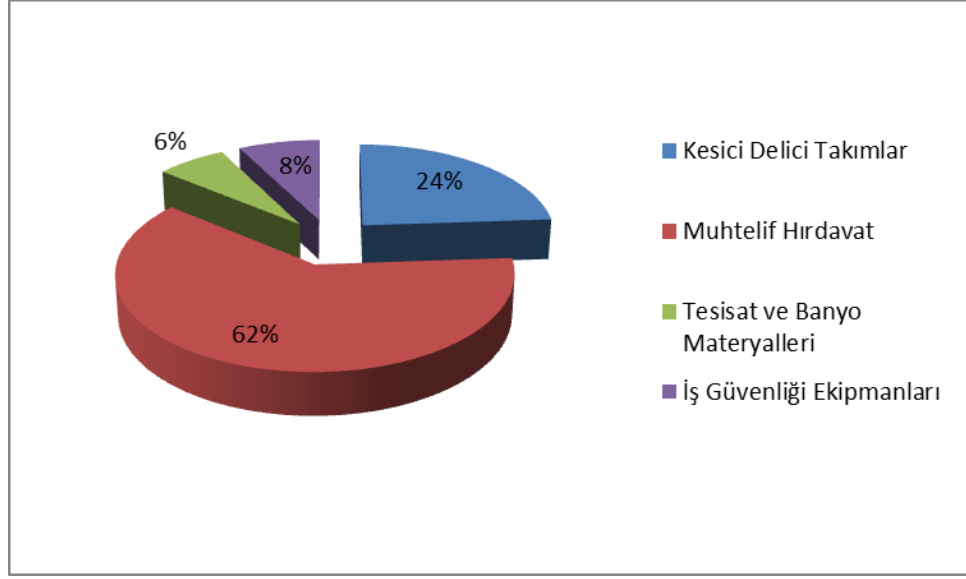
Şekil.3.2.Örnekleme grubundaki işletmelerin faaliyet sürelerine göre frekans dağılım grafiği

Araştırma örnekleme grubundaki işletmelerin faaliyet süreleri %12.0 ile 0-5 yıl, %17.4 ile 6-10 yıl, %22.8 ile 11-20 yıl, %47.8 ile 20 yıl ve üzeridir. Örnekleme grubundaki işletmelerin faaliyet konusuna göre dağılımlarına Tablo 3.5’ de yer verilmiştir.

Tablo.3.5.Örnekleme grubundaki işletmelerin faaliyet konusuna göre frekans ve yüzde dağılımı

	Frekans	Yüzde
Kesici Delici Takımlar	22	23,9
Muhtelif Hırdavat	57	62,0
Tesisat ve Banyo Materyalleri	6	6,5
İş Güvenliği Ekipmanları	7	7,6
Toplam	92	100,0

Şekil 3.3’ de örnekleme grubundaki işletmelerin faaliyet konusuna göre dağılım grafiği verilmiştir.

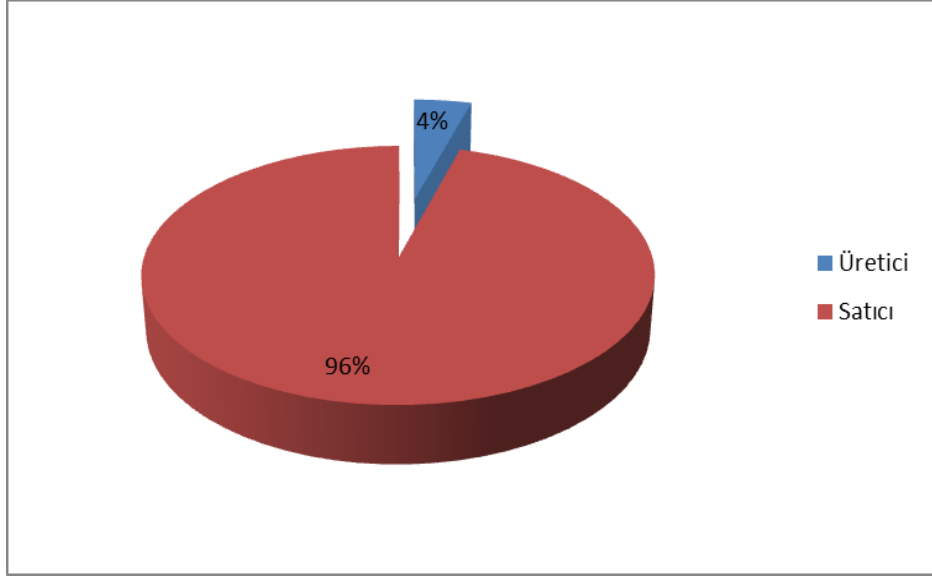
Şekil.3.3.Örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet konusuna göre dağılım grafiği

Araştırma örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet konuları %6.5 ile tesisat ve banyo materyalleri, %7.6 ile iş güvenliği ekipmanları, %23.9 ile kesici delici takımlar, %62.0 ile muhtelif hırdavat olarak sıralanmaktadır. Örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet tiplerine göre dağılımlarına Tablo 3.6' de yer verilmiştir.

Tablo.3.6.Örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet tiplerine göre frekans ve yüzde dağılımı

	Frekans	Yüzde
Üretici	4	4,3
Satıcı	88	95,7
Toplam	92	100,0

Şekil 3.4' de örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet tiplerine göre dağılım grafiği verilmiştir

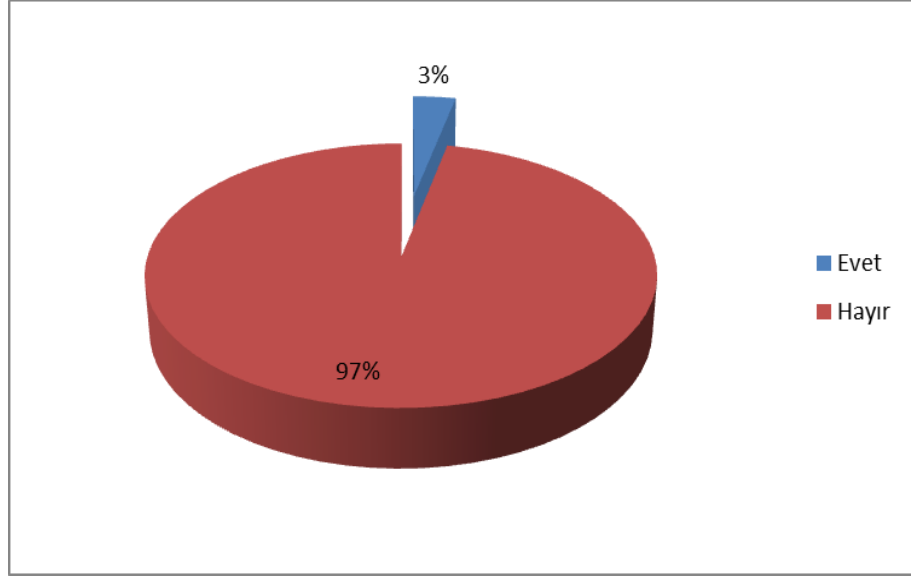
Şekil.3.4.Örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet tiplerine göre dağılım grafiği

Araştırma örneklem grubundaki işletmelerin faaliyet tipleri %4.3 ile üretici, %95.7 ile satıcıdır. Örneklem grubundaki işletmelerin yabancı ortaklıklarının bulunup bulunmaması durumuna göre dağılımlarına Tablo 3.7’ de yer verilmiştir.

Tablo.3.7.Örneklem grubundaki işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına frekans ve yüzde dağılımı

	Frekans	Yüzde
Evet	3	3,3
Hayır	89	96,7
Toplam	92	100,0

Şekil 3.5’ de örneklem grubundaki işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına göre dağılım grafiği verilmiştir

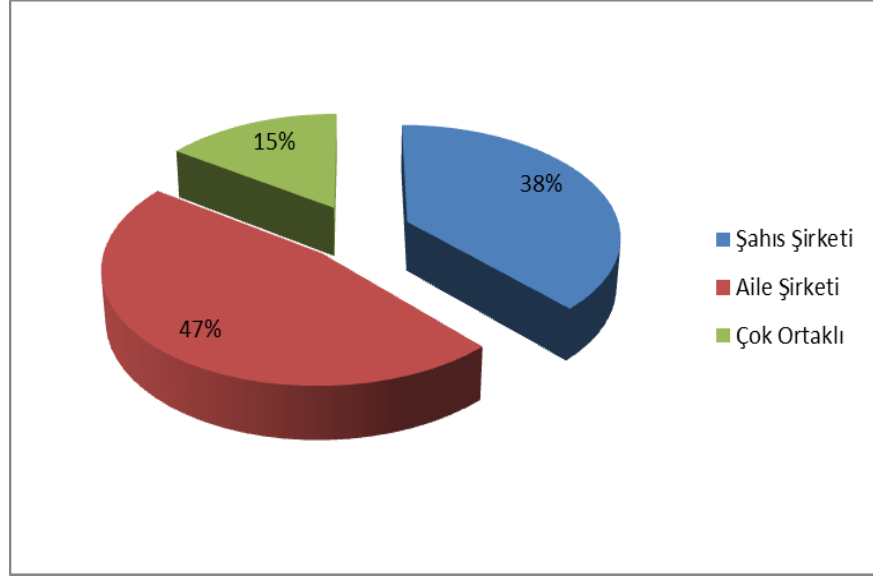
Şekil.3.5.Örneklem grubundaki işletmelerin yabancı Ortaklık durumlarına göre dağılım grafiği

Araştırma örneklem grubundaki işletmelerin %96.7 sinin yabancı ortaklığı bulunmazken %3.3 ünün yabancı ortaklığı bulunmaktadır. Örneklem grubundaki işletmelerin şirket yapılarına göre dağılımlarına Tablo 3.8' de yer verilmiştir. Araştırmanın yapıldığı bölgede işletmelerin ortaklık durumları aile şirketi olma durumlarına göre farklılık gösterdiğinden bu ayrımın tespit edilerek ortaya konulması amacıyla bu soru yöneltilmiştir.

Tablo.3.8.Örneklem grubundaki işletmelerin şirket yapılarına göre frekans ve yüzde dağılımı

	Frekans	Yüzde
Şahıs Şirketi	35	38
Aile Şirketi	43	46,7
Çok Ortaklı	14	15,2
Toplam	92	100

Şekil 3.6' de örneklem grubundaki işletmelerin şirket yapılarına göre dağılım grafiği verilmiştir

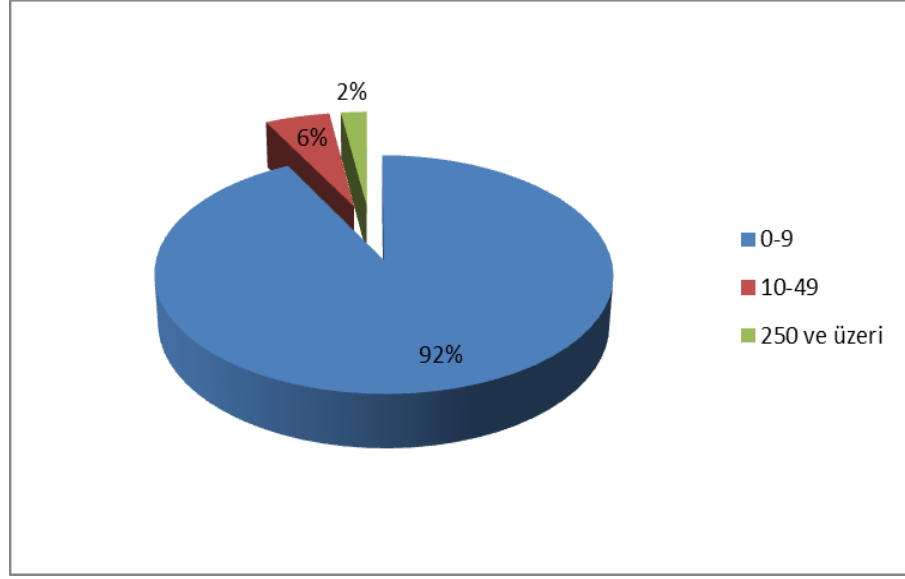
Şekil.3.6.Örneklem grubundaki işletmelerin şirket yapılarına göre dağılım grafiği

Araştırma örneklem grubundaki işletmelerin %46.7' si aile şirketi, %15.2' si çok ortaklı şirket, %38' i şahıs şirketi olarak kendilerini tanımlamışlardır. Örneklem grubundaki işletmelerde istihdam edilen personel sayılarına Tablo 3.9' de yer verilmiştir.

Tablo.3.9.Örneklem grubundaki işletmelerde istihdam edilen personel sayılarına göre frekans ve yüzde dağılımı

	Frekans	Yüzde
0-9	85	92,4
10-49	5	5,4
250 ve üzeri	2	2,2
Toplam	92	100

Şekil 3.7' da örneklem grubundaki işletmelerde istihdam edilen personel sayılarına göre dağılım grafiği verilmiştir

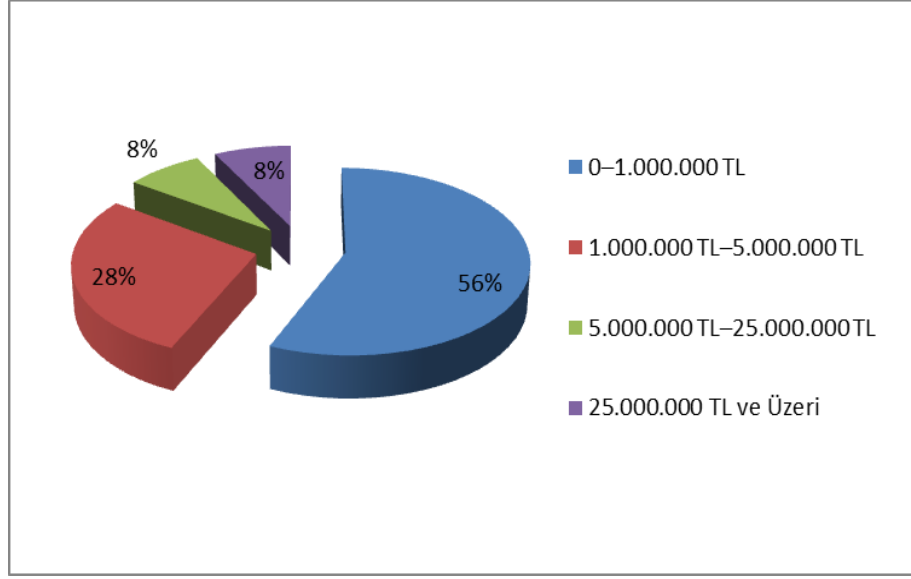
Şekil.3.7.Örneklem grubundaki işletmelerde istihdam edilen personel sayılarına göre dağılım grafiği

Araştırma örneklem grubundaki işletmelerin %92.4 oranı ile 0-9 işçi, %5.4 oranı ile 10-49 işçi, %2.2 oranı ile 250 ve üzeri sayı aralıklarında personel istihdam ettiği görülmektedir. Örneklem grubundaki işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre hangi aralıklarda olduklarına Tablo 3.10' da yer verilmiştir

Tablo.3.10.Örneklem grubundaki işletmelerin yıllık net satış Hasılatlarına göre frekans ve yüzde dağılımı

	Frekans	Yüzde
0-1.000.000 TL	52	56,5
1.000.000 TL-5.000.000 TL	26	28,3
5.000.000 TL-25.000.000 TL	7	7,6
25.000.000 TL ve Üzeri	7	7,6
Toplam	92	100,0

Şekil 3.8' de örneklem grubundaki işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre dağılım grafiği verilmiştir.

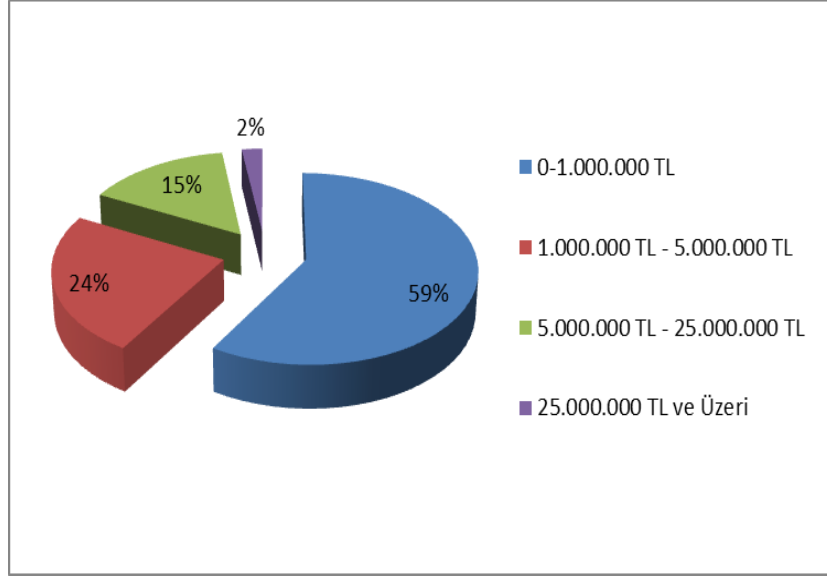
Şekil.3.8.Örneklem grubundaki işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre dağılım grafiği.

İlgili frekans dağılımlarına göre araştırma örneklem grubundaki işletmelerin %56.5 oranı ile 0-1.000.000TL, %28.3 oranı ile 1.000.000-5.000.000TL, %7.6 oranı ile 5.000.000-25.000.000TL, %7.6 oranı ile 25.000.000TL ve üzeri aralıklarında net satış hasılatlarının bulunduğu görülmektedir. Örneklem grubundaki işletmelerin yıllık mali bilanço toplamlarına göre hangi aralıklarda olduklarına Tablo 3.11’ de yer verilmiştir.

Tablo.3.11.Örneklem grubundaki işletmelerin yıllık mali bilanço Toplamlarına göre frekans ve yüzde dağılımı.

	Frekans	Yüzde
0-1.000.000 TL	54	58,7
1.000.000 TL - 5.000.000 TL	22	23,9
5.000.000 TL - 25.000.000 TL	14	15,2
25.000.000 TL ve Üzeri	2	2,2
Toplam	92	100,0

Şekil 3.9’ de örneklem grubundaki işletmelerin yıllık mali bilanço toplamlarına göre dağılım grafiği verilmiştir.

Şekil.3.9.Örneklem grubundaki işletmelerin yıllık mali bilanço Toplamlarına göre dağılım grafiği.

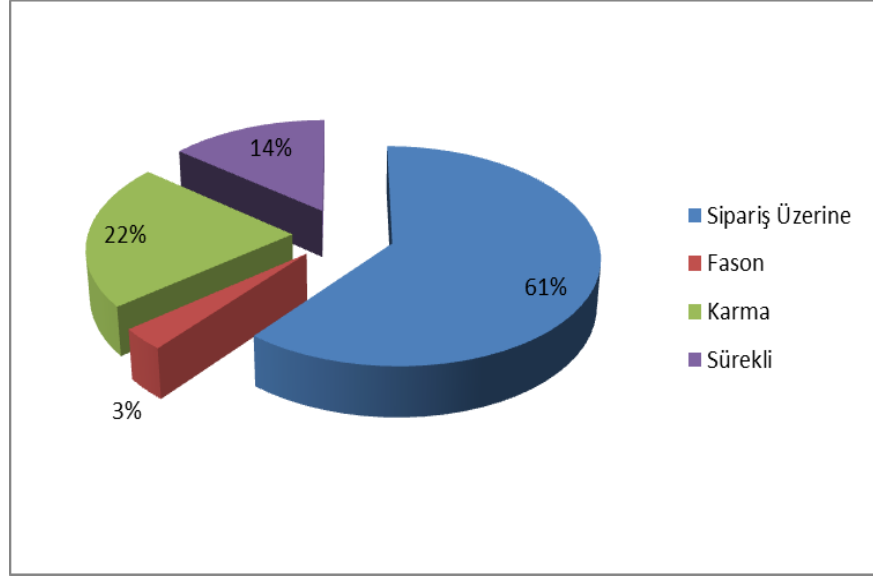
İlgili frekans dağılımlarına göre araştırma örneklem grubundaki işletmelerin %58.7 oranı ile 0–1.000.000TL, %23.9 oranı ile 1.000.000-5.000.000TL, %15.2 oranı ile 5.000.000-25.000.000TL, %2.2 oranı ile 25.000.000TL ve üzeri aralıklarında net satış hasılatlarının bulunduğu görülmektedir. Örneklem grubundaki işletmelerin hizmet sağlama şekillerine göre dağılımına Tablo 3.12’ de yer verilmiştir.

Tablo.3.12.Örneklem grubundaki işletmelerin hizmet sağlama Yöntemine göre frekans ve yüzde dağılımı.

	Frekans	Yüzde
Sipariş Üzerine	56	60,9
Fason	3	3,3
Karma	20	21,7
Sürekli	13	14,1
Toplam	92	100,0

Şekil 3.10’ de örneklem grubundaki işletmelerin hizmet sağlama yöntemine göre dağılım grafiği verilmiştir.

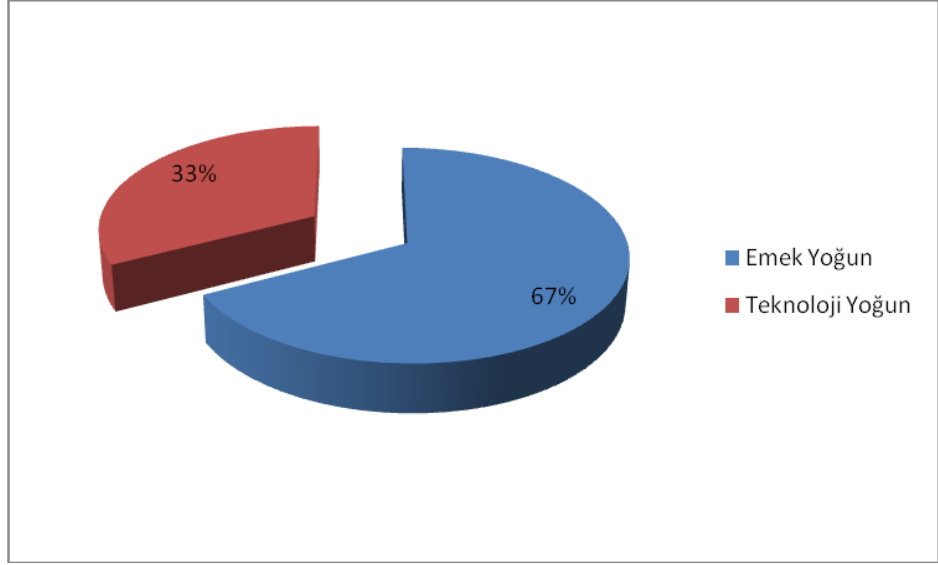
şekil.3.10.Örnekleml grubundaki işletmelerin hizmet sağlama Yöntemine göre dağılım grafiği

Örnekleml grubundaki işletmelerin %60.9' u sipariş üzerine, %21.7' si karma, %14.1' i sürekli, %3.3'ü fason olarak hizmet sağlamaktadır. Örnekleml grubundaki işletmelerin işgücü kullanımında teknoloji ve emek yoğun olarak gruplandırılmasına ilişkin dağılıma Tablo 3.13' da yer verilmiştir.

Tablo.3.13. Örnekleml grubundaki işletmelerin işgücü kullanım Yoğunluklarına göre frekans ve yüzde dağılımı

	Frekans	Yüzde
Emek Yoğun	62	67,4
Teknoloji Yoğun	30	32,6
Toplam	92	100,0

şekil 3.11' da örnekleml grubundaki işletmelerin işgücü kullanım yoğunluklarına göre dağılım grafiği verilmiştir.

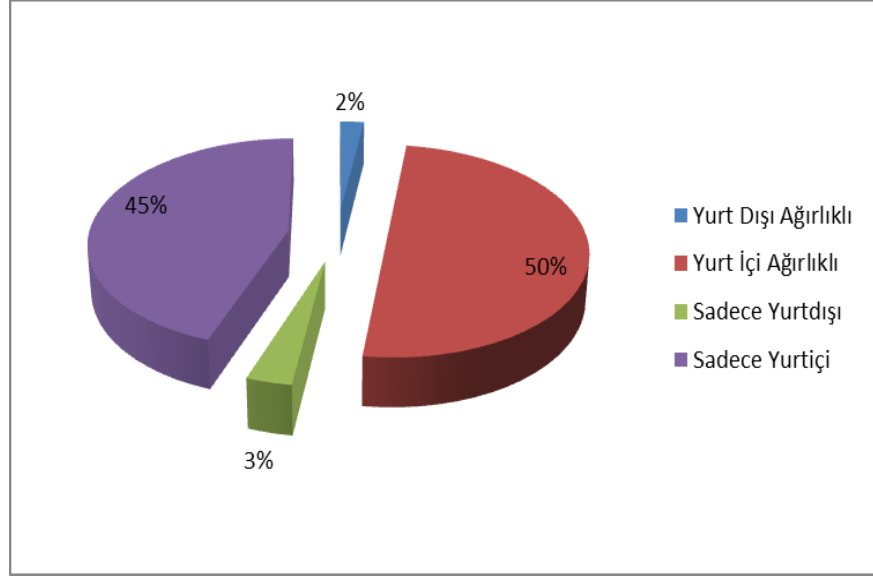
Şekil.3.11.Örneklem grubundaki işletmelerin işgücü kullanım Yoğunluklarına göre dağılım grafiği

Araştırma örneklem grubundaki işletmelerde ortaya çıkarılan işgücü %67.4 oranında emek yoğun iken, %32.6 oranında teknoloji yoğun olarak belirlenmiştir. Örneklem grubundaki işletmelerin müşteri portföylerine ilişkin dağılıma Tablo 3.14’ da yer verilmiştir.

Tablo.3.14.Örneklem grubundaki işletmelerin müşteri portföylerine göre frekans ve yüzde dağılımı

	Frekans	Yüzde
Yurt Dışı Ağırlıklı	2	2,2
Yurt İçi Ağırlıklı	46	50,0
Sadece Yurtdışı	3	3,3
Sadece Yurtiçi	41	44,6
Toplam	92	100,0

Şekil 3.12’ de örneklem grubundaki işletmelerin müşteri portföylerine göre dağılım grafiği verilmiştir.

Şekil.5.12.Örnekleme grubundaki işletmelerin müşteri portföylerine göre dağılım grafiği verilmiştir.

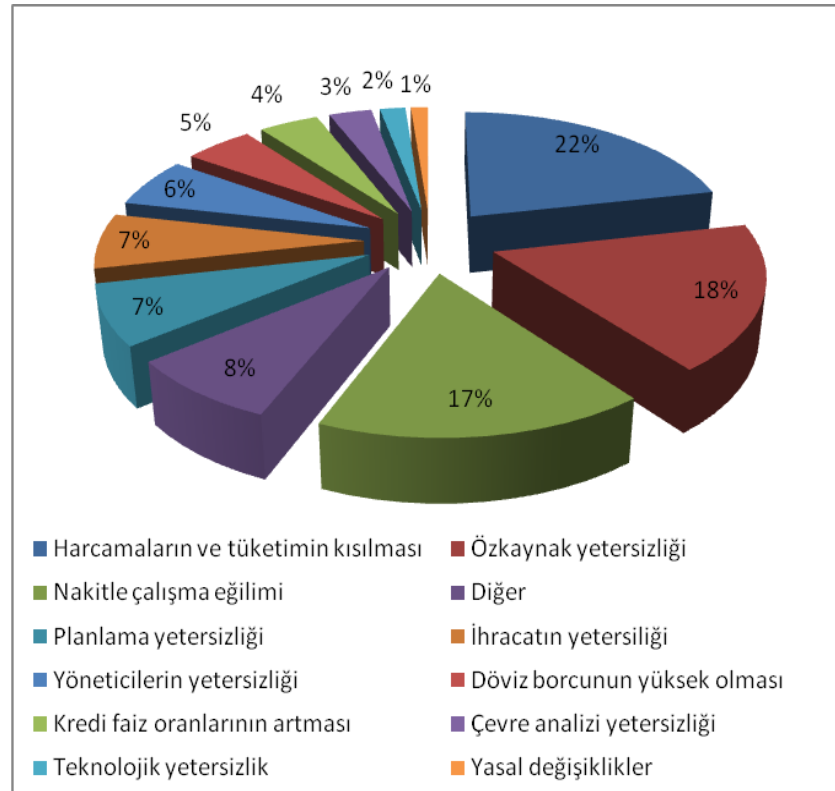
Araştırma örnekleme grubundaki işletmelerin müşteri portföyü çeşitliliğinin %50 oranında yurt içi ağırlıklı, %44.6 oranında sadece yurtiçi, %3.3 oranında sadece yurtdışı, %2.2 oranında yurtdışı ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Örnekleme grubunda yer alan işletmelere 2008 krizinden etkilenme sebepleri sorulmuş, daha önce yapılmış çalışmalardan derlenmiş krizin etkilerini belirten ifadeler içerisinde çoktan seçmeli olarak cevap vermeleri istenmiştir. Tablo 3.15' de bu cevaplara ilişkin frekans ve yüzde dağılımları yer almaktadır.

Tablo.3.15.Örnekleme grubundaki işletmelerin 2008 krizinden etkilenme sebeplerinin nedir sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin puan ve yüzde dağılımı

Yanıtlar	Puan	Yüzde
Harcamaların ve tüketimin kısılması	35	21,60
Öz kaynak yetersizliği	29	17,90
Nakitlerle çalışma eğilimi	27	16,67
Diğer	13	8,02
Planlama yetersizliği	12	7,41
İhracatın yetersizliği	11	6,79
Yöneticilerin yetersizliği	10	6,17
Döviz borcunun yüksek olması	8	4,94
Kredi faiz oranlarının artması	7	4,32
Çevre analizi yetersizliği	5	3,09
Teknolojik yetersizlik	3	1,85
Yasal değişiklikler	2	1,23

Şekil 3.13' de örnekleme grubundaki işletmelerin 2008 krizinden etkilenme sebeplerinin nedir sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin dağılım grafiği verilmiştir.

Şekil.3.13.Örnekleme grubundaki işletmelerin 2008 krizinden etkilenme sebeplerinin nedir sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin dağılım grafiği

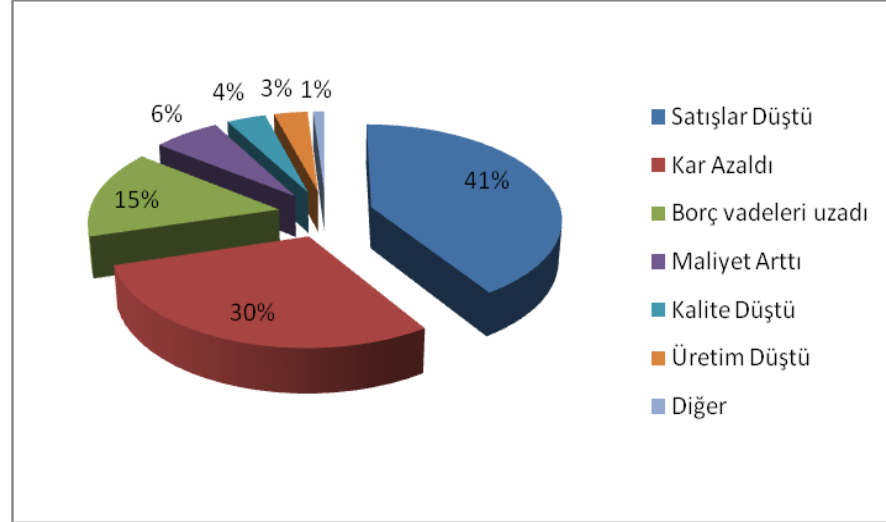
İlgili tablo incelendiğinde verilen cevaplar puanlama sırasına göre büyükten küçüğe doğru şöyledir: Harcamaların ve tüketimin kısılması, öz kaynak yetersizliği, nakitle çalışma eğilimi diğer, planlama yetersizliği, ihracatın yetersizliği, yöneticilerin yetersizliği, döviz borcunun yüksek olması, kredi faiz oranlarının artması, çevre analizi yetersizliği, teknolojik yetersizlik, yasal değişiklikler. Burada en yüksek puanı alan Harcamaların ve tüketimin kısılması krizin dünyadaki başlangıç sebebiyle örtüşmektedir.

Örneklem grubundaki işletmelere krizin işletmeniz üzerindeki olumsuz etkileri nelerdir sorusu yöneltilerek. Daha önce kriz konusunda yapılmış çalışmalardan derlenen ifadeler arasından seçimler yapmaları istenmiştir. İşletmeler verdikleri cevaplar ile krizden hangi konularda etkilendiklerini oylamışlardır. Tablo.5.16 de işletmelerin krizin olumsuz etkileri konusunda verdikleri cevaplara ilişkin puan ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo.3.16.Örneklem grubundaki işletmelerin krizin olumsuz etkileri konusunda verdikleri cevaplara ilişkin puan ve yüzde dağılımları

Yanıtlar	Puan	Yüzde
Satışlar Düştü	76	40,86
Kar Azaldı	55	29,57
Borç vadeleri uzadı	28	15,05
Maliyet Arttı	12	6,45
Kalite Düştü	7	3,76
Üretim Düştü	6	3,23
Diğer	2	1,08

Şekil 3.14' de örneklem grubundaki işletmelerin krizin olumsuz etkileri konusunda verdikleri cevaplara ilişkin dağılım grafiği

Şekil.3.14.Örnekleme grubundaki işletmelerin krizin olumsuz etkileri konusunda verdikleri cevaplara ilişkin dağılım grafiği

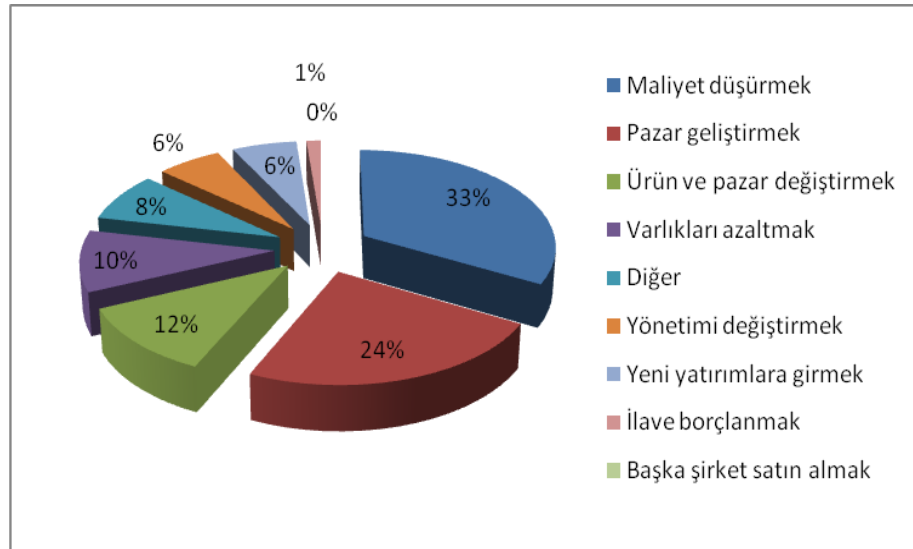
İlgili tablo incelendiğinde verilen cevaplar sırasıyla %40.86 ile satışlar düştü, %29.57 ile kar azaldı, %15.05 ile borç vadeleri uzadı, %6.45 ile maliyet arttı, %3.76 ile kalite düştü, %3.23 ile üretim düştü ve %1.08 ile diğer cevabı verilmiştir. Krizin olumsuz etkileri içinde en çok puanı alan ifade satışların düşmesi olarak görülmektedir.

Örnekleme grubundaki işletmelere krizden kurtulmak için aldıkları önlemler sorulmuştur. Bu soruda da diğer çoktan seçmeli sorularda uygulanan yöntem kullanılmıştır. Daha önce uygulanmış olan çalışmalardan derlenen ifadeler, firmalara seçim yapmaları üzere sunulmuştur. Tablo.3.17 de işletmelerin krizden çıkış için aldıkları önlemlere ilişkin cevaplarına ilişkin verdikleri cevaplara ilişkin puan ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo.3.17.Örnekleme grubundaki işletmelerin krizden çıkış için aldıkları önlemlere ilişkin puan ve yüzde dağılımları

Yanıtlar	Puan	Yüzde
Maliyet düşürmek	49	33,11
Pazar geliştirmek	35	23,65
Ürün ve pazar değiştirmek	17	11,49
Varlıkları azaltmak	15	10,14
Diğer	12	8,11
Yönetimi değiştirmek	9	6,08
Yeni yatırımlara girmek	9	6,08
İlave borçlanmak	2	1,35
Başka şirket satın almak	0	0,00

Şekil 3.15’ de örnekleme grubundaki işletmelerin krizden çıkış için aldıkları önlemlere ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.15.Örnekleme grubundaki işletmelerin krizden çıkış için aldıkları önlemlere ilişkin yüzde dağılım grafiği

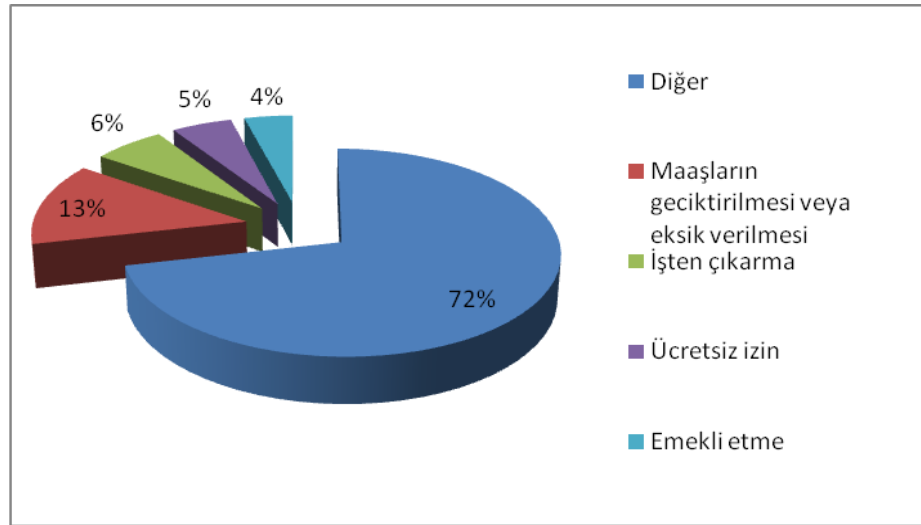
İlgili tablo incelendiğinde verilen cevaplar sırasıyla: %33.11 ile maliyet düşürmek, %23.65 ile pazar geliştirmek, %11.49 ile ürün ve pazar değiştirmek, %10.14 ile varlıkları azaltmak, %8.11 ile diğer, %6.08 ile yönetimi değiştirmek, %6.08 ile yeni yatırımlara girmek, %1.35 ile ilave borçlanmak, cevabı verilmiştir. Krizden çıkış için alınan önlemler arasında en çok puanı alan “maliyetleri düşürmek” olmuştur.

Örneklem grubundaki işletmelerin kriz durumunda personel politikalarındaki değişim durumu belirlenmek istenmiştir. Personel giderlerinin kısılması ile ilgili ne gibi önlemler alındığı sorulmuştur. Tablo 3.18 de ilgili soruya verilen cevaplara ilişkin puan ve yüzdelik dağılım yer almaktadır.

Tablo.3.18.Örneklem grubundaki işletmelerin kriz durumunda personel politikalarındaki değişime ilişkin puan ve yüzde dağılımı

Yanıtlar	Puan	Yüzde
Diğer	70	71,43
Maaşların geciktirilmesi veya eksik verilmesi	13	13,27
İşten çıkarma	6	6,12
Ücretsiz izin	5	5,10
Emekli etme	4	4,08

Şekil 3.16' de örneklem grubundaki işletmelerin kriz durumunda personel politikalarındaki değişime ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.16Örneklem grubundaki işletmelerin kriz durumunda personel politikalarındaki değişime ilişkin yüzde dağılım grafiği

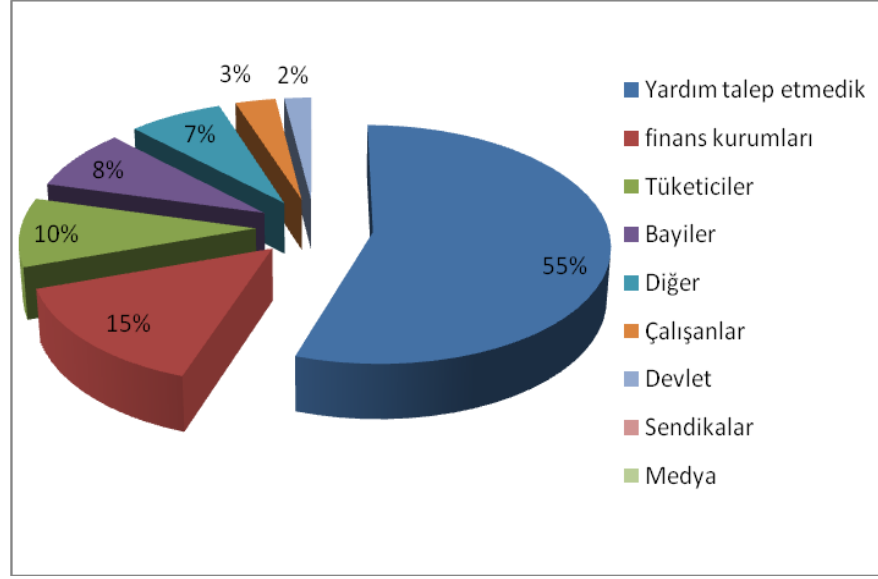
Şekil 5.15 deki dağılıma göz atıldığında örneklem grubunda yer alan şirketlerin kriz döneminde çoğunluk olarak personelin zor duruma düşeceği herhangi bir önlem alma durumuna gitmemiş oldukları görülmektedir. %71.43 oranı ile diğer cevabı verilirken, %13.27 ile maaşların geciktirilmesi veya eksik verilmesi, %6.12 ile işten çıkarma, %5.10 ile ücretsiz izin, %4.08 ile emekli etme cevapları verilmiştir.

Araştırma örneklem grubundaki işletmelerin krizden kurtulmak adına kendi aldıkları önlemler dışında başka kişi ve gruplardan yardım talebinde bulunup bulunmadıkları tespit edilmek istenmiştir. Bu amaçla daha önceki kriz dönemlerindeki eğilimler araştırılarak yardım talebinde bulunulabilecek kişi veya gruplar ilgili ifadeleri içeren bir soru oluşturularak işletmelere yöneltilmiştir. Tablo 3.19 da işletmelerin yardım talebinde buldukları kişi veya gruplara ilişkin puan ve yüzde dağılımları yer almaktadır.

Tablo.3.19.Örneklem grubundaki işletmelerin kriz dönemlerinde yardım talebinde buldukları kişi veya gruplara ilişkin puan ve yüzde dağılımları

Yanıtlar	Puan	Yüzde
Yardım talep etmedik	53	55,21
finans kurumları	14	14,58
Tüketiciler	9	9,38
Bayiler	8	8,33
Diğer	7	7,29
Çalışanlar	3	3,13
Devlet	2	2,08
Sendikalar	0	0,00
Medya	0	0,00

Şekil 3.17 de örneklem grubundaki işletmelerin kriz dönemlerinde yardım talebinde buldukları kişi veya gruplara ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.17 Örneklem grubundaki işletmelerin kriz dönemlerinde yardım talebinde buldukları kişi veya gruplara ilişkin yüzde dağılım grafiği

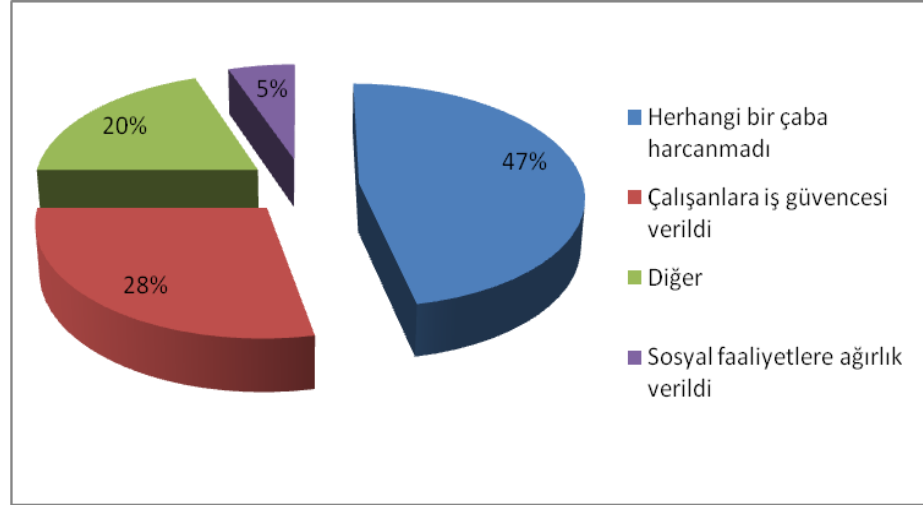
%55.21 oranı ile ankete katılan işletmelerin yarısından fazlasının yardım talebinde bulunmadıkları ve krizden kendi imkanları ile kurtulma yolunu seçtikleri görülmektedir. %14.58' i finans kurumlarından, %9.38'i tüketicilerden, %8.33' ü bayilerden, %7.29' u diğer kişi ve gruplardan, %3.13 çalışanlardan, %2.08' i devletten yardım istedikleri yönünde cevaplar vermişlerdir. İşletmelerin geri kalan yarısının çeşitli gruplardan yardım talep ettikleri, bu puanlama arasında devletten yardım talep etme oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubundaki işletmelerin kriz döneminde personelin moralini yükseltmeye yönelik herhangi bir çalışma gerçekleştirip gerçekleştirmediklerine ilişkin çeşitli ifadeler yöneltilmiştir. Tablo 3.20' de bu konuda verilen cevaplara ilişkin puan ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo.3.20.Örneklem grubundaki işletmelerin peronelin moralini Düzeltmeye yönelik çalışmalara ilişkin puan ve yüzde dağılımları

Yanıtlar	Puan	Yüzde
Herhangi bir çaba harcanmadı	43	46,74
Çalışanlara iş güvencesi verildi	26	28,26
Diğer	18	19,57
Sosyal faaliyetlere ağırlık verildi	5	5,43

Şekil 3.18 de örneklem grubundaki işletmelerin kriz dönemlerinde personelin moralini düzeltmeye yönelik çalışmalara ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.18Örneklem grubundaki işletmelerin kriz dönemlerinde personelin moralini düzeltmeye yönelik çalışmalara ilişkin yüzde dağılım grafiği

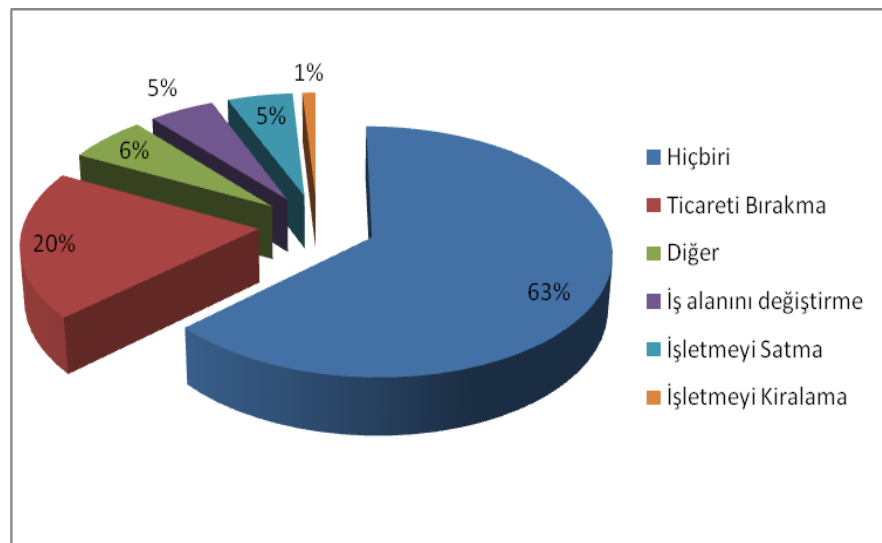
%46.74 oranı ile herhangi bir çaba harcanmadığı, %28.26 ile çalışanlara iş güvencesi verildiği, %19.57 ile diğer moral çalışmaları, %5.43 ile sosyal faaliyetlere ağırlık verildiği yönünde cevaplar verilmiştir. Burada yer alan diğer seçeneğinin özellikle yerleştirildiği ve açık olarak moral çalışması yapmadıklarını söyleme konusunda tereddüt edenlerin bu seçeneği işaretleyecekleri önceden öngörülmüş ve değerlendirmeye alınırken bu şekilde yorumlama kararı alınmıştır. Bu çerçevede çoğunluk olarak personelin moralini yükseltme konusunda herhangi bir çabanın harcanmadığı görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere, kriz anında işletmenin geleceği ile ilgili kararlarda bir değişiklik olup olmadığı sorulmuştur. Kriz ortamında işletmelerin makro anlamda yaşamını etkileyecek yönde bir değişiklik içine gidip gitmedikleri, böyle bir kararın gündeme gelip gelmediği araştırılmak istenmiştir. Olumsuz sonuçlar üzerinde durulmuştur. Tablo 3.21’ de bu soruya ilişkin verilen cevaplara ait puan ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo.3.21.Örneklem grubundaki işletmelerin (işletme yöneticilerinin) kriz döneminde işletmenin geleceği hakkındaki düşünceleri ilişkin puan ve yüzde dağılımları

Yanıtlar	Puan	Yüzde
Hiçbiri	62	63,27
Ticareti Bırakma	19	19,39
Diğer	6	6,12
İş alanını değiştirme	5	5,1
İşletmeyi Satma	5	5,1
İşletmeyi Kiralama	1	1,02

Şekil 3.19 de örneklem grubundaki işletmelerin kriz döneminde gelecekleri hakkındaki düşüncelerine ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.19Örneklem grubundaki işletmelerin kriz döneminde gelecekleri hakkındaki düşüncelerine ilişkin yüzde dağılım grafiği

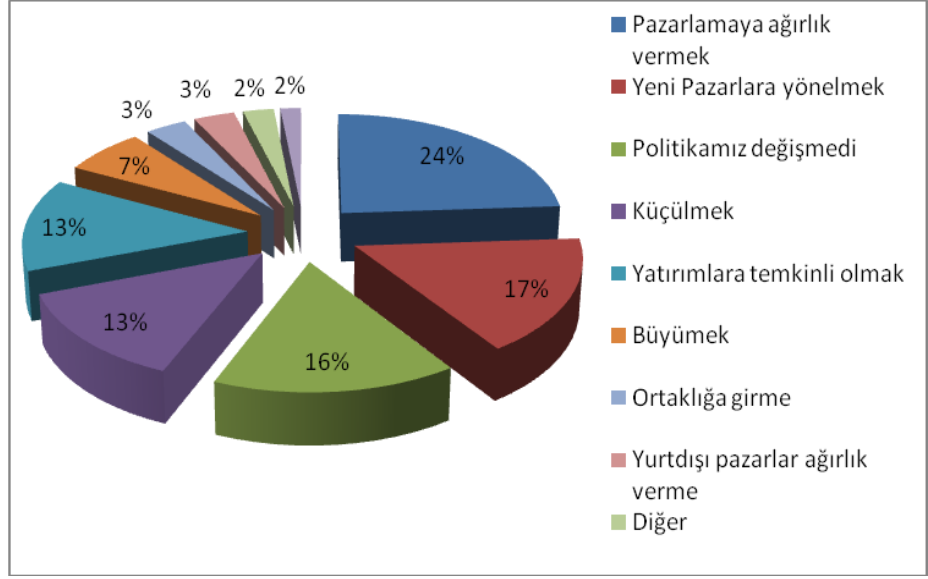
%63.27 oranı ile hiçbirini cevabı verilirken, %19.39 oranı ile ticareti bırakma, %6.12 oranı ile diğer, %5.01 oranı ile iş alanını değiştirme, %5.1 oranı ile başka bir işletme satın alma, %1.02 oranı ile işletmeyi kiralama cevapları verilmiştir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelerin kriz sonrası şirket politikalarındaki değişim tespit edilmek istenmiştir. Bu nedenle daha önce yapılan kriz çalışmaları araştırılarak elde edilen ifadeler bir soru olarak derlenmiştir. Tablo 3.22’ de bu soruya ilişkin verilen cevaplara ait puan ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo.3.22.Örneklem grubundaki işletmelerin kriz sonrası şirket politikalarındaki değişime ilişkin puan ve yüzde dağılımları

Yanıtlar	Puan	Yüzde
Pazarlamaya ağırlık vermek	29	23,97
Yeni Pazarlara yönelmek	20	16,53
Politikamız değişmedi	19	15,70
Küçülmek	16	13,22
Yatırımlara temkinli olmak	16	13,22
Büyümek	8	6,61
Ortaklığa girme	4	3,31
Yurtdışı pazarlar ağırlık verme	4	3,31
Diğer	3	2,48
Eğitime daha fazla önem vermek	2	1,65

Şekil 3.20 da örneklem grubundaki işletmelerin kriz sonrası şirket politikalarındaki değişime ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.20Örnekleme grubundaki işletmelerin kriz sonrası şirket politikalarındaki değişime ilişkin yüzde dağılım grafiği

Örnekleme grubundaki işletmeler sırasıyla %23,97 oranı ile pazarlamaya ağırlık vermek, %16,53 oranı ile yeni Pazarlara yönelmek, %15,70 oranı ile politikamız değişmedi, %13,22 oranı ile küçülmek, %13,22 oranı ile yatırımlara temkinli olmak, %6,61 oranı ile büyüme, %3,31 oranı ile ortaklığa girme, %3,31 oranı ile yurtdışı pazarlar ağırlık verme, %2,48 oranı ile diğer, %1,65 oranı ile eğitime daha fazla önem vermek şeklinde yanıtlamışlardır.

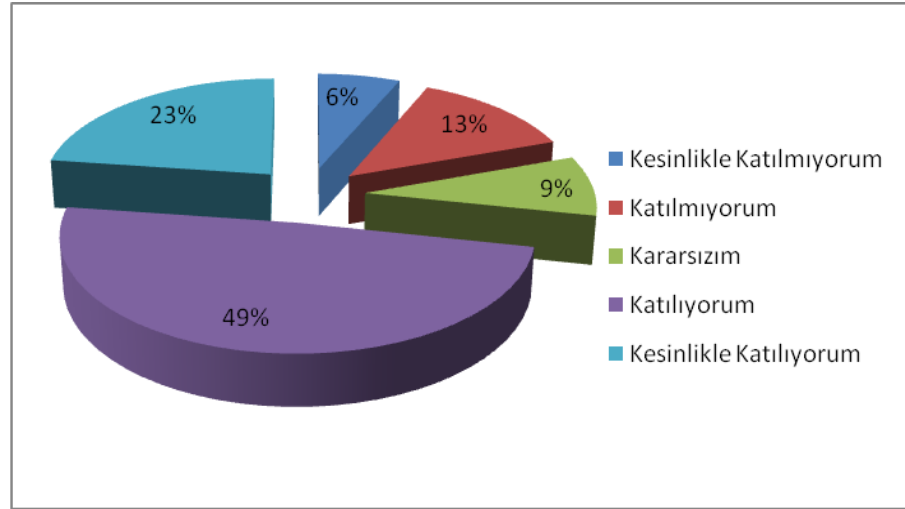
3.7.2. Aralıklı Ölçek Sorularına Ait Frekans Dağılımları

Araştırma örnekleme grubunda yer alan işletmelere, ticaret hadleriniz azaldı ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.23 de verilmiştir.

Tablo.3.23. Ticaret Hadleri azaldı ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 20	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	6	6,5
Katılmıyorum	12	13,0
Kararsızım	8	8,7
Katılıyorum	45	48,9
Kesinlikle Katılıyorum	21	22,8
Toplam	92	100,0

Şekil 3.21 de örneklem grubundaki işletmelerin ticaret hadlerimiz azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.21.örneklem grubundaki işletmelerin ticaret hadlerimiz azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği

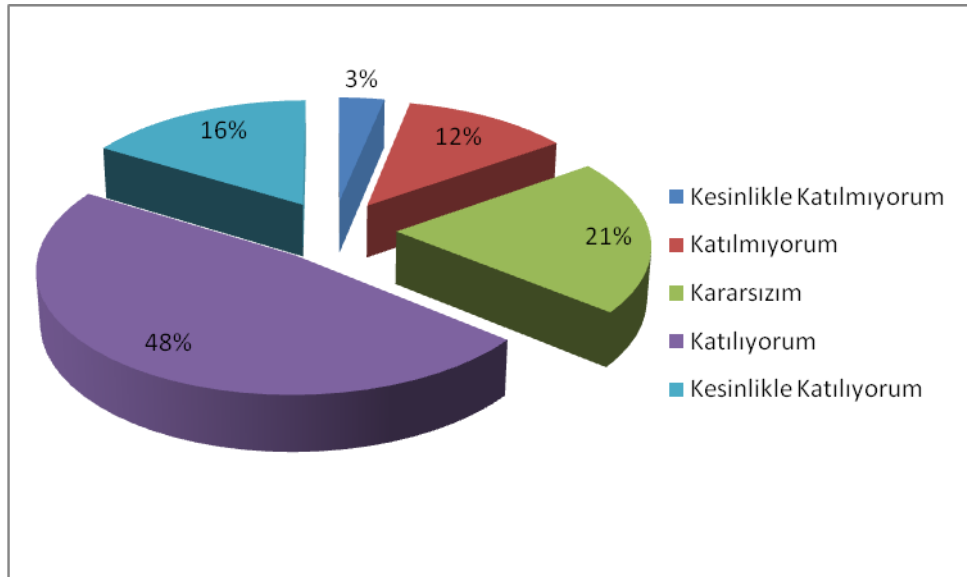
%6,5 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %13,0 oranı ile katılmıyorum, %8,7 oranı ile kararsızım, %48,9 oranı ile katılıyorum, %22,8 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' liliğe göre ortalaması 3,68' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere, üretim hadleriniz azaldı ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.24 de verilmiştir.

Tablo.3.24.Üretim hadleri azaldı ifadesine katılma Durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 21	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,3
Katılmıyorum	11	12,0
Kararsızım	19	20,7
Katılıyorum	44	47,8
Kesinlikle Katılıyorum	15	16,3
Toplam	92	100,0

Şekil 3.22 de örneklem grubundaki işletmelerin üretim hadlerimiz azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.5.22.örneklem grubundaki işletmelerin üretim hadlerimiz azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği

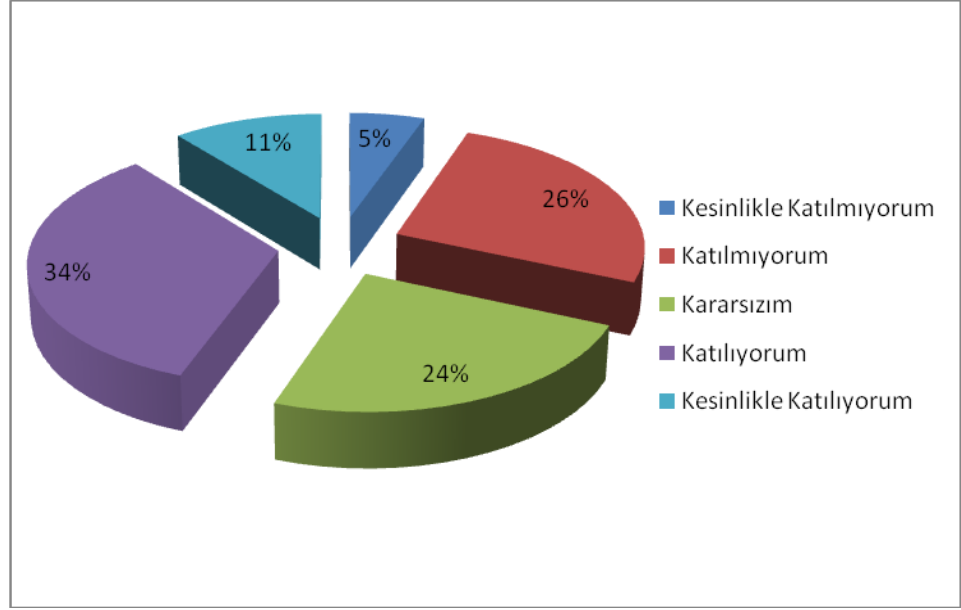
%3,0 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %12,0 oranı ile katılmıyorum, %20,7 oranı ile kararsızım, %47,8 oranı ile katılıyorum, %16,3 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,62' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere, istihdam azaldı ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.25 de verilmiştir.

Tablo.3.25.İstihdam azaldı ifadesine katılma Durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 22	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	5,4
Katılmıyorum	24	26,1
Kararsızım	22	23,9
Katılıyorum	31	33,7
Kesinlikle Katılıyorum	10	10,9
Toplam	92	100,0

Şekil 3.23 de örneklem grubundaki işletmelerin istihdam azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.23.örneklem grubundaki işletmelerin istihdam azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği

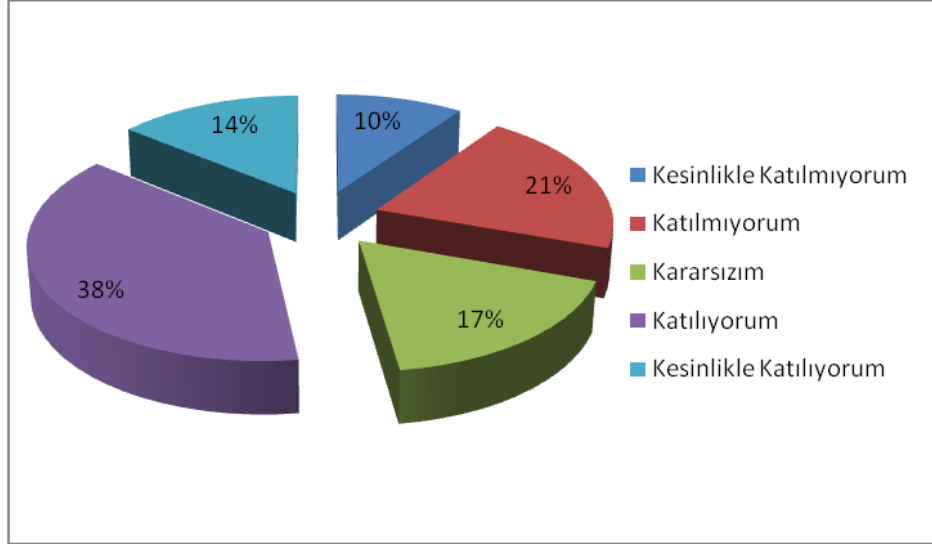
%5,4 oranı ile kesinlikle katılıyorum, %26,1 oranı ile katılıyorum, %23,9 oranı ile kararsızım, %33,7 oranı ile katılmıyorum, %10,9 oranı ile kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,18' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere, firmanızın rekabet gücü azaldı ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.26 de verilmiştir.

Tablo.3.26. Firmanızın rekabet gücü azaldı ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 23	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	9	9,8
Katılmıyorum	19	20,7
Kararsızım	16	17,4
Katılıyorum	35	38,0
Kesinlikle Katılıyorum	13	14,1
Toplam	92	100,0

Şekil 3.24 de örneklem grubundaki işletmelerin firmanızın rekabet gücü azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.24.örneklem grubundaki işletmelerin firmanızın rekabet gücü azaldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği

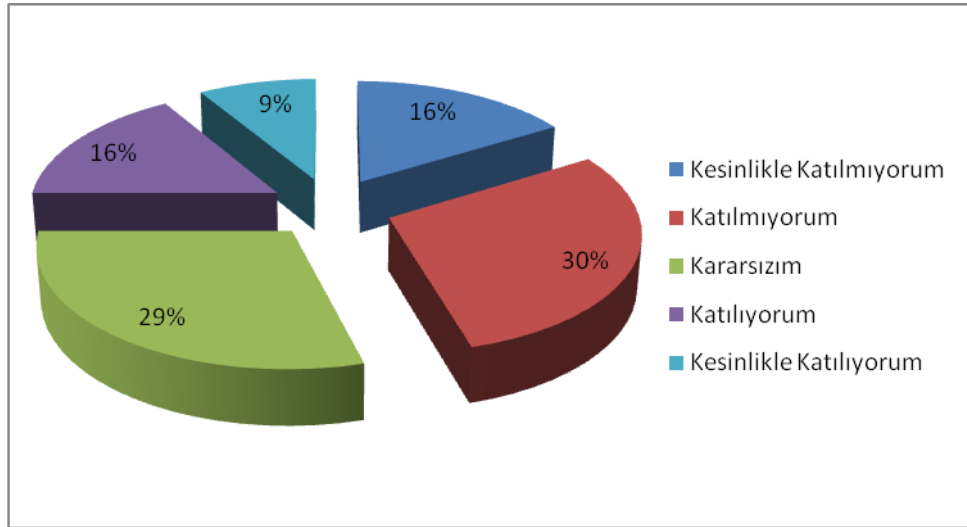
%9,8 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %20,7 oranı ile katılmıyorum, %17,4 oranı ile kararsızım, %38,0 oranı ile katılıyorum, %14,1 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,26' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere, finansal kuruluşlardan kredi bulmakta zorlanıldı ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.27 de verilmiştir.

Tablo.3.27. Finansal kuruluşlardan kredi bulmakta zorlanıldı ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 24	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	15	16,3
Katılmıyorum	27	29,3
Kararsızım	27	29,3
Katılıyorum	15	16,3
Kesinlikle Katılıyorum	8	8,7
Toplam	92	100,0

Şekil 3.25 de örneklem grubundaki işletmelerin finansal kuruluşlardan kredi bulmakta zorlanıldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.5.25.örneklem grubundaki işletmelerin finansal kuruluşlardan kredi bulmakta zorlanıldı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği

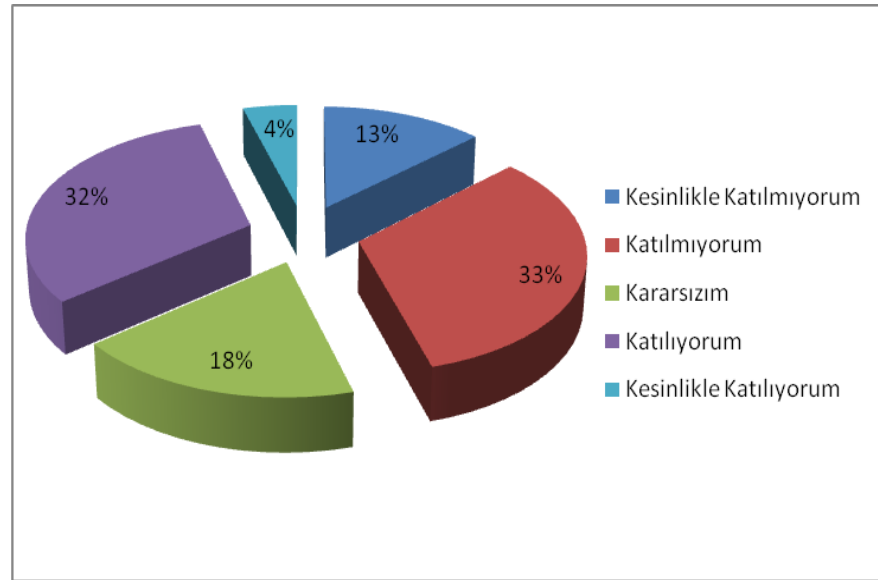
%16,3 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %29,3 oranı ile katılmıyorum, %29,3 oranı ile kararsızım, %16,3 oranı ile katılıyorum, %8,7 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 2,72' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılmama durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere, kriz aşılıştır ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.28 de verilmiştir.

Tablo.3.28. Kriz aşılıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru Numarası 25	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	12	13,0
Katılmıyorum	30	32,6
Kararsızım	17	18,5
Katılıyorum	29	31,5
Kesinlikle Katılıyorum	4	4,3
Toplam	92	100,0

Şekil 3.26 de örneklem grubundaki işletmelerin kriz aşılıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.26.örneklem grubundaki işletmelerin kriz aşılıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği

%13,0 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %32,6 oranı ile katılmıyorum, %18,5 oranı ile kararsızım, %31,5 oranı ile katılıyorum, %4,3 oranı ile

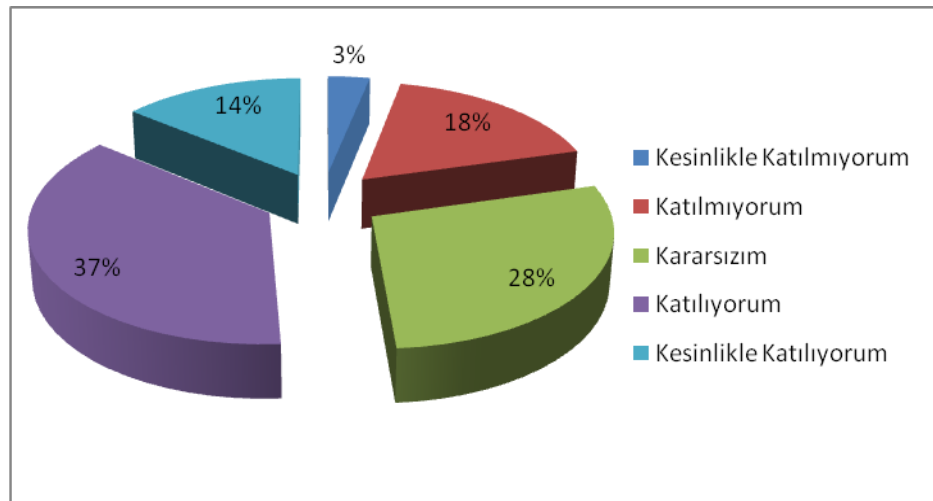
kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeği göre ortalaması 2,82' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılmama durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere, reklam bütçeniz azalmıştır ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.29 de verilmiştir.

Tablo.3.29. Reklam bütçeniz azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 26	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,3
Katılmıyorum	16	17,4
Kararsızım	26	28,3
Katılıyorum	34	37,0
Kesinlikle Katılıyorum	13	14,1
Toplam	92	100,0

Şekil 3.27 de örneklem grubundaki işletmelerin reklam bütçeniz azalmıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.27.örneklem grubundaki işletmelerin reklam bütçeniz azalmıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği

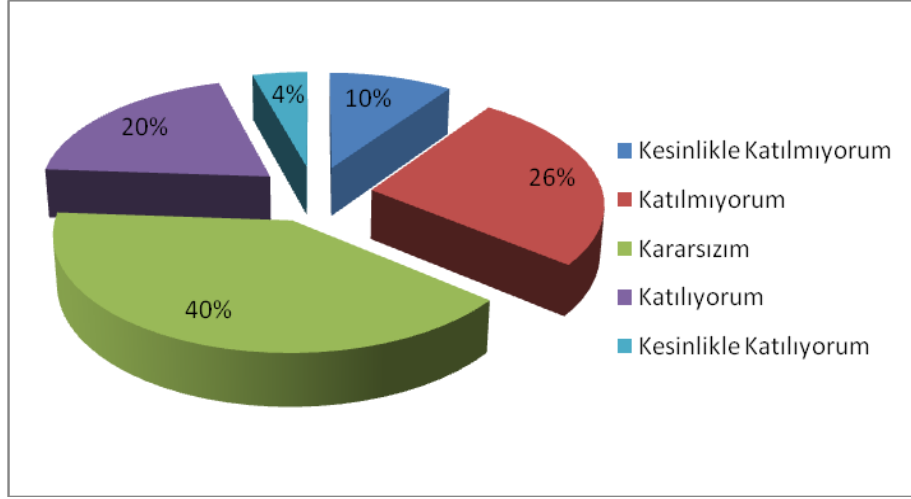
%3,3 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %17,4 oranı ile katılmıyorum, %28,3 oranı ile kararsızım, %37,0 oranı ile katılıyorum, %14,1 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,41' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere, üretim kaliteniz düşmüştür ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.30 de verilmiştir.

Tablo.3.30.Üretim kaliteniz düşmüştür ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 27	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	9	9,8
Katılmıyorum	24	26,1
Kararsızım	37	40,2
Katılıyorum	18	19,6
Kesinlikle Katılıyorum	4	4,3
Toplam	92	100,0

Şekil 3.28 de örneklem grubundaki işletmelerin üretim kaliteniz düşmüştür ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.28.Örneklem grubundaki işletmelerin üretim kaliteniz düşmüştür ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği

%9,8 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %26,1 oranı ile katılmıyorum, %40,2 oranı ile kararsızım, %19,6 oranı ile katılıyorum, %4,3 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 2,83' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılmama durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

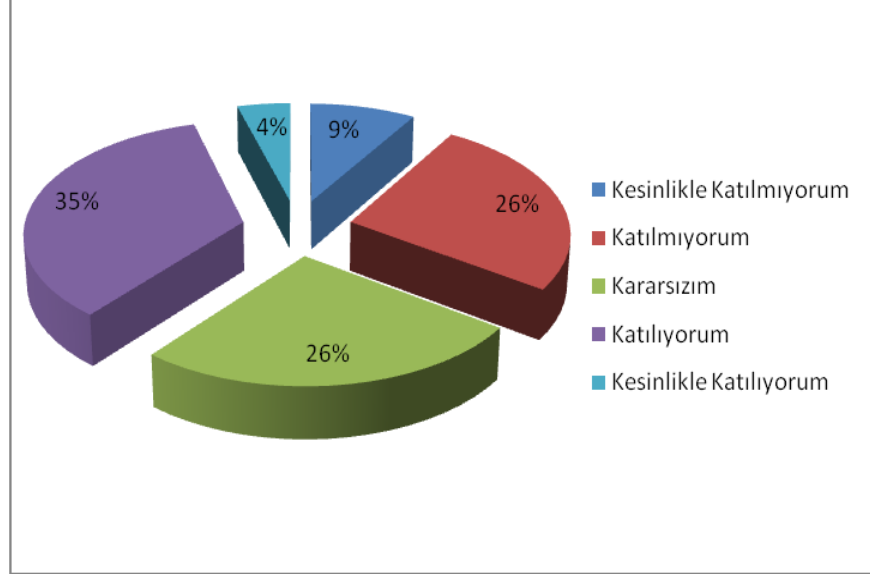
Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere, devlet teşvikleri yeterlidir ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.31 de verilmiştir.

Tablo.3.31. Devlet teşvikleri yeterlidir ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 28	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	8	8,7
Katılmıyorum	24	26,1
Kararsızım	24	26,1
Katılıyorum	32	34,8
Kesinlikle Katılıyorum	4	4,3
Toplam	92	100,0

Şekil 3.29 de örneklem grubundaki işletmelerin devlet teşvikleri yeterlidir ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.29.Örneklem grubundaki işletmelerin devlet teşvikleri yeterlidir ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği

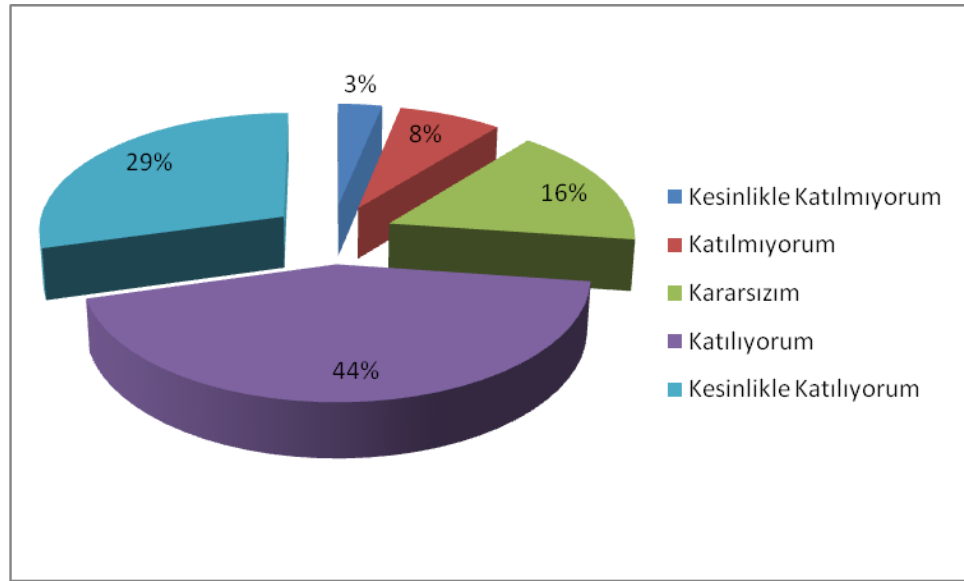
%8,7 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %26,1 oranı ile katılmıyorum, %26,1 oranı ile kararsızım, %34,8 oranı ile katılıyorum, %4,3 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,00' dır. Ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma ve katılmama durumunda bir eşitlik olduğu görülmektedir. Oranlara bakıldığında katılmayanların oranı katılanlara göre daha fazladır.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere 2008 küresel krizi dış kaynaklı bir krizdir ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.32 de verilmiştir.

Tablo.3.32.2008 Küresel krizi dış kaynaklı bir krizdir ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 29	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,3
Katılmıyorum	7	7,6
Kararsızım	15	16,3
Katılıyorum	40	43,5
Kesinlikle Katılıyorum	27	29,3
Toplam	92	100,0

Şekil 3.30 de örneklem grubundaki işletmelerin 2008 küresel krizi dış kaynaklı bir krizdir ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.30.Örneklem grubundaki işletmelerin 2008 küresel krizi dış kaynaklı bir krizdir ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

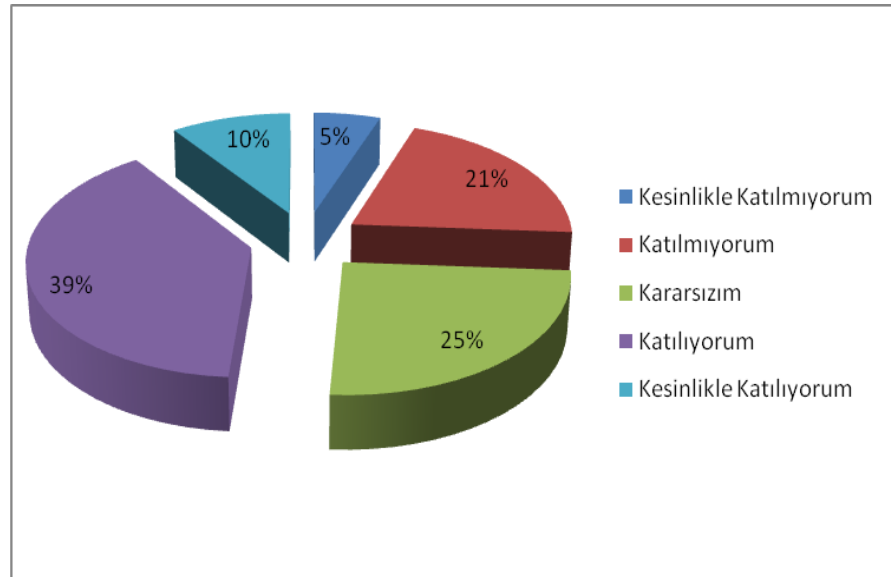
%3,3 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %7,6 oranı ile katılmıyorum, %16,3 oranı ile kararsızım, %43,5 oranı ile katılıyorum, %29,3 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,88' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere 2008 küresel krizi bir fırsat ortamıydı ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.33 de verilmiştir.

Tablo.3.33.2008 Küresel krizi bir fırsat ortamıydı ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 30	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	5,4
Katılmıyorum	19	20,7
Kararsızım	23	25,0
Katılıyorum	36	39,1
Kesinlikle Katılıyorum	9	9,8
Toplam	92	100,0

Şekil 3.31 da örneklem grubundaki işletmelerin 2008 küresel krizi bir fırsat ortamıydı ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.31.Örneklem grubundaki işletmelerin 2008 küresel krizi bir fırsat ortamıydı ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

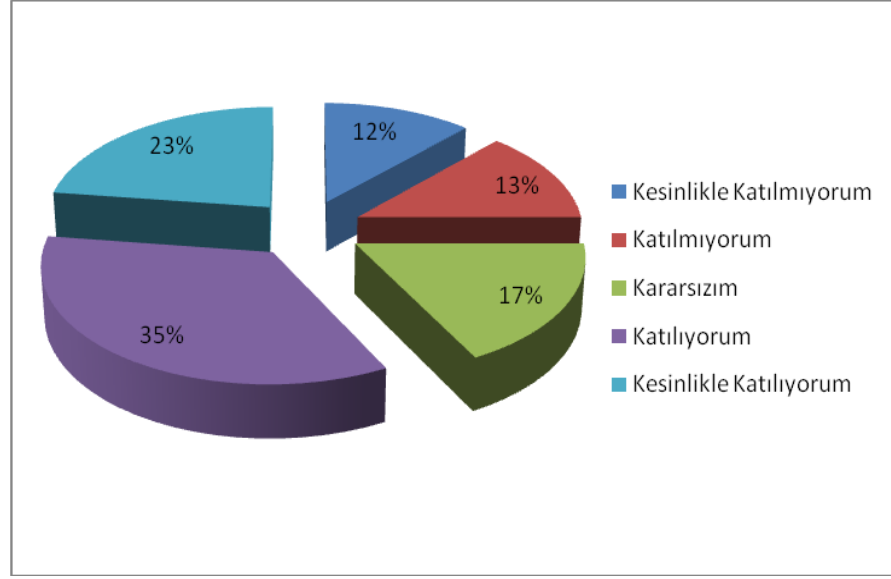
%5,4 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %20,7 oranı ile katılmıyorum, %25,0 oranı ile kararsızım, %39,1 oranı ile katılıyorum, %9,8 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,27' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere ÖTV ve KDV indirimleri olumlu katkı sağlamıştır ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.34 de verilmiştir.

Tablo.3.34.ÖTV ve KDV indirimleri olumlu katkı sağlamıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 31	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	11	12,0
Katılmıyorum	12	13,0
Kararsızım	16	17,4
Katılıyorum	32	34,8
Kesinlikle Katılıyorum	21	22,8
Toplam	92	100,0

Şekil 3.32 da örneklem grubundaki işletmelerin ÖTV ve KDV indirimleri olumlu katkı sağlamıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.32.Örnekleme grubundaki işletmelerin ÖTV ve KDV indirimleri olumlu katkı sağlamıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

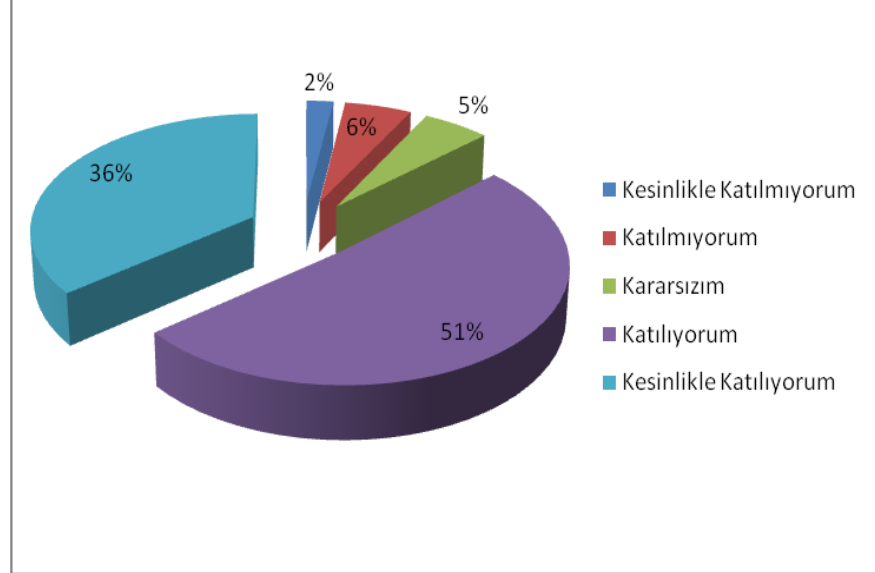
%12,0 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %13,0 oranı ile katılmıyorum, %17,4 oranı ile kararsızım, %34,8 oranı ile katılıyorum, %22,8 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,43' tür. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir

Araştırma örnekleme grubunda yer alan işletmelere kriz sürecinde deneyim önemlidir ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.35 de verilmiştir.

Tablo.3.35. Kriz sürecinde deneyim önemlidir ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 32	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	2,2
Katılmıyorum	5	5,4
Kararsızım	5	5,4
Katılıyorum	47	51,1
Kesinlikle Katılıyorum	33	35,9
Toplam	92	100,0

Şekil 3.33 da örneklem grubundaki işletmelerin kriz sürecinde deneyim önemlidir ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.33.Örneklem grubundaki işletmelerin kriz sürecinde deneyim önemlidir ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

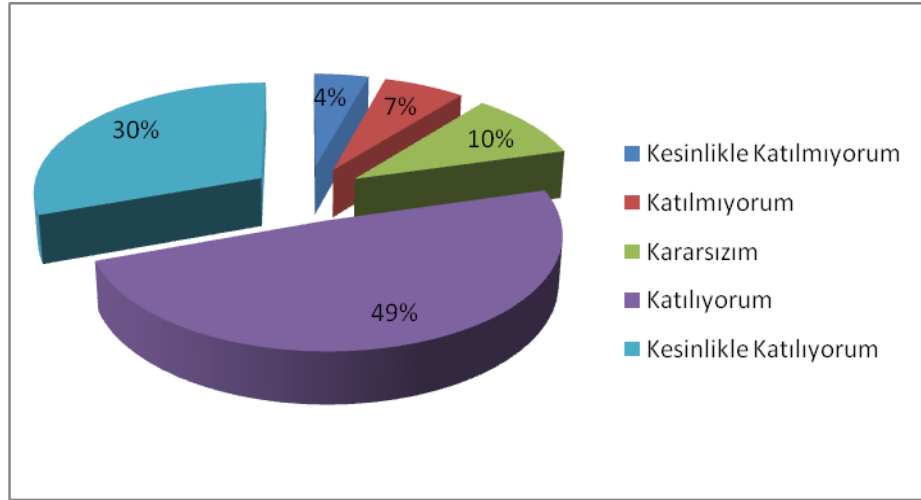
%2,2 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %5,4 oranı ile katılmıyorum, %5,4 oranı ile kararsızım, %51,1 oranı ile katılıyorum, %35,9 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 4,13' tür. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere 2008 küresel krizi KOBİ' leri daha çok etkilemiştir ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.36 de verilmiştir.

Tablo.3.36.2008 Küresel krizi KOBİ' leri daha çok etkilemiştir ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 33	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	4	4,3
Katılmıyorum	6	6,5
Kararsızım	9	9,8
Katılıyorum	45	48,9
Kesinlikle Katılıyorum	28	30,4
Toplam	92	100,0

Şekil 3.34 da örneklem grubundaki işletmelerin 2008 küresel krizi KOBİ' leri daha çok etkilemiştir ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.34.Örneklem grubundaki işletmelerin 2008 küresel krizi KOBİ' leri daha çok etkilemiştir ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

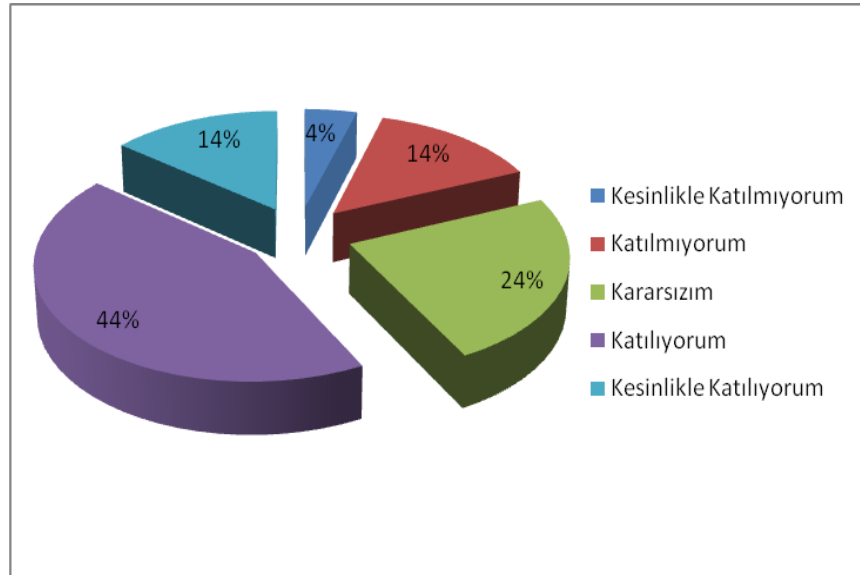
%4,3 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %6,5 oranı ile katılmıyorum, %9,8 oranı ile kararsızım, %48,9 oranı ile katılıyorum, %30,4 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,95' tir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere 2008 küresel Kriz konusunda deneyimli firmaları örnek almaktayız ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.37 de verilmiştir.

Tablo.3.37. Kriz konusunda deneyimli firmaları örnek almaktayız ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 34	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	4	4,3
Katılmıyorum	13	14,1
Kararsızım	22	23,9
Katılıyorum	40	43,5
Kesinlikle Katılıyorum	13	14,1
Toplam	92	100,0

Şekil 3.35 da örneklem grubundaki işletmelerin 2008 küresel Kriz konusunda deneyimli firmaları örnek almaktayız ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.35. Kriz konusunda deneyimli firmaları örnek almaktayız ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

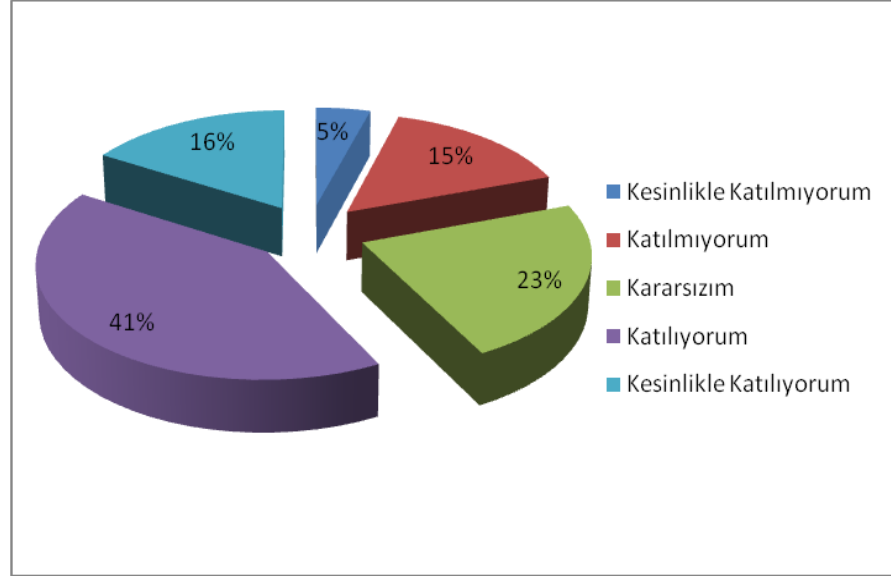
%4,3 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %14,1 oranı ile katılmıyorum, %23,9 oranı ile kararsızım, %43,5 oranı ile katılıyorum, %14,1 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,49' dur. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Eğitimli ve profesyonel yöneticiler istihdam etmek kriz yönetimi konusunda katkı sağlar ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.38 de verilmiştir.

Tablo.3.38.Eğitimli ve profesyonel yöneticiler istihdam etmek kriz yönetimi konusunda katkı sağlar ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 35	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	4	4,3
Katılmıyorum	14	15,2
Kararsızım	21	22,8
Katılıyorum	38	41,3
Kesinlikle Katılıyorum	15	16,3
Toplam	92	100,0

Şekil 3.36 da örneklem grubundaki işletmelerin Eğitimli ve profesyonel yöneticiler istihdam etmek kriz yönetimi konusunda katkı sağlar ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.36.Eğitimli ve profesyonel yöneticiler istihdam etmek kriz yönetimi konusunda katkı sağlar ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

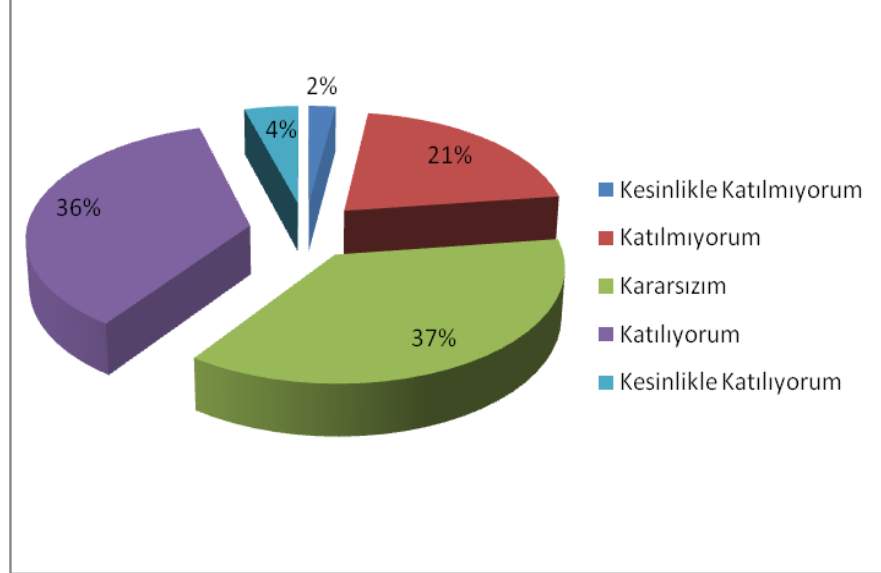
%4,3 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %15,2 oranı ile katılmıyorum, %22,8 oranı ile kararsızım, %41,3 oranı ile katılıyorum, %16,3 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,50' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Sektördeki yasal düzenlemeleri takip ederiz ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.39 de verilmiştir.

Tablo.3.39. Sektördeki yasal düzenlemeleri takip ederiz ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 36	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	2,2
Katılmıyorum	19	20,7
Kararsızım	34	37,0
Katılıyorum	33	35,9
Kesinlikle Katılıyorum	4	4,3
Toplam	92	100,0

Şekil 3.37 da örneklem grubundaki işletmelerin Sektördeki yasal düzenlemeleri takip ederiz ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.37. Sektördeki yasal düzenlemeleri takip ederiz ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

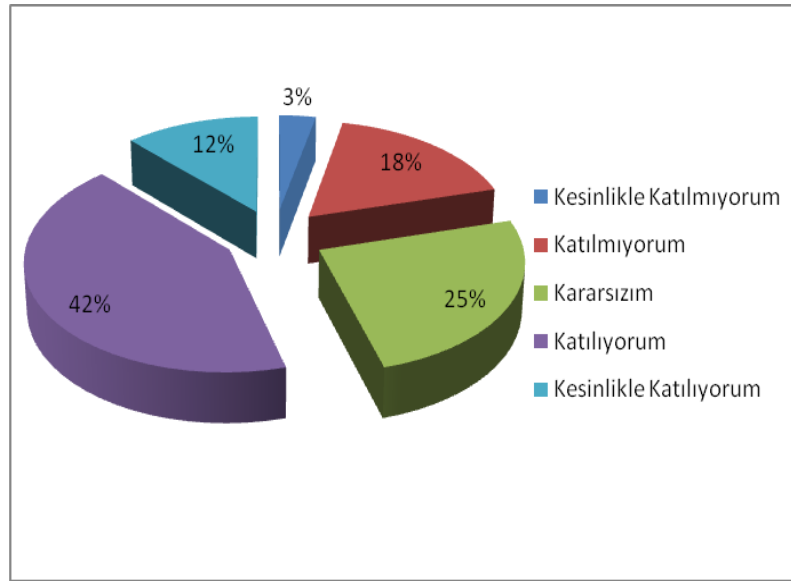
%2,2 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %20,7 oranı ile katılmıyorum, %37,0 oranı ile kararsızım, %35,9 oranı ile katılıyorum, %4,3 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,20' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Tüm işletme fonksiyonlarında planlama yapmaktayız ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.40 de verilmiştir.

Tablo.3.40.Tüm işletme fonksiyonlarında planlama yapmaktayız ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 37	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,3
Katılmıyorum	16	17,4
Kararsızım	23	25,0
Katılıyorum	39	42,4
Kesinlikle Katılıyorum	11	12,0
Toplam	92	100,0

Şekil 3.38 da örneklem grubundaki işletmelerin Tüm işletme fonksiyonlarında planlama yapmaktayız ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.38.Tüm işletme fonksiyonlarında planlama yapmaktayız ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

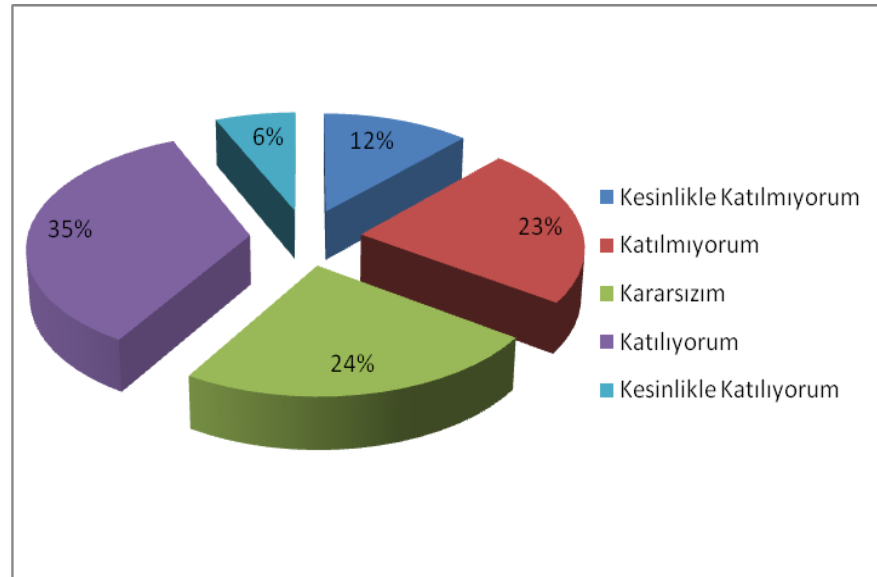
%3,3 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %17,4 oranı ile katılmıyorum, %25,0 oranı ile kararsızım, %42,4 oranı ile katılıyorum, %12,0 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,42' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Yurt içi veya Yurt dışı şirket birleşmeleri kriz ile mücadelede etkin bir politikadır ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.41 de verilmiştir.

Tablo.3.41. Yurt içi veya Yurt dışı şirket birleşmeleri kriz ile mücadelede etkin bir politikadır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 38	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	11	12,0
Katılmıyorum	21	22,8
Kararsızım	22	23,9
Katılıyorum	32	34,8
Kesinlikle Katılıyorum	6	6,5
Toplam	92	100,0

Şekil 3.39 da örneklem grubundaki işletmelerin Yurt içi veya Yurt dışı şirket birleşmeleri kriz ile mücadelede etkin bir politikadır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.39. Yurt içi veya Yurt dışı şirket birleşmeleri kriz ile mücadelede etkin bir politikadır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

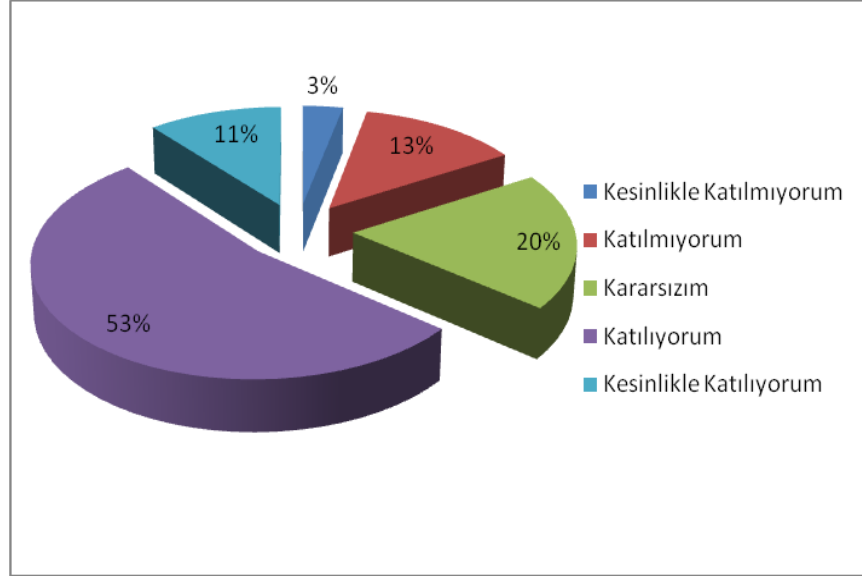
%12,0 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %22,8 oranı ile katılmıyorum, %23,9 oranı ile kararsızım, %34,8 oranı ile katılıyorum, %6,5 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,01' dir. Ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma ve katılmama durumunda bir eşitlik olduğu görülmektedir. Oranlara bakıldığında katılanların oranı katılmayanlara göre daha fazladır.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Ulusal ve uluslararası basında KOBİ' ler ve küresel kriz ile ilgili haberleri takip ederiz ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.42 de verilmiştir.

Tablo.3.42. Ulusal ve uluslararası basında KOBİ' ler ve küresel kriz ile ilgili haberleri takip ederiz ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 39	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,3
Katılmıyorum	12	13,0
Kararsızım	18	19,6
Katılıyorum	49	53,3
Kesinlikle Katılıyorum	10	10,9
Toplam	92	100,0

Şekil 3.40 da örneklem grubundaki işletmelerin Ulusal ve uluslararası basında KOBİ' ler ve küresel kriz ile ilgili haberleri takip ederiz ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.40. Ulusal ve uluslararası basında KOBİ' ler ve küresel kriz ile ilgili haberleri takip ederiz ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

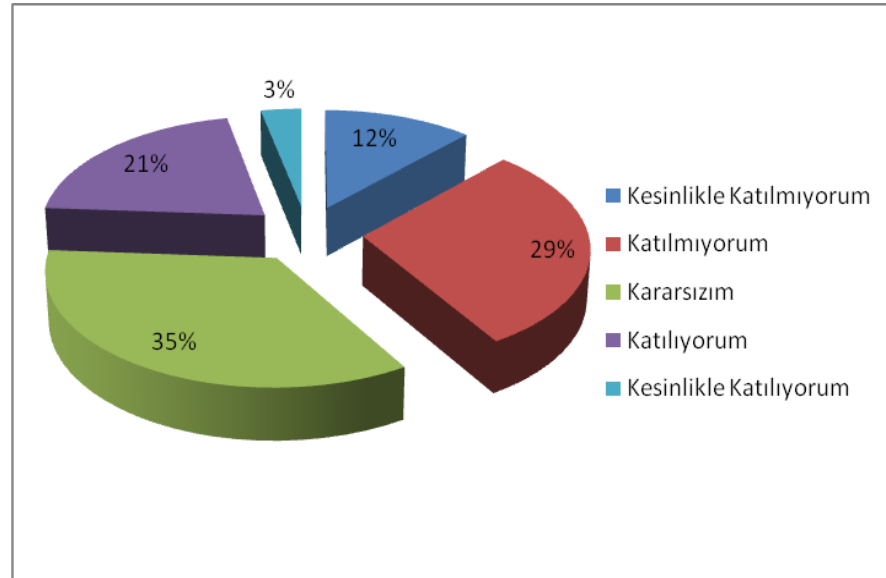
%3,3 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %13,0 oranı ile katılmıyorum, %19,6 oranı ile kararsızım, %53,3 oranı ile katılıyorum, %10,9 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5'li likert ölçeğe göre ortalaması 3,55' tir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Kriz ile mücadelede esnek çalışma saatleri, azaltılmış veya yarı zamanlı haftalık mesailer gibi alternatif çalışmaları bir önlem olarak görmekteyiz ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.43 de verilmiştir.

Tablo.3.43. Kriz ile mücadelede esnek çalışma saatleri, azaltılmış veya yarı zamanlı haftalık mesailer gibi alternatif çalışmalarını bir önlem olarak görmekteyiz ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 40	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	11	12,0
Katılmıyorum	27	29,3
Kararsızım	32	34,8
Katılıyorum	19	20,7
Kesinlikle Katılıyorum	3	3,3
Toplam	92	100,0

Şekil 3.41 da örneklem grubundaki işletmelerin Kriz ile mücadelede esnek çalışma saatleri, azaltılmış veya yarı zamanlı haftalık mesailer gibi alternatif çalışmalarını bir önlem olarak görmekteyiz ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.41. Kriz ile mücadelede esnek çalışma saatleri, azaltılmış veya yarı zamanlı haftalık mesailer gibi alternatif çalışmalarını bir önlem olarak görmekteyiz ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

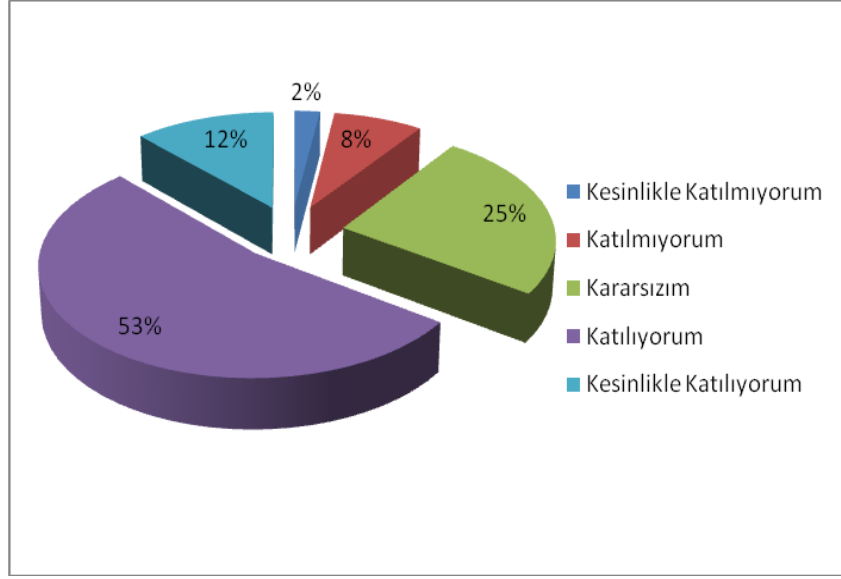
%12,0 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %29,3 oranı ile katılmıyorum, %34,8 oranı ile kararsızım, %20,7 oranı ile katılıyorum, %3,3 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 2,74' tür. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılmama durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere kriz süreci içersimde yaptığımız kriz yönetimi çalışmalarımız yarar sağlamıştır ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.44 de verilmiştir.

Tablo.3.44. Kriz süreci içersimde yaptığımız kriz yönetimi çalışmalarımız yarar sağlamıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 41	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	2,2
Katılmıyorum	7	7,6
Kararsızım	23	25,0
Katılıyorum	49	53,3
Kesinlikle Katılıyorum	11	12,0
Toplam	92	100,0

Şekil 3.42da örneklem grubundaki işletmelerin kriz süreci içersimde yaptığımız kriz yönetimi çalışmalarımız yarar sağlamıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.42. Kriz süreci içerisinde yaptığımız kriz yönetimi çalışmalarımız yarar sağlamıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

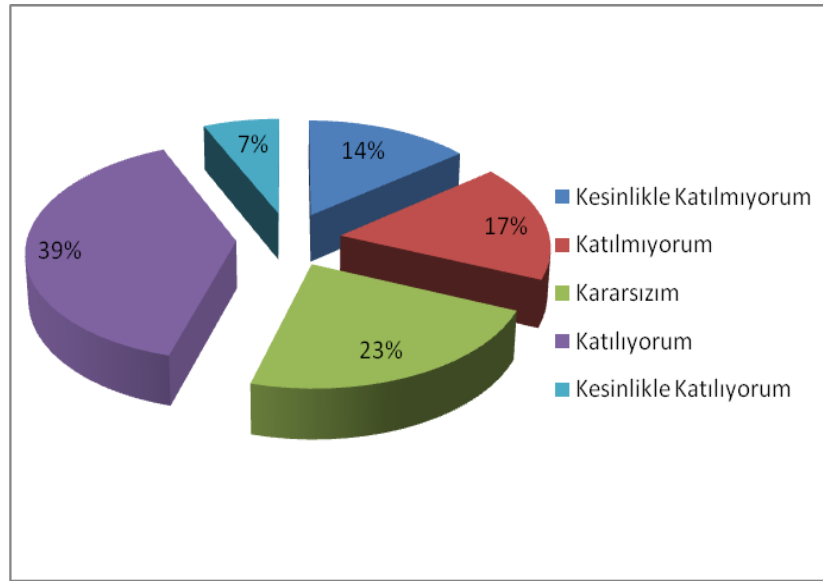
%2,2 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %7,6 oranı ile katılmıyorum, %25,0 oranı ile kararsızım, %53,3 oranı ile katılıyorum, %12,0 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5’li likert ölçeğe göre ortalaması 3,65’ tür. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Kriz ile mücadele konusundaki devlet teşvikleri amacına ulaşmıştır ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.45 de verilmiştir.

Tablo.3.45. Kriz ile mücadele konusundaki devlet teşvikleri amacına ulaşmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 42	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	13	14,1
Katılmıyorum	16	17,4
Kararsızım	21	22,8
Katılıyorum	36	39,1
Kesinlikle Katılıyorum	6	6,5
Toplam	92	100,0

Şekil 3.43 da örneklem grubundaki işletmelerin Kriz ile mücadele konusundaki devlet teşvikleri amacına ulaşmıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.43. Kriz ile mücadele konusundaki devlet teşvikleri amacına ulaşmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

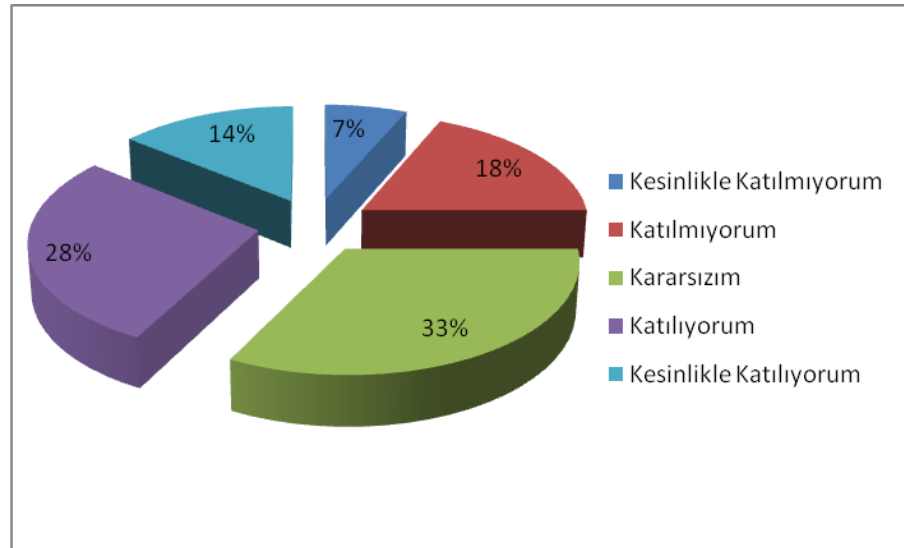
%14,1 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %17,4 oranı ile katılmıyorum, %22,8 oranı ile kararsızım, %39,1 oranı ile katılıyorum, %6,5 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,07' dir. Ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma ve katılmama durumunda bir eşitlik olduğu görülmektedir. Oranlara bakıldığında katılanların oranı katılmayanlara göre daha fazladır.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Yakın biz tarihte yeni bir kriz beklemekteyiz ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.46 de verilmiştir.

Tablo.3.46. Yakın biz tarihte yeni bir kriz beklemekteyiz ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 43	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	6	6,5
Katılmıyorum	17	18,5
Kararsızım	30	32,6
Katılıyorum	26	28,3
Kesinlikle Katılıyorum	13	14,1
Toplam	92	100,0

Şekil 3.44 da örneklem grubundaki işletmelerin Yakın biz tarihte yeni bir kriz beklemekteyiz ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.44. Yakın biz tarihte yeni bir kriz beklemekteyiz ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

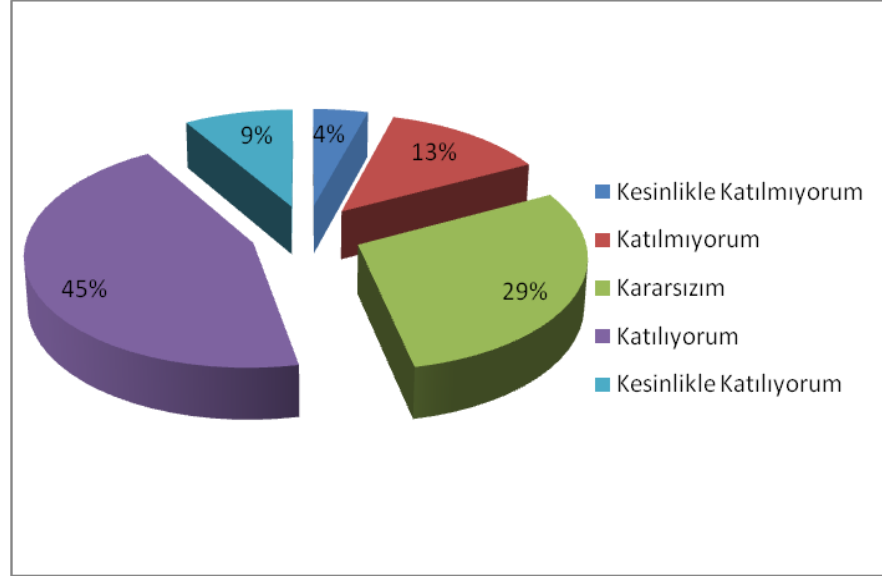
%6,5 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %18,5 oranı ile katılmıyorum, %32,6 oranı ile kararsızım, %28,3 oranı ile katılıyorum, %14,1 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,25' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Yeni bir krize karşı bilinçli bir şekilde hazırız ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.47 de verilmiştir.

Tablo.3.47. Yeni bir krize karşı bilinçli bir şekilde hazırız ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 44	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	4	4,3
Katılmıyorum	12	13,0
Kararsızım	27	29,3
Katılıyorum	41	44,6
Kesinlikle Katılıyorum	8	8,7
Toplam	92	100,0

Şekil 3.45 da örneklem grubundaki işletmelerin Yeni bir krize karşı bilinçli bir şekilde hazırız ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır

Şekil.3.45. Yeni bir krize karşı bilinçli bir şekilde hazırız ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

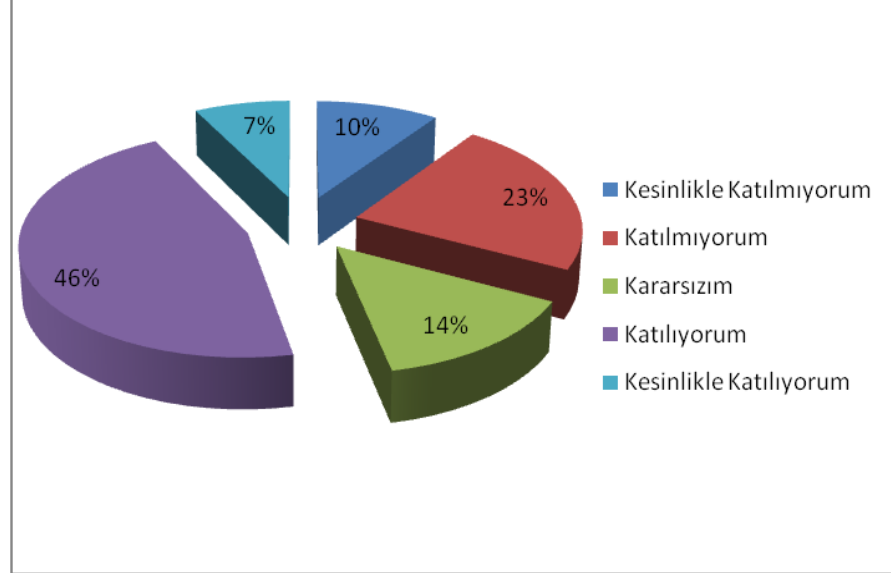
%43,3 oranı ile kesinlikle katılıyorum, %13,0 oranı ile katılıyorum, %29,3 oranı ile kararsızım, %44,6 oranı ile katılmıyorum, %8,7 oranı ile kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,40' tır. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Krizden önceki duruma göre daha iyi bir konumdayız ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.48 de verilmiştir.

Tablo.3.48. Krizden önceki duruma göre daha iyi bir konumdayız ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 45	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	9	9,8
Katılmıyorum	21	22,8
Kararsızım	13	14,1
Katılıyorum	42	45,7
Kesinlikle Katılıyorum	7	7,6
Toplam	92	100,0

Şekil 3.46 da örneklem grubundaki işletmelerin krizden önceki duruma göre daha iyi bir konumdayız ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.46. Krizden önceki duruma göre daha iyi bir konumdayız ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

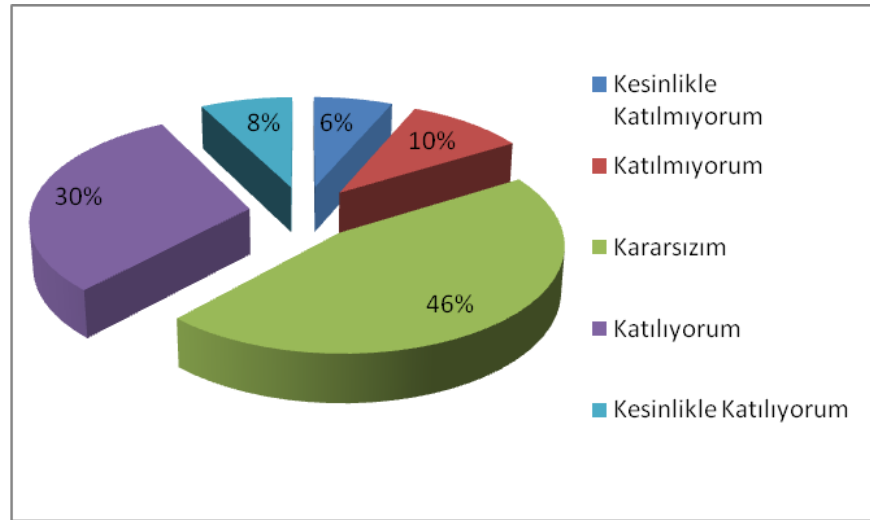
%9,8 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %22,8 oranı ile katılmıyorum, %14,1 oranı ile kararsızım, %45,7 oranı ile katılıyorum, %7,6 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,18' dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Kriz sonrası yurtdışı müşterilerimiz azalmıştır ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.49 de verilmiştir.

Tablo.3.49. Kriz sonrası yurtdışı müşterilerimiz azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 46	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	6	6,5
Katılmıyorum	9	9,8
Kararsızım	42	45,7
Katılıyorum	28	30,4
Kesinlikle Katılıyorum	7	7,6
Toplam	92	100,0

Şekil 3.47 da örneklem grubundaki işletmelerin Kriz sonrası yurtdışı müşterilerimiz azalmıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır,

Şekil.3.47. Kriz sonrası yurtdışı müşterilerimiz azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

%6,5 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %9,8 oranı ile katılmıyorum, %45,7 oranı ile kararsızım, %30,4 oranı ile katılıyorum, %7,6 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,23' dür. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

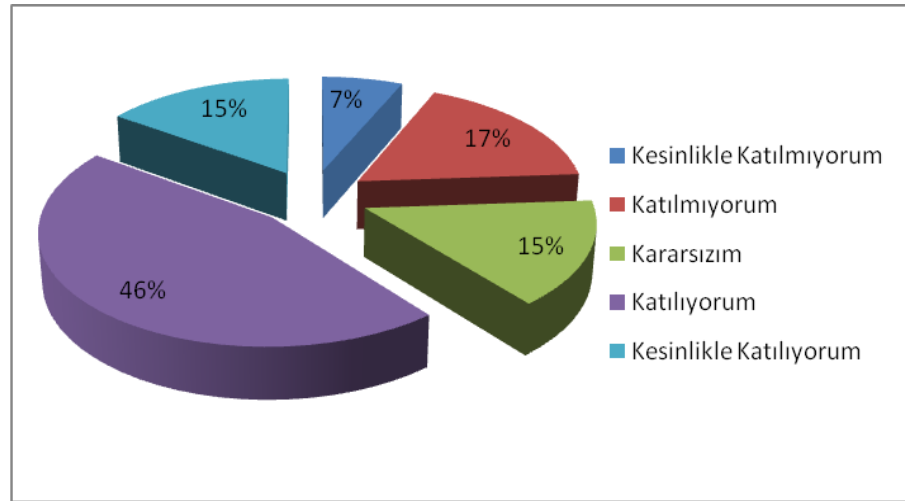

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Kriz sonrası nakit satışlarımız azalmıştır ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.50 de verilmiştir.

Tablo.3.50. Kriz sonrası nakit satışlarımız azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 47	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	6	6,5
Katılmıyorum	16	17,4
Kararsızım	14	15,2
Katılıyorum	42	45,7
Kesinlikle Katılıyorum	14	15,2
Toplam	92	100,0

Şekil 3.48 da örneklem grubundaki işletmelerin Kriz sonrası nakit satışlarımız azalmıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.48. Kriz sonrası nakit satışlarımız azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

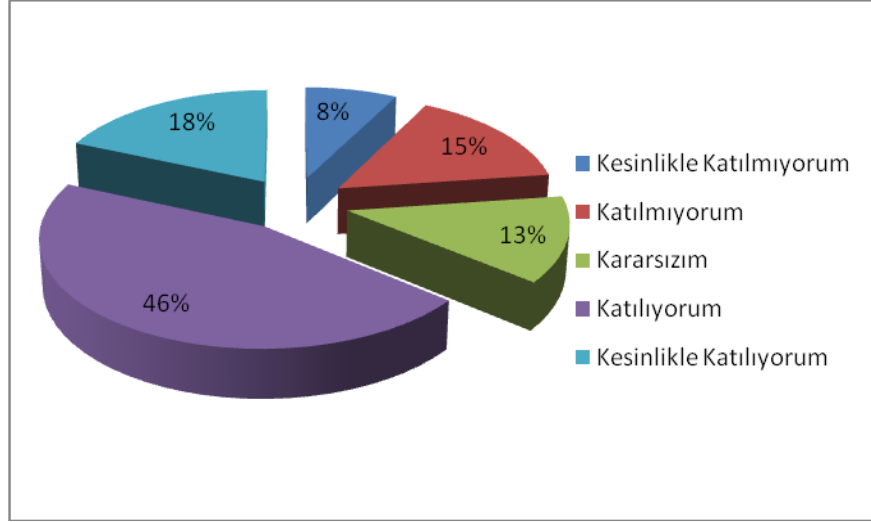
%6,5 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %17,4 oranı ile katılmıyorum, %15,2 oranı ile kararsızım, %45,7 oranı ile katılıyorum, %15,2 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5' li likert ölçeğe göre ortalaması 3,46' dır. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelere Kriz sonrası mal hizmet alışlarınız azalmıştır ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları tablo 3.51 de verilmiştir.

Tablo.3.51. Kriz sonrası mal hizmet alışlarınız azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir frekans ve yüzde dağılımları

Soru numarası 48	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	7	7,6
Katılmıyorum	14	15,2
Kararsızım	12	13,0
Katılıyorum	42	45,7
Kesinlikle Katılıyorum	17	18,5
Toplam	92	100,0

Şekil 3.49 da örneklem grubundaki işletmelerin Kriz sonrası mal hizmet alışlarınız azalmıştır ifadesine katılıp katılmamaları durumuna ilişkin yüzde dağılım grafiği yer almaktadır.

Şekil.3.49. Kriz sonrası mal hizmet alışlarınız azalmıştır ifadesine katılma durumlarını gösterir yüzde dağılım grafiği

%7,6 oranı ile kesinlikle katılmıyorum, %15,2 oranı ile katılmıyorum, %13,0 oranı ile kararsızım, %45,7 oranı ile katılıyorum, %18,5 oranı ile kesinlikle katılıyorum cevabı verilmiştir. Verilen cevapların 5’li likert ölçeğe göre ortalaması 3,52’ dir. Oranlar ve ortalama göz önüne alındığında ifadeye katılma durumunun ağırlıkta olduğu görülmektedir.

3.8. Hipotez testleri

Araştırmaya ait hipotez testleri aşağıda yer almaktadır.

3.8.1. A Ölçeğinin Kullanıldığı Hipotez Testleri

A ölçeği (Soru20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 46, 47, 48) araştırmaya katılan işletmelerin krizden olumsuz yönde etkilenme durumlarını ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu ölçekten elde edilen ortalamaların, araştırmaya katılan işletmelerin demografik sorulara verdikleri cevaplara göre gruplandırılması ve bu gruplar arasındaki farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır.

A ölçeğine göre, araştırmaya katılan firmaların krizden etkilenme durumlarını gösterir ortalamalara Tablo 3.52’ de yer verilmiştir. Veriler 5’li likert ölçeğe uygun olarak toplanmıştır, değerler 1–5 arasında değişmektedir. Değer yükseldikçe krizden etkilenme oranı artmaktadır. Buradan hareketle 3,00’ in altında kalan değerlerde krizden etkilenilmediği, 3,00’in üzerindeki değerlerde krizden etkilenildiği söylenebilir.

Tablo.3.52. A ölçeğine göre araştırmaya katılan İşletmelerin krizden etkilenme durumlarını gösterir ortalamalar

Denek	Ortalama	Denek	Ortalama	Denek	Ortalama	Denek	Ortalama
1	3,50	24	3,40	47	2,50	70	3,40
2	4,30	25	4,50	48	1,80	71	3,80
3	3,80	26	1,80	49	3,70	72	3,70
4	2,80	27	3,30	50	3,00	73	3,70
5	2,70	28	1,90	51	2,60	74	2,00
6	3,40	29	3,80	52	2,80	75	3,60
7	2,50	30	3,10	53	3,40	76	3,20
8	3,30	31	3,90	54	3,80	77	3,50
9	2,40	32	3,80	55	3,50	78	3,40
10	3,20	33	1,80	56	4,10	79	4,10
11	3,90	34	1,90	57	3,80	80	3,00
12	4,00	35	2,60	58	3,00	81	3,30
13	2,80	36	2,10	59	3,90	82	2,80
14	3,60	37	3,80	60	3,40	83	4,00
15	2,90	38	4,00	61	3,40	84	4,10
16	3,80	39	3,20	62	2,90	85	2,50
17	3,80	40	3,70	63	3,20	86	3,10
18	1,50	41	3,70	64	3,10	87	3,30
19	3,00	42	3,10	65	2,70	88	3,70
20	3,50	43	3,70	66	3,00	89	2,90
21	3,70	44	3,30	67	3,70	90	2,70
22	3,80	45	3,20	68	3,40	91	4,20
23	4,00	46	4,00	69	4,30	92	4,00

Tablo.3.53. A ölçeğine göre araştırmaya katılan İşletmelerin krizden etkilenme durumlarını gösterir genel ortalama

N	92
Toplam Puan	302,80
Genel Ortalama	3,29

A ölçeğine göre araştırmaya katılan işletmelerin krizden etkilenme durumlarını gösterir genel ortalama Tablo 3.53’ de yer aldığı şekilde 3,29 olarak görünmektedir. Bu sonuca göre işletmelerin krizden olumsuz yönde

etkilenmiş oldukları söylenebilir. Elde edilen genel ortalamanın işletmelerin demografik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği, farklılık varsa bu farklılığın hangi tipteki şirketlerden kaynakladığının tespit edilmesi amacıyla aşağıdaki hipotez testleri uygulanmıştır.

H₀: Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.54. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre Krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
1-5 Yıl	11	3,0455	,74076	,22335
6-10 Yıl	16	3,1500	,66833	,16708
11-20 Yıl	21	3,5095	,50784	,11082
20 ve Üzeri	44	3,3000	,66787	,10068
Toplam	92	3,2913	,65055	,06782

Ortalamalar göz önüne alındığında 11-20 yıl arasında faaliyet gösteren işletmelerin diğer gruptakilere göre daha fazla etkilendikleri görülmektedir. Bu grubu sırasıyla 20 ve üzeri, 6-10 yıl ve 1-5 yıl izlemektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.55. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre Krizden etkilenme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Faaliyet Süresi	N	Ortalama Puanı
Ölçek A	0-5 Yıl	11	37,64
	6-10 Yıl	16	40,50
	11-20 Yıl	21	55,48
	20 ve Üzeri	44	46,61
	Total	92	

Tablo.3.56. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

Chi-Square	4,412
df	3
Asymp. Sig.	,220

kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin faaliyet sürelerine göre krizden etkilenme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarının işletme faaliyet sürelerine göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

- H₀:** Faaliyet konularına göre KOBİ' lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur
- H₁:** Faaliyet konularına göre KOBİ' lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konularına göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.3.57. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konularına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Kesici Delici Takımlar	22	3,3227	,84116	,17934
Muhtelif Hırdavat	57	3,3351	,59746	,07914
Tesisat ve Banyo Materyelleri	6	3,1500	,42308	,17272
İş Güvenliği Ekipmanları	7	2,9571	,53807	,20337
Toplam	92	3,2913	,65055	,06782

Ortalamalara bakıldığında araştırma örneklem grubunda yer alan işletmelerin faaliyet konularına göre krizden etkilenme durumlarında farklılıklar olduğu görülmektedir. En çok etkilenen grup Muhtelif hırdavat grubu olmak üzere, sırasıyla kesici delici takımlar, tesisat ve banyo materyelleri ve iş güvenliği ekipmanları gelmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3.58. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konularına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu

	Faaliyet Konusu	N	Ortalama Puanı
Ölçek A	Kesici Delici Takımlar	22	52,07
	Muhtelif Hırdavat	57	47,45
	Tesisat ve Banyo Materyelleri	6	36,42
	İş Güvenliği Ekipmanları	7	29,93
	Toplam	92	

Tablo.3.59. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konularına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

Chi-Square	4,599
df	3
Asymp. Sig.	,204

Kruskal-Wallis testi sonucuna göre İşletmelerin faaliyet konularına göre krizden etkilenme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarının işletme faaliyet konularına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Çalışan sayılarına göre KOBİ' lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Çalışan sayılarına göre KOBİ' lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin çalışan sayılarına göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.3.60. Araştırmaya katılan işletmelerin çalışan sayılarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
0-9	85	3,2635	,65988	,07157
10-49	5	3,5800	,44385	,19849
250 ve üzeri	2	3,7500	,49497	,35000
Toplam	92	3,2913	,65055	,06782

İşletmelerin çalışan sayılarına göre gruplanmış durumdaki krizden etkilenme oranlarına bakıldığında ortalamalar arasında farklılık bulunduğu görülmektedir. En yüksek ortalama 250 ve üzeri çalışan bulunduran şirketlere aittir. Geri kalanlar sırasıyla 10-49, 0-9 olarak gelmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3.61. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu

	Personel Sayısı	N	Ortalama Puanı
Ölçek A	0-9	85	45,49
	10-49	5	55,40
	250 ve üzeri	2	67,25
	Toplam	92	

Tablo.3.62. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

Chi-Square	1,893
df	2
Asymp. Sig.	,388

Kruskal-Wallis testi sonucuna göre İşletmelerin çalışan sayılarına göre krizden etkilenme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarının çalışan sayılarına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Faaliyet tiplerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Faaliyet tiplerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet tiplerine göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.3.63. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet tiplerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Üretici	4	3,3750	,70415	,35208
Satıcı	88	3,2875	,65211	,06951
Toplam	92	3,2913	,65055	,06782

İşletmelerin faaliyet tiplerine göre gruplanmış durumdaki krizden etkilenme oranlarına bakıldığında, üretici grubunun 3,37 oranı ile satıcı firmalara göre daha fazla etkilendiği görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3.64. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet tiplerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	Faaliyet Tipi	N	Ortalma Puanı
Ölçek A	Üretici	4	46,88
	Satıcı	88	46,48
	Total	92	

Tablo.3.65. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet tiplerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

Chi-Square	,001
df	1
Asymp. Sig.	,977

Kruskal-Wallis testi sonucuna göre İşletmelerin faaliyet tipine göre krizden etkilenme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarının faaliyet tipine göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H_0 : Ortaklık yapısına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H_1 : Ortaklık yapısına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapısına göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.3.66. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Şahıs Şirketi	35	3,1200	,78733	,13308
Aile Şirketi	43	3,4465	,49152	,07496
Çok Ortaklı	14	3,2429	,63211	,16894
Toplam	92	3,2913	,65055	,06782

İşletmelerin ortaklık yapılarına göre gruplanmış durumdaki krizden etkilenme oranlarına bakıldığında, aile şirketleri grubunun 3,45 oranı ile krizden en fazla etkilendiği, bu grubu sırasıyla çok ortaklı ve şahıs şirketi gruplarının izlediği görülmektedir. Gruplar arasında krizden etkilenme oranlarında farklılık bulunmaktadır. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3.67. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu

	Ortaklık yapısı	N	Ortlama Puanı
Ölçek A	Şahıs Şirketi	35	41,00
	Aile Şirketi	43	52,13
	Çok Ortaklı	14	42,96
	Total	92	

Tablo.3.68. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

	Ölçek A
Chi-Square	3,655
df	2
Asymp. Sig.	,161

Test sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarında, ortaklık yapılarına göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Hizmet sağlama şekillerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Hizmet sağlama şekillerine göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekillerine göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.3.69. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekillerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Sipariş Üzerine	56	3,3464	,66877	,08937
Fason	3	3,3000	1,13578	,65574
Karma	20	3,2600	,56045	,12532
Sürekli	13	3,1000	,62583	,17357
Toplam	92	3,2913	,65055	,06782

İşletmelerin hizmet sağlama şekillerine göre gruplanmış durumdaki krizden etkilenme oranlarına bakıldığında, sipariş üzerine grubunun 3,35 oranı ile krizden en fazla etkilendiği, bu grubu sırasıyla fason, karma ve sürekli gruplarının izlediği görülmektedir. Gruplar arasında krizden etkilenme oranlarında farklılık bulunmaktadır. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.70. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekillerine göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu

	Hizmet Sağlama Şekli	N	Ortlama Puanı
Ölçek A	Sipariş Üzerine	56	49,40
	Fason	3	55,17
	Karma	20	43,73
	Sürekli	13	36,27
	Toplam	92	

Tablo.3.71. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekillerine göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

	Ölçek A
Chi-Square	3,114
df	3
Asymp. Sig.	,374

Test sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarında, hizmet sağlama şekillerine göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H_0 : Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H_1 : Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.3.72. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Emek Yoğun	62	3,2177	,65325	,08296
Teknoloji Yoğun	30	3,4433	,62845	,11474
Toplam	92	3,2913	,65055	,06782

İşletmelerin teknoloji kullanım durumlarına göre gruplanmış krizden etkilenme oranlarına bakıldığında, teknoloji yoğun grubunun 3,34 oranı ile emek yoğun grubuna göre krizden daha fazla etkilendiği görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3.73. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumlarına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu

	Teknoloji kullanımı	N	Ortalama puanı
Ölçek A	Emek Yoğun	62	43,01
	Teknoloji Yoğun	30	53,72
	Total	92	

Tablo.3.74. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

	Ölçek A
Chi-Square	3,265
df	1
Asymp. Sig.	,071

Test sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarında, teknolojiyi yoğun olarak kullanıp kullanmama durumlarına göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H_0 : Yabancı ortaklık durumlarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H_1 : Yabancı ortaklık durumlarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklıklarının olma durumuna göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.3.75. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Evet	3	3,8000	,30000	,17321
Hayır	89	3,2742	,65306	,06922
Toplam	92	3,2913	,65055	,06782

İşletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre gruplanmış krizden etkilenme oranlarına bakıldığında, evet yanıtını veren grubun 3,80 oranı ile diğer grubuna göre krizden daha fazla etkilendiği görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3.76. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu

	Yabancı Ortaklık	N	Ortalama Puan
Ölçek A	Evet	3	70,67
	Hayır	89	45,69
	Total	92	

Tablo.3.77. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

	Ölçek A
Chi-Square	2,550
df	1
Asymp. Sig.	,110

Test sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarında, yabancı ortaklıklarının bulunup bulunmama durumuna göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Yıllık net satış hasılatlarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H₁: Yıllık net satış hasılatlarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.3.78. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
0-1.000.000 TL	52	3,3442	,69661	,09660
1.000.000 TL - 5.000.000 TL	26	3,3115	,48442	,09500
5.000.000 TL - 25.000.000 TL	7	3,1714	,62640	,23676
25.000.000 TL ve Üzeri	7	2,9429	,85996	,32503
Toplam	92	3,2913	,65055	,06782

İşletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre gruplanmış krizden etkilenme oranlarına bakıldığında, 0-1.000.000 TL aralığındaki grubun 3,34 oranı ile diğer gruplara göre krizden daha fazla etkilendiği görülmektedir. Hasılat arttıkça etkilenme oranının azaldığını söylemek mümkündür. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3.79. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu

	Yıllık Net Satış Hasılatı	N	Puan Ortalaması
Ölçek A	0-1.000.000 TL	52	49,88
	1.000.000 TL - 5.000.000 TL	26	44,37
	5.000.000 TL - 25.000.000 TL	7	40,57
	25.000.000 TL ve Üzeri	7	35,29
	Total	92	

Tablo.3.80. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

	Ölçek A
Chi-Square	2,587
df	3
Asymp. Sig.	,460

Test sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarında, yıllık net satış hasılatlarına göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır

- H_0 : Yıllık mali bilanço toplamalarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur
- H_1 : Yıllık mali bilanço toplamalarına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamalarına göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.3.81. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
0-1.000.000 TL	54	3,2870	,69555	,09465
1.000.000 TL - 5.000.000 TL	22	3,4818	,40313	,08595
5.000.000 TL - 25.000.000 TL	14	3,0286	,73634	,19680
25.000.000 TL ve Üzeri	2	3,1500	,77782	,55000
Toplam	92	3,2913	,65055	,06782

İşletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre gruplanmış krizden etkilenme oranlarına bakıldığında, 1.000.000-5.000.000 TL aralığındaki grubun 3,348 oranı ile diğer gruplara göre krizden daha fazla etkilendiği görülmektedir. Yıllık net satış hasılatlarında görülen durum burada görülmemektedir. Ancak gruplar arasında farklılık bulunmaktadır. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için

Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3.82. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu

	Yıllık mali bilanço toplamı	N	Ortalama Puanı
Ölçek A	0-1.000.000 TL	54	46,94
	1.000.000 TL - 5.000.000 TL	22	52,45
	5.000.000 TL - 25.000.000 TL	14	36,71
	25.000.000 TL ve Üzeri	2	37,75
	Toplam	92	

Tablo.3.83. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatlarına göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

	Ölçek A
Chi-Square	3,216
df	3
Asymp. Sig.	,359

Test sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarında, yıllık net satış hasılatlarına göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır

H_0 : Müşteri portföyüne göre KOBİ' lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur

H_1 : Müşteri portföyüne göre KOBİ' lerin krizden etkilenme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre krizden etkilenme ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.3.84. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre krizden etkilenme durumunu gösterir ortalamalar

Müşteri portföyü	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata Oranı
Yurt Dışı Ağırlıklı	3,00<	2	,00000	,00000
Yurt İçi Ağırlıklı	3,26	46	,62712	,09246
Sadece Yurtdışı	3,33	3	,15275	,08819
Sadece Yurtiçi	3,32	41	,71625	,11186
Toplam	3,29	92	,65055	,06782

Müşteri portföyüne göre gruplanmış krizden etkilenme oranlarına bakıldığında, Sadece yurtdışı grubunun 3,33 oranı ile diğer gruplara göre krizden daha fazla etkilendiği görülmektedir. Yıllık net satış hasılatlarında görülen durum burada görülmemektedir. Ancak gruplar arasında farklılık bulunmaktadır. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3.85. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre krizden etkilenme durumunu için Kruskal-Wallis testi tablosu

	Müşteri portföyü	N	Ortalama Puanı
Ölçek A	Yurt Dışı Ağırlıklı	2	27,00
	Yurt İçi Ağırlıklı	46	45,12
	Sadece Yurtdışı	3	43,50
	Sadece Yurtiçi	41	49,22
	Toplam	92	

Tablo.3.86. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre krizden etkilenme durumunu gösterir test istatistiği

Chi-Square	1,659
df	3
Asymp. Sig.	,646

Test sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin krizden etkilenme durumlarında, müşteri portföylerine göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır

3.8.2. B ölçeğinin kullanıldığı hipotez testleri

B ölçeği (Soru25, 28, 31, 42) araştırmaya katılan işletmelerin, devletin krize karşı almış olduğu önlemleri yeterli görüp görmediklerini ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu ölçekten elde edilen ortalamaların, araştırmaya katılan işletmelerin demografik sorulara verdikleri cevaplara göre gruplandırılması ve bu gruplar arasındaki farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır.

B ölçeğine göre, araştırmaya katılan firmaların devletin krize karşı almış olduğu önlemlerin yeterli görülme durumlarını gösterir ortalamalara Tablo 5.81' de yer verilmiştir. Veriler 5'li likert ölçeğe uygun olarak toplanmıştır, değerler 1–5 arasında değişmektedir. Değer yükseldikçe krizden etkilenme oranı artmaktadır. Buradan hareketle 3,00' in altında kalan değerlerde alınan önlemlerin yeterli görülmediği, 3,00'in üzerindeki değerlerde yeterli görüldüğü söylenebilir.

Tablo.3.87.B ölçeğine göre araştırmaya katılan işletmelerin devletin krize karşı almış olduğu önlemlerin yeterli görülme durumlarını gösterir ortalamalar

Denek	Ortalama	Denek	Ortalama	Denek	Ortalama	Denek	Ortalama
1	2,75	24	4,00	47	4,00	70	3,75
2	1,25	25	3,00	48	2,25	71	3,50
3	4,00	26	4,00	49	2,00	72	3,75
4	2,00	27	2,75	50	3,00	73	1,75
5	2,50	28	4,25	51	3,75	74	2,25
6	3,25	29	3,00	52	2,25	75	3,50
7	2,50	30	4,00	53	2,50	76	2,75
8	3,50	31	2,00	54	2,75	77	3,75
9	3,50	32	2,00	55	2,50	78	3,00
10	2,75	33	3,25	56	3,75	79	3,25
11	2,50	34	2,25	57	2,00	80	3,00
12	3,25	35	3,50	58	2,00	81	2,75
13	1,75	36	4,00	59	3,25	82	2,75
14	2,75	37	2,75	60	2,25	83	1,00
15	4,00	38	1,00	61	4,00	84	3,50
16	3,00	39	3,25	62	4,25	85	4,00
17	2,75	40	2,50	63	4,25	86	3,75
18	1,25	41	3,75	64	3,25	87	3,50
19	3,00	42	3,75	65	4,50	88	3,25
20	3,50	43	2,75	66	3,00	89	4,50
21	3,75	44	3,00	67	4,25	90	4,50
22	3,50	45	3,25	68	3,25	91	4,50
23	1,75	46	3,50	69	3,25	92	2,50

Tablo.3.88.B ölçeğine göre araştırmaya katılan işletmelerin, devletin krize karşı almış olduğu önlemlerin yeterliliğini gösterir genel ortalama

N	92
Toplam Puan	283,25
Genel Ortalama	3,07

B ölçeğine göre araştırmaya katılan işletmelerin devletin krize karşı almış olduğu önlemlerin yeterli görülme durumlarını gösterir genel ortalama Tablo 5.88’ de yer aldığı şekilde 3,07 olarak görünmektedir. Bu sonuca göre işletmelerin devletin krize karşı almış olduğu önlemleri yeterli bulduğu söylenebilir.Elde edilen genel ortalamanın işletmelerin demografik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği, farklılık varsa bu farklılığın hangi tipteki şirketlerden kaynakladığının tespit edilmesi amacıyla aşağıdaki hipotez testleri uygulanmıştır.

H₀: Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.89. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Faaliyet Süresi	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
1–5 Yıl	3,1818	11	1,00057	,30168
6–10 Yıl	3,6250	16	,63246	,15811
11–20 Yıl	2,7976	21	,92066	,20090
20 ve Üzeri	2,9886	44	,71722	,10812
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamalar göz önüne alındığında 6–10 yıl arasında faaliyet gösteren işletmelerin diğer gruptakilere göre krize karşı alınan önlemleri daha fazla oranda yeterli buldukları görülmektedir. Bu grubu sırasıyla 1–5 yıl, 20 ve üzeri ve 11–20 yıl grupları izlemektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.90. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Faaliyet Süresi	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	0-5 Yıl	11	50,50
	6-10 Yıl	16	65,44
	11-20 Yıl	21	38,45
	20 ve Üzeri	44	42,45
	Toplam	92	

Tablo.3.91. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	11,308
df	3
Asymp. Sig.	,010

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin faaliyet sürelerine göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda **H₁** hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme durumlarının işletme faaliyet sürelerine göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Faaliyet alanına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Faaliyet alanına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.92. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Faaliyet Alanı	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
Üretici	3,0625	4	,55434	,27717
Satıcı	3,0795	88	,83781	,08931
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamalar göz önüne alındığında ortalamaların birbirlerine çok yakın olduğu görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.93. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Faaliyet Alanı	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	Üretici	4	43,75
	Satıcı	88	46,63
	Total	92	

Tablo.3.94. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	,045
df	1
Asymp. Sig.	,832

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin faaliyet alanına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda **H₁** hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme durumlarının işletme faaliyet sürelerine göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Faaliyet konusuna göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Faaliyet konusuna göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.95. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Faaliyet Konusu	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
Kesici Delici Takımlar	2,8523	22	,91502	,19508
Muhtelif Hırdavat	3,0877	57	,77703	,10292
Tesisat ve Banyo Materyalleri	3,7083	6	,71443	,29167
İş Güvenliği Ekipmanları	3,1786	7	,86258	,32603
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamalar göz önüne alındığında tesisat ve banyo materyalleri grubundaki işletmelerin diğer gruptakilere göre krize karşı alınan önlemleri daha fazla oranda yeterli buldukları görülmektedir. Bu grubu sırasıyla iş güvenliği ekipmanları ve muhtelif hırdavat grubu takip etmektedir. Kesici delici takımlar grubunda yer alan işletmeler ise alınan önlemleri yeterli

bulmamaktadırlar. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.96. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Faaliyet Konusu	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	Kesici Delici Takımlar	22	40,59
	Muhtelif Hırdavat	57	46,72
	Tesisat ve Banyo Materyalleri	6	65,67
	İş Güvenliği Ekipmanları	7	46,86
	Toplam	92	

Tablo.3.97. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	4,210
df	3
Asymp. Sig.	,240

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin faaliyet konusuna göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme durumlarının işletme faaliyet konusuna göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Yabancı ortaklık durumlarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Yabancı ortaklık durumlarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.98. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Yabancı Ortaklık	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
Evet	3,2500	3	,66144	,38188
Hayır	3,0730	89	,83275	,08827
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamalar göz önüne alındığında yabancı ortaklığı bulunan işletmelerin, yabancı ortaklığı bulunmayanlara göre krize karşı alınan önlemleri daha fazla oranda yeterli buldukları görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.99. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Yabancı Ortaklık	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	Evet	3	51,50
	Hayır	89	46,33
	Total	92	

Tablo.3.100. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumlarına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	,110
df	1
Asymp. Sig.	,741

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin yabancı ortaklık durumlarına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. Devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme oranı, işletmenin yabancı ortaklık durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H₀: Şirket yapılarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Şirket yapılarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin şirket yapılarına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.101. Araştırmaya katılan işletmelerin şirket yapılarına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Şirketin Yapısı	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
Şahıs Şirketi	2,9643	35	,96852	,16371
Aile Şirketi	3,1395	43	,77594	,11833
Çok Ortaklı	3,1786	14	,55840	,14924
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamalar göz önüne alındığında Çok ortaklı grubunda yer alan işletmelerin aile şirketi grubundakilere göre krize karşı alınan önlemleri daha fazla oranda yeterli buldukları görülmektedir. Şahıs şirketleri ise alınan önlemlerin yeterli olmadığı görüşündedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.102. Araştırmaya katılan işletmelerin şirket yapısına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Şirketin Yapısı	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	Şahıs Şirketi	35	44,17
	Aile Şirketi	43	47,88
	Çok Ortaklı	14	48,07
	Toplam	92	

Tablo.3.103. Araştırmaya katılan işletmelerin şirket yapısına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	,434
df	2
Asymp. Sig.	,805

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmenin şirket yapısına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme durumlarının işletme şirket yapısına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Personel sayılarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Personel sayılarına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.104. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Personel Sayısı	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
0-9	3,0647	85	,84264	,09140
10-49	3,3000	5	,57009	,25495
250 ve üzeri	3,1250	2	,88388	,62500
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamalar göz önüne alındığında 10-49 grubunda yer alan işletmelerin diğer gruptakilere göre krize karşı alınan önlemleri daha fazla oranda yeterli buldukları görülmektedir. Bu grubu sırasıyla 250 ve üzeri ile 1-9 grupları izlemektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.105. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Personel Sayısı	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	0-9	85	46,13
	10-49	5	52,80
	250 ve üzeri	2	46,50
	Total	92	

Tablo.3.106. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	,297
df	2
Asymp. Sig.	,862

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin personel sayılarına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda **H₁** hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme durumlarının işletme personel sayılarına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Yıllık net satış hasılatına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Yıllık net satış hasılatına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.107. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Yıllık Net Satış Hasılatı	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
0-1.000.000 TL	2,9904	52	,91148	,12640
1.000.000 TL - 5.000.000 TL	3,2788	26	,71178	,13959
5.000.000 TL - 25.000.000 TL	3,2857	7	,48795	,18443
25.000.000 TL ve Üzeri	2,7857	7	,72785	,27510
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamalar göz önüne alındığında 5.000.000–25.000.000 TL grubu ile 1.000.000–5.000.000 TL grubunun krize karşı alınan önlemleri yeterli buldukları görülmektedir. 0-1.000.000 TL ve 25.000.000 TL gruplarının ise alınan önlemleri yeterli bulmadıkları görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.108. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Yıllık Net Satış Hasılatı	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	0-1.000.000 TL	52	43,92
	1.000.000 TL - 5.000.000 TL	26	53,08
	5.000.000 TL - 25.000.000 TL	7	52,36
	25.000.000 TL ve Üzeri	7	35,36
	Total	92	

Tablo.3.109. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	3,648
df	3
Asymp. Sig.	,302

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin yıllık net satış hasılatına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme durumlarının yıllık net satış hasılatına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Yıllık mali bilanço toplamına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Yıllık mali bilanço toplamına göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.110. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Yıllık mali bilanço toplamı	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
0-1.000.000 TL	3,0926	54	,94582	,12871
1.000.000 TL - 5.000.000 TL	3,0455	22	,64842	,13824
5.000.000 TL - 25.000.000 TL	3,1071	14	,56086	,14990
25.000.000 TL ve Üzeri	2,8750	2	1,23744	,87500
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamlar göz önüne alındığında 25.000.000 TL grubu krize karşı alınan önlemleri yeterli bulmazken diğer gruplarda yer alan işletmelerin krize karşı alınan önlemleri yeterli buldukları görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.111. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Yıllık mali bilanço toplamı	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	0-1.000.000 TL	54	47,56
	1.000.000 TL - 5.000.000 TL	22	44,70
	5.000.000 TL - 25.000.000 TL	14	46,07
	25.000.000 TL ve Üzeri	2	40,75
	Toplam	92	

Tablo.3.112. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamına göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	,283
df	3
Asymp. Sig.	,963

Kruskal-wallis testi sonucuna göre yıllık mali bilanço toplamına göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda **H₁** hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme durumlarının yıllık mali bilanço toplamına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Hizmet sağlama şekline göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Hizmet sağlama şekline göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.113. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Hizmet Sağlama Şekli	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
Sipariş Üzerine	3,0714	56	,81284	,10862
Fason	3,1667	3	,80364	,46398
Karma	2,9250	20	,89993	,20123
Sürekli	3,3269	13	,79964	,22178
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamlar göz önüne alındığında sürekli gurubundaki işletmelerin diğer gruptakilere göre krize karşı alınan önlemleri daha fazla oranda yeterli buldukları görülmektedir. Bu grubu sırasıyla fason ve sipariş üzerine grupları izlemektedir. Karma grubunda yer alan işletmelerin ise devletin krize karşı aldığı önlemleri yeterli bulmadığı görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.114. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Hizmet Sağlama Şekli	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	Sipariş Üzerine	56	45,88
	Fason	3	49,50
	Karma	20	43,25
	Sürekli	13	53,46
	Total	92	

Tablo.3.115. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	1,258
df	3
Asymp. Sig.	,739

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin hizmet sağlama şekline göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme durumlarının işletme hizmet sağlama şekline göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.116. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Faaliyet Tipi	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
Emek Yoğun	3,1089	62	,88083	,11187
Teknoloji Yoğun	3,0167	30	,70690	,12906
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamalar göz önüne alındığında emek yoğun grubundaki işletmelerin teknoloji grubundakilere göre krize karşı alınan önlemleri daha fazla oranda yeterli buldukları görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.117. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Faaliyet Tipi	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	Emek Yoğun	62	47,69
	Teknoloji Yoğun	30	44,03
	Total	92	

Tablo.3.118. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	,383
df	1
Asymp. Sig.	,536

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme durumlarının işletmeninteknoloji kullanım durumuna göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Müşteri portföyüne göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Müşteri portföyüne göre KOBİ'lerin, devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme oranları arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.119. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumuna ait ortalamalar

Müşteri portföyü	Ortalama	N	Std. Sapma	Std. Hata
Yurt Dışı Ağırlıklı	3,0000	2	,00000	,00000
Yurt İçi Ağırlıklı	3,2120	46	,73968	,10906
Sadece Yurtdışı	3,1667	3	,38188	,22048
Sadece Yurtiçi	2,9268	41	,93916	,14667
Toplam	3,0788	92	,82536	,08605

Ortalamalar göz önüne alındığında sadece yurtiçi grubundaki işletmelerin krize karşı alınan önlemleri yeterli bulmadıkları, diğer gruptakilerin ise alınan önlemleri yeterli buldukları görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.120. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Müşteri portföyü	N	Ortalama Puanı
Ölçek B	Yurt Dışı Ağırlıklı	2	41,00
	Yurt İçi Ağırlıklı	46	50,29
	Sadece Yurtdışı	3	47,83
	Sadece Yurtiçi	41	42,41
	Total	92	

Tablo.3.121. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre devlet önlemlerinin yeterli görülme durumu test istatistiği

Chi-Square	1,997
df	3
Asymp. Sig.	,573

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin müşteri portföyüne göre devletin kriz konusunda aldığı önlemlerin yeterli görülme durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin devlet tarafından krize karşı alınan önlemlerin yeterli görülme durumlarının işletme müşteri portföyüne göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

3.8.3. C ölçeğinin kullanıldığı hipotez testleri

C ölçeği (Soru32, 34, 35, 37, 39, 41) araştırmaya katılan işletmelerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olup olmadıklarını ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu ölçekten elde edilen ortalamaların, araştırmaya katılan işletmelerin demografik sorulara verdikleri cevaplara göre gruplandırılması ve bu gruplar arasındaki farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır.

C ölçeğine göre, araştırmaya katılan firmaların devletin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarını gösterir ortalamalara Tablo 5.116' da yer verilmiştir. Veriler 5'li likert ölçeğe uygun olarak toplanmıştır, değerler 1–5 arasında değişmektedir. Değer yükseldikçe krize karşı hazırlıklı olma oranları artmaktadır. Buradan hareketle 3,00' in altında kalan değerlerde krize karşı yeteri derecede hazırlıklı olunmadığı, 3,00'in üzerindeki değerlerde yeteri derecede hazırlıklı olduğu söylenebilir.

Tablo.3.122. Araştırmaya katılan işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu ölçeğine verilen cevaplara ait ortalama

Denek	Ortalama	Denek	Ortalama	Denek	Ortalama	Denek	Ortalama
1	3,57	24	3,57	47	3,57	70	4,14
2	4,57	25	4,14	48	2,43	71	3,43
3	4,00	26	3,71	49	2,29	72	3,14
4	3,29	27	4,29	50	3,86	73	4,00
5	3,00	28	3,57	51	2,86	74	2,86
6	3,43	29	3,57	52	2,86	75	3,57
7	3,57	30	3,29	53	3,00	76	4,00
8	4,14	31	2,86	54	4,00	77	3,86
9	4,14	32	3,43	55	3,00	78	3,57
10	3,71	33	4,71	56	3,43	79	3,57
11	3,14	34	4,43	57	2,86	80	3,71
12	3,43	35	3,71	58	4,71	81	3,29
13	2,86	36	4,43	59	3,14	82	3,29
14	3,43	37	3,57	60	3,86	83	3,00
15	3,14	38	3,00	61	3,86	84	3,00
16	4,86	39	3,71	62	3,43	85	3,57
17	3,00	40	3,29	63	3,71	86	3,14
18	2,29	41	3,57	64	3,14	87	3,57
19	3,71	42	4,29	65	4,57	88	4,57
20	3,71	43	2,86	66	3,14	89	3,43
21	3,86	44	3,71	67	3,57	90	4,57
22	4,00	45	3,71	68	4,00	91	4,00
23	4,00	46	3,29	69	5,00	92	3,43

Tablo.3.123. Araştırmaya katılan işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu ölçeğine verilen cevaplara ait ortalama

N	92
Toplam Puan	330,57
Genel Ortalama	3,59

C ölçeğine göre araştırmaya katılan işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarını gösterir genel ortalama Tablo 5.123' de yer aldığı şekilde 3,59 olarak görünmektedir. Bu sonuca göre işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı oldukları söylenebilir. Elde edilen genel ortalamanın işletmelerin demografik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği, farklılık varsa bu farklılığın hangi tipteki şirketlerden kaynakladığının tespit edilmesi amacıyla aşağıdaki hipotez testleri uygulanmıştır.

H₀: Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Faaliyet sürelerine göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.124. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
1-5 Yıl	11	3,2468	,40953	,12348
6-10 Yıl	16	3,5446	,36596	,09149
11-20 Yıl	21	3,6803	,53815	,11743
20 ve Üzeri	44	3,6558	,63614	,09590
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında 10-20 yıl grubundaki işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının diğer gruplara göre en fazla orana sahip olduğu görülmektedir. Bu grubu sırasıyla 25 yıl ve üzeri, 6-10 yıl ve 1-5 yıl grupları takip etmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3.125. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Faaliyet Süresi	N	Ortalama Puan
Ölçek C	0-5 Yıl	11	29,77
	6-10 Yıl	16	44,53
	11-20 Yıl	21	51,33
	20 ve Üzeri	44	49,09
	Toplam	92	

Tablo.3.126. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet sürelerine göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	5,552
df	3
Asymp. Sig.	,136

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin faaliyet sürelerine göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumların işletme faaliyet sürelerine göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Faaliyet alanına göre KOBİ' lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Faaliyet alanına göre KOBİ' lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.127. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

2	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Üretici	4	3,6429	,97938	,48969
Satıcı	88	3,5909	,54331	,05792
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında üretici grubundaki işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranlarının satıcı grubuna göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.128. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Faaliyet Alanı	N	Ortalama Puan
Ölçek C	Üretici	4	42,88
	Satıcı	88	46,66
	Total	92	

Tablo.3.129. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	,078
df	1
Asymp. Sig.	,780

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin faaliyet alanına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumların işletme faaliyet alanına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Faaliyet konusuna göre KOBİ' lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Faaliyet konusuna göre KOBİ' lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.130. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

3	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Kesici Delici Takımlar	22	3,6104	,69732	,14867
Muhtelif Hırdavat	57	3,5564	,51908	,06875
Tesisat ve Banyo Materyalleri	6	3,8810	,55267	,22563
İş Güvenliği Ekipmanları	7	3,5918	,43976	,16621
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında tesisat ve banyo materyalleri grubundaki işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının diğer gruplara göre en fazla orana sahip olduğu görülmektedir. Bu grubu sırasıyla kesici ve dilici takımlar, iş güvenliği ekipmanları ve muhtelif hırdavat grupları takip etmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.131. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Faaliyet Konusu	N	Ortalama Puan
Ölçek C	Kesici Delici Takımlar	22	45,43
	Muhtelif Hırdavat	57	45,74
	Tesisat ve Banyo Materyalleri	6	58,67
	İş Güvenliği Ekipmanları	7	45,64
	Toplam	92	

Tablo.3.132. Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet konusuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	1,346
df	3
Asymp. Sig.	,718

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin faaliyet konusuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının işletme faaliyet konusuna göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H_0 : Yabancı ortaklık durumuna göre KOBİ' lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_1 : Yabancı ortaklık durumuna göre KOBİ' lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.133. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

4	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Evet	3	3,2857	,24744	,14286
Hayır	89	3,6035	,56562	,05996
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında yabancı ortaklığı bulunmayan işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranlarının yabancı ortaklığı bulunan diğer gruba göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.134. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Yabancı Ortaklık	N	Ortalama Puan
Ölçek C	Evet	3	28,00
	Hayır	89	47,12
	Total	92	

Tablo.3.135. Araştırmaya katılan işletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	1,501
df	1
Asymp. Sig.	,221

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin yabancı ortaklık durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumların işletmenin yabancı ortaklığının olmasına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Ortaklık yapılarına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Ortaklık yapılarına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.136. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

5	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Şahıs Şirketi	35	3,5673	,61346	,10369
Aile Şirketi	43	3,4884	,43891	,06693
Çok Ortaklı	14	3,9796	,62611	,16734
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında çok ortaklı grubundaki işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının diğer gruplara göre en fazla orana sahip olduğu görülmektedir. Bu grubu şahıs şirketleri ve aile şirketleri grupları takip etmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.137. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Şirketin Yapısı	N	Ortalama Puan
Ölçek C	Şahıs Şirketi	35	45,53
	Aile Şirketi	43	42,20
	Çok Ortaklı	14	62,14
	Total	92	

Tablo.3.138. Araştırmaya katılan işletmelerin ortaklık yapılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	6,017
df	2
Asymp. Sig.	,049

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin ortaklık yapılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının işletme ortaklık yapılarına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Personel sayılarına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Personel sayılarına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.139. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

6	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
0-9	85	3,5697	,55042	,05970
10-49	5	4,1429	,54398	,24328
250 ve üzeri	2	3,2143	,30305	,21429
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında 10-49 grubundaki işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının diğer gruplara göre en fazla orana sahip olduğu görülmektedir. Bu grubu sırasıyla 1-9 ile 250 ve üzeri grupları takip etmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.140. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Personel Sayısı	N	Ortalama Puan
Ölçek C	0-9	85	45,54
	10-49	5	71,70
	250 ve üzeri	2	24,50
	Total	92	

Tablo.3.141. Araştırmaya katılan işletmelerin personel sayılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	5,971
df	2
Asymp. Sig.	,051

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin personel sayılarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının işletme personel sayılarına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Yıllık net satış hasılatına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Yıllık net satış hasılatına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.142. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

7	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
0-1.000.000 TL	52	3,5412	,51882	,07195
1.000.000 TL - 5.000.000 TL	26	3,7527	,54294	,10648
5.000.000 TL - 25.000.000 TL	7	4,0204	,36355	,13741
25.000.000 TL ve Üzeri	7	2,9592	,54532	,20611
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında 25.000.000 TL ve üzeri grubunda yer alan işletmeler yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının yeterli olmadığı görülürken diğer gruptaki işletmelerin yeni bir krize karşı yeterli

düzyeyde hazırlıklı oldukları görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.143. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Yıllık Net Satış Hasılatı	N	Ortalama Puan
Ölçek C	0-1.000.000 TL	52	43,73
	1.000.000 TL - 5.000.000 TL	26	53,00
	5.000.000 TL - 25.000.000 TL	7	70,36
	25.000.000 TL ve Üzeri	7	19,07
	Toplam	92	

Tablo.3.144. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık net satış hasılatına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	15,199
df	3
Asymp. Sig.	,002

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin faaliyet sürelerine göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunduğu görülmektedir. (Asymp. Sig.<0,005). Bu durumda H_0 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının işletme faaliyet sürelerine göre aralarında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

H₀: Yıllık mali bilanço toplamına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Yıllık mali bilanço toplamına göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamalarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.145. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamalarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

8	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
0-1.000.000 TL	54	3,5556	,52262	,07112
1.000.000 TL - 5.000.000 TL	22	3,7468	,55052	,11737
5.000.000 TL - 25.000.000 TL	14	3,6429	,61061	,16319
25.000.000 TL ve Üzeri	2	2,5714	,40406	,28571
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında 1.000.000-5.000.000 TL grubundaki işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının diğer gruplara göre en fazla orana sahip olduğu görülmektedir. Bu grubu sırasıyla 5.000.000-25.000.000 ile 0-1.000.000 TL grupları izlemektedir. 25.000.000 TL ve üzeri grubunda yer alan işletmelerin ise yeni bir krize karşı yeteri kadar hazırlıklı olmadıkları görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.146. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamalarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Yıllık mali bilanço toplamı	N	Ortalama Puan
Ölçek C	0-1.000.000 TL	54	44,42
	1.000.000 TL - 5.000.000 TL	22	52,48
	5.000.000 TL - 25.000.000 TL	14	51,18
	25.000.000 TL ve Üzeri	2	4,25
	Toplam	92	

Tablo.3.147. Araştırmaya katılan işletmelerin yıllık mali bilanço toplamalarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	6,925
df	3
Asymp. Sig.	,074

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin yıllık mali bilanço toplamalarına göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının işletme yıllık mali bilanço toplamalarına göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

- H₀:** Hizmet sağlama şekline göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.
- H₁:** Hizmet sağlama şekline göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.148. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

9	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Sipariş Üzerine	56	3,5714	,54073	,07226
Fason	3	3,2381	,32991	,19048
Karma	20	3,4500	,38298	,08564
Sürekli	13	3,9890	,74336	,20617
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında sürekli grubundaki işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının diğer gruplara göre en fazla orana sahip olduğu görülmektedir. Bu grubu sırasıyla sipariş üzerine, fason ve karma grupları takip etmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.149. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Hizmet Sağlama Şekli	N	Ortalama Puan
Ölçek C	Sipariş Üzerine	56	46,75
	Fason	3	25,67
	Karma	20	39,53
	Sürekli	13	60,96
	Total	92	

Tablo.3.150. Araştırmaya katılan işletmelerin hizmet sağlama şekline göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	7,067
df	3
Asymp. Sig.	,070

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin hizmet sağlama şekline göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının işletme hizmet sağlama şekline göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Teknoloji kullanım durumuna göre KOBİ'lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.151. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

10	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Emek Yoğun	62	3,6129	,56221	,07140
Teknoloji Yoğun	30	3,5524	,56366	,10291
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında emek yoğun grubundaki işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının teknoloji yoğun grubuna göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.152. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Faaliyet Tipi	N	Ortalama Puan
Ölçek C	Emek Yoğun	62	47,45
	Teknoloji Yoğun	30	44,53
	Total	92	

Tablo.3.153. Araştırmaya katılan işletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	,243
df	1
Asymp. Sig.	,622

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin teknoloji kullanım durumuna göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının işletme teknoloji kullanım durumuna göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H₀: Müşteri portföyüne göre KOBİ' lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Müşteri portföyüne göre KOBİ' lerin, yeni bir krize karşı hazırlıklı olma oranları arasında anlamlı bir fark vardır..

Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo.3.154. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumuna ait ortalamalar

11	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Yurt Dışı Ağırlıklı	2	3,7143	,00000	,00000
Yurt İçi Ağırlıklı	46	3,6988	,51923	,07656
Sadece Yurtdışı	3	3,5714	,24744	,14286
Sadece Yurtiçi	41	3,4704	,61548	,09612
Total	92	3,5932	,56031	,05842

Ortalamalar göz önüne alındığında yurtdışı ağırlıklı grubundaki işletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının diğer gruplara göre en fazla orana sahip olduğu görülmektedir. Bu grubu sırasıyla yurtiçi ağırlıklı, sadece yurtdışı ve sadece yurtiçi grupları takip etmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığının tespit edilebilmesi için parametrik olmayan ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılan kruskal-wallis testi uygulanmıştır. Teste ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo.3.155. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumunu için kruskal-wallis testi tablosu

	Müşteri portföyü	N	MeanRank
Ölçek C	Yurt Dışı Ağırlıklı	2	58,50
	Yurt İçi Ağırlıklı	46	51,75
	Sadece Yurtdışı	3	48,17
	Sadece Yurtiçi	41	39,90
	Total	92	

Tablo.3.156. Araştırmaya katılan işletmelerin müşteri portföyüne göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumu test istatistiği

Chi-Square	4,736
df	3
Asymp. Sig.	,192

Kruskal-wallis testi sonucuna göre İşletmelerin müşteri portföyüne göre yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının gruplar arasında anlamlı bir farkı bulunmamaktadır. (Asymp. Sig.>0,005). Bu durumda H_1 hipotezi geçerli değildir. İşletmelerin yeni bir krize karşı hazırlıklı olma durumlarının işletme müşteri portföyüne göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

3.9. Sonuç ve Öneriler

Küçük ve orta boy işletme (KOBİ) olarak adlandırılan-sınıflandırılan işletmeler tarihin her döneminde ülke ekonomilerine hareket sağlayan, ekonomik döngü içerisinde en ağır yükü çeken işletme tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın ortaya çıkış noktası KOBİ'lerin ekonomiler üzerindeki etkin rolüdür. Bu çerçevede 2007 yılında ortaya çıkan ve 2008 yılı itibariyle tüm dünyaya yayılan, etkilerini 2012 yılı itibariyle halen devam ettiren küresel finansal krizin ülkemizdeki KOBİ'ler üzerinde ne gibi etkilere neden olduğu araştırılmıştır. Diğer bir deyişle KOBİ'lerin krize karşı gösterdiği reaksiyon, yönetim anlayışlarında ve politikalarındaki değişim gözlenmeye çalışılmıştır. Aşağıdaki nedenlere bağlı olarak araştırma alanı için İstanbul ili Karaköy ilçesi hır tercih edilmiştir.

Ülkemizin ekonomik hareketlilik açısından en büyük hacme sahip şehri olan İstanbul da KOBİ'lerin ağırlıklı olduğu çok sayıda işletme faaliyet göstermektedir. İstanbul, yaratılan ekonomik işlem hacmi açısından en büyük ilimizdir. Avrupa'ya açılan kapımızdır. Ayrıca, İstanbul bu güçlü yapısı ile çevresindeki gelişmekte olan diğer illere örnek olmaktadır. İstanbul üzerindeki bu ekonomik yükün dağıtılması amacıyla Tekirdağ ilinde Avrupa'nın en büyük limanının inşa edilmesi, İstanbul'un üç ayrı şehre bölünmesi, Trakya tarafında açılacak bir kanal ile Karadeniz'i açık denizlere bağlayacak İstanbul Boğazı dışında ikinci bir deniz yolunun oluşturulması gibi bir takım çalışmalar planlanmakta ve yürütülmektedir. Planlanan bu projeler İstanbul'un mevcut yapısının ekonomimiz üzerindeki önemini göstermektedir.

Araştırmamız, iç piyasaya çeşitli işlenmiş veya işlenmeye hazır metallerin ithalatının yapıldığı, pazarlandığı, üretildiği İstanbul-Karaköy' de bulunan ve hırdavatçılar piyasası olarak adlandırılan bölgede uygulanmıştır. Bu bölge özellikle sıcak satış (peşin para ile alışveriş) ve diğer geleneksel finansman yöntemleri (veresiye, mal değişimi) ile alışverişin yapılabildiği, çok sayıda KOBİ'nin yer aldığı kendine özgü yapısı ile önemini korumaktadır. Karaköy piyasasının hareketliliği, Osmanlı döneminde başkentlik yapmış bir

şehirde yer alması, ulaşım olanaklarının yakınında olması (denizyolu, demiryolu, hava yolu ve kara yolu taşımacılığına elverişli olması), eskiden bu yana bir alışveriş merkezi olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Cumhuriyet dönemi içerisinde bölgenin tarihi mekanlardan uzağa taşınması, modernize edilmesi ve bir bütünlük sağlaması adına çeşitli uygulamalar başlatılmış olmasına rağmen bu konuya gerekli katılım sağlanamamış, bu konuda üretilen projeler (örneğin Perpa ticaret merkezi) beklenen popülerliği ve işlerliği halen kazanamamıştır. Günümüzdeki yapıda da bölgede bulunan işletmelerin başka noktalara taşınması gündemdeki yerini korumasına karşın bu değişimi sağlayacak yerel ve siyasi iradenin yeterli olmadığı görülmektedir.

Araştırmadan toplanan verilere göre bölgedeki işletmeler çoğunlukla 20 yıl ve daha uzun süredir faaliyet göstermektedir. Buradan hareketle bu işletmelerin araştırmanın konusu olan 2008 küresel finansal krizinden önce de krizlerle karşılaşmış olduklarını söylemek mümkündür. Ancak yaşı daha genç firmalara göre krizden etkilenme durumlarına bakıldığında faaliyet süresinin bu konuda bir avantaj sağlamadığı ve yaşça eski firmaların da en az yeni kurulan firmalar kadar son küresel krizden etkilendikleri görülmektedir. Krizden etkilenme oranları arasında belirgin bir fark bulunamamıştır. Bu durum, son küresel finansal kriz haricinde, geçmişte en az bir finansal kriz görmüş KOBİ' lerimizin yaşamış oldukları bu krizlerden deneyim kazanma yoluna gitmedikleri, kriz yönetimi ile ilgili yeterli çalışmalarının bulunmadığını göstermektedir. Öte yandan karşılaştıkları ilk finansal kriz 2008 küresel krizi olan, yeni KOBİ' lerimizin ise krizden etkilenme oranları açısından daha uzun süredir faaliyet gösteren KOBİ' lerle aynı oranda etkilenmiş olmaları, ticarete yeni atılan KOBİ' lerimiz için bir başarıdır.

Araştırma grubunda yer alan işletmelerin faaliyet konuları açısından da bir bütünlük halinde olduğu, ağırlıklı muhtelif hırdavat ticareti ile uğraşıldığı görülmektedir. Uzmanlaşma alanlarına göre en yoğun faaliyet konusunun ise kesici takımlar olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin krizden etkilenme oranlarında eşitlik durumunun oluşmasının ardında sektörün tek bir alanda

yoğunlaşmış olması ve yıllar içerisinde çalışma ve faaliyet gösterme yöntemlerinde çok fazla değişikliğin oluşmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yine örneklem grubundaki şirketlerin neredeyse tamamı satıcı firma olarak faaliyetlerde bulunduğundan, örneklem grubu içerisinde homojenlik bulunmaktadır. Üretici firma oranı sarfinazar edilecek kadar az bir sayıdadır. Böylelikle kriz durumunda aynı şekilde hareket etme eğilimlerinin bulunması doğaldır.

Bölgedeki işletmelerin sektör gereği yurt dışı firmalardan yoğun olarak mal alışverişi yaptıkları görülmekle birlikte, bu işletmeler ile ortaklık kurma konusunda bir hareketliliğin bulunmadığı tespit edilmiştir. Yabancı ortaklığı bulunan işletme sayısı 5 den azdır. Buradan hareketle Perşembe pazarı piyasasındaki işletmelerin bu konuda muhafazakar bir yapı çizdiği düşünülmektedir. Ortalık yapıları açısından aile üyeleri ile kurulan ortaklıkların ve şahıs şirketlerinin yoğun olması da bu muhafazakar duruma işaret etmektedir. Akraba olmayan kişilerce kurulan ortaklıkların ise bu piyasada pek uzun soluklu olmadığı yapılan gözlem ve araştırmalarla tespit edilmiştir. Mevcut durum içerisinde akraba olmayan kişilerin ortaklığı ile kurulmuş işletme sayısı 15 den azdır.

İşletmelerin personel sayıları, araştırmaya katılan ve üretici sınıfında olan 4 işletme dışında, işletme sahibi ve varsa ortaklar dahil en çok 10 kişi olduğu toplanan veriler sonucu tespit edilmiştir. Yapılan yüz yüze görüşmelerde personel sayısının çoğu zaman 5 i bulmadığı gözlemlenmiştir. Bölgedeki firmaların ortaklık yapıları ve personel sayıları açısından tipik KOBİ sınıfı işletmeler olarak değerlendirmek doğal olacaktır. Özellikle yıllık gelir ve bilanço verilerine bakıldığında araştırmaya katılan işletmelerin %99 oranında KOBİ özellikleri taşıdığı görülmektedir.

Çoğunlukla yurtiçine hizmet veren bu işletmelerin, sattıkları ürünler ağırlıklı olarak yüksek teknoloji ile işlenmiş metaller olmasına karşın genel anlamda emek yoğun bir çalışma sistemine sahiptirler. Müşterileri ile olan ilişkilerinde formal yapının korunduğu firmalar olmakla birlikte bu formal müşteri ilişkisinin dışına çıkan daha geleneksel ve samimi işletmeler de

bulunmaktadır. Özellikle araştırmanın yapıldığı bu piyasada işletmeler aynı zamanda birbirlerinin müşterisi olabilmektedirler. Bu piyasanın tipik bir özelliği olarak bir firma elinde olmayan bir ürünü müşterisine acil tedarik etmesi gerektiğinde bir başka firmadan bu ürünü tedarik edebilmektedir. Bu işlem firmalar arasında veresiye bir şekilde veya kar amacı olmaksızın sağlanabilmektedir. Burada müşterinin ihtiyacının karşılanması esas olmakla birlikte, sağlanan bu işlemler piyasanın karakteristik yapısının oluşmasını sağlamaktadır.

Buraya kadarki kısımda araştırmada elde edilen veriler ışığında bölgedeki firmaların karakteristik özellikleri, içinde buldukları bölgenin sosyal ve ekonomik boyutu yorumlanmaya çalışılmıştır. Buradan hareketle yine araştırmada toplanan veriler, yapılan görüşme ve gözlemlerin ışığında 2008 krizi sırasında ve kriz sonrası dönemde işletmelerin karar alma süreçlerinde öncesine göre ne gibi değişimlerin olduğu yorumlanacak; kriz döneminde aldıkları kararların uygunluğu değerlendirilecektir. Nihayetinde yapılabilecek iyileştirmeler ve çözüm önerileri konusunda kısa, orta ve uzun vadedeki çıkarımlar ile sonuca ulaşılabilecektir.

Araştırma bölgesinde yer alan firmaların 2008 krizi ve sonrasında en çok sıkıntı duydukları konu harcamaların kısılması ve buna bağlı satışların düşmesi ile üretimin durma noktasına gelmesi olarak görülmektedir. Bu sonuçlar piyasada karlılığın azalması ve borç vadelerinin uzamasına sebep olarak sistemi bir kısır döngü içerisine sokmuştur. Krizin bu araştırmanın konusu olan hırdavatçılar piyasasına yansımalarının, dünyadaki ilerleyişi ve ortaya çıkış şekli ile benzer olduğunu bu bağlamda vurgulamak mümkündür.

Bu bölgedeki firmalar birbirleri ile yakın ilişkide çalışmakta olduklarından; yani kimi zaman mal alışverişlerini ücret olmaksızın yaptıklarından, karşılıklı veresiye alışverişler yapıldığından veya birbirlerine hatır çekleri verebildiklerinden; ekonomik yönden sıkıntıya düşen, iflas eden bir işletme kendisi ile sık iş ilişkisi içerisinde olduğu diğer firmaları da iflasa sürükleyebilmektedir. Bu duruma özellikle kriz ve sonrası dönemlerde rastlanmıştır. Öz kaynak açısından yetersiz olan, ticarete yeni atılmış, birden

yükselişe geçmiş kimi işletmelerin sonu hızlı bir düşüş ve iflas olmaktadır. İşletmenin dışından kaynaklanan bu yıkıcı durum için yönetimin (işletme sahibi veya yöneticisinin) fazla yapabileceği bir şey bulunmamaktadır. Böyle bir durumun oluşabileceği önceden kestirilerek güvenilmeyen bir firma - müşteri- ile uzun vadeli iş ilişkisine girmekten kaçınmak yararlı olacaktır. Mutlaka iş yapılması gerekiyorsa kısa vadelerle vur-kaç şeklinde çalışmak en azından oluşabilecek zararı en aza indirirken, mevcut müşteriyi de elden kaçırmayı önleyecektir

Öz kaynakların firmanın işleyişi açısından yetersiz kalma durumu ile kriz ortamındaki piyasanın zorunlu kıldığı yapıyı karşılaştırmak ve yorumlamak, toplanan veriler açısından mümkün değilse de şunu vurgulamak doğru olacaktır. Araştırma bölgesinde yapılan çalışma ve gözlemlerde kriz ortamında olsun ya da olmasın sermaye ve öz kaynakları zayıf olarak piyasaya giren firmaların kolayca sıkıntıya düşmeleri muhtemeldir. Özellikle mal tedariklerini iç piyasadan çok yurt dışı ürünlerle sağlayan işletmelerin, ekonomik döngülerini sağlayacak; sattıkları ürünün geri dönüşünü ellerine alıncaya kadarki geçen süre içerisinde ayakta kalmayı başaracak kadar mali kaynaklara sahip olma zorunlulukları bulunmaktadır. Kriz ortamında tahsil edilemeyen alacakların yarattığı gerilimi en aza indirmek şüphesiz firmanın gücüyle ilgili olmakla birlikte bu gücü kullanan yöneticinin alacağı doğru kararlar da önemlidir. Kriz ortamında önemli olan doğru hamleyi yapabilmek olduğu görülmektedir. Gerektiğinde stoktaki malların uygun fiyatlarla satışa çıkarılması bir miktar piyasayı hareketlendirebileceği gibi firmanın mevcut ödemelerinin en azından bir kısmını gerçekleştirerek dengesini sağlamaya yönelik bir adım atmasını sağlayacaktır. Kriz ortamında azda olsa bir miktar nakit para tutulabilmesi gerektiğinde yarar sağlayacaktır.

Araştırmaya katılan işletmelere krizden kurtulmak için ne gibi önlemler aldınız sorusunu sordüğümüzde bize birbirlerinden çok da farklı bir cevap vermedikleri görülmüştür. (maliyetlerin azaltılması, yeni pazar arayışı veya pazar geliştirme) Maliyetlerin belli bir noktadan daha aşağıya çekilemeyeceği düşünüldüğünde krizden kurtulmak için alınabilecek tek kararın maliyet düşürme olduğunu söylemek hatalı olacaktır. Özellikle kriz ortamında hiç

beklenmedik harcamaların ortaya çıkacağı düşünülduğünde maliyetleri kısmanın tek çare gibi düşünüldüğü ortamda aslında kontrollü şirket küçülmesinin hesaplanması faydalı olacaktır. Maliyetleri kısmak ise sadece kısa dönemde katkı sağlayacaktır.

Şirket küçülmesi konusunda işletme sahipleri ile yapılan görüşmelerde konuya sıcak bakılmadığı görülmüştür. Krizden gerçek anlamda iflas edecek derece etkilenen işletmelerin sahipleri dahi küçülmeye gitmenin hiç akıllarına gelmediği belirtmişlerdir. Oysa dışarıdan alınabilecek uzun vadeli ve düşük faizli finansal destekler ve beraberinde işletmenin yönetimi konusunda alınabilecek uzman yardımları ile işletmenin iflastan kurtarılması mümkün olabilir. Zarar görülen alanda küçülmeye gidilerek, kar edilebilecek alanlara yönelerek işletme yapısının yeniden güç kazanması sağlanabilir.

Kriz ile mücadele etmek genel anlamda krizin varlığını kabullenmekle başlamaktadır. İşletme yöneticisinden beklenen öncelikle iyi bir çevre analizi yapması ve işletmesinin içinde bulunduğu ortamda zarar görebileceği kararları almaktan sakınmasıdır. KOBİ' lerimizin karar alma ve hedef belirleme konularında eksik kaldığı yapılan araştırma sonucunda görülmektedir. Oysa planlama yapmak hayatın her alanında gerekli bir durumdur. İşletmeler için de karşılaşılabilecekleri durumlar karşısında nasıl hareket etmeleri gerektiği ile ilgili planlamaların yapılması kriz anında hızlı ve soğuk kanlı karar almayı kolaylaştıracaktır. Özellikle devletin desteği ile finans kuruluşları ve diğer kamu kurumlarının çalışmalarıyla KOBİ' lere yönelik eğitici, geliştirici, teşvik edici ve bilinçlendirici pek çok etkinlik yapılmaktadır. KOBİ' lerimizin eğitim alma konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Araştırmaya katılan firmalara, yapılan görüşmelerde bu konuda bilgiler verilerek bu hizmetlerden faydalanmaları konusunda yönlendirmeler yapılmıştır. KOBİ' lerimizin bu konuda eksikleri olduğu belirtmek gerekirken önceki yıllara oranla (örneğin 10-15 yıl) daha planlı hareket ettikleri görülmektedir. Pozitif yönde bir ilerleme vardır.

Globalleşen dünya çerçevesinde krizlerden uzak kalma şansı gün geçtikçe azaldığından genel anlamda işletmelerin kriz konundaki çalışmalarını

bir sistematige oturtması, kriz ile ilgili birimlerin kurulması veya dış kaynaklardan destek alınması (eğitim kuruluşları, birlikler, üniversiteler v.b.) yararlı olacaktır. Krizin tıpkı bir deprem gibi her an için olabilecek bir afet olarak düşünülmesi iyi bir örnek olarak verilebilir. Kriz deprem gibi yıkıcı ve ani olabilir; ancak kriz deprem gibi birden yıkıcı etki göstermez. Piyasadaki dalgalanmaları iyi takip etmek bu dalgalanmaların kriz oluşturabileceği durumlarda önceden önlem alma zamanını işletmelere tanıyabilir.

Kriz durumunda dikkatle yönetilmesi gereken bir başka konu ise personelin yönetimidir. Maliyetlerin düşürülmeye çalışıldığı, karın aynı şekilde azaldığı bir ortamda personele yönelik yaklaşım nasıl olmalıdır? Sorusunun cevabı büyük önem taşımaktadır. Araştırma alanındaki işletmelere kriz ortamında personel politikalarındaki değişim sorulduğunda KOBİ' lerimizin personel konusunda herhangi bir politika geliştirmemiş oldukları görülmüştür. Personele yaklaşım biçimi mali kaygılarla maaşların geciktirilmesi veya eksik ödenmesi gibi dar bir perspektifte kalmıştır. Kriz ortamında maaşlı çalışan kişilerin, tıpkı işletme sahiplerinin şirketlerinin akıbetinden duydukları kaygı gibi, işlerinin geleceğinden kaygı duydukları unutulmamalıdır. Ancak araştırma verilerimize bakıldığında kriz ortamında personelin moralini yüksek tutmaya yönelik bir çalışmanın yapılmadığı da gözlemlenmiştir. Oysa işletmeyi bir kale gibi düşündüğümüzde kalenin iç düzeni sağlanmadan dışarıya karşı savunma yapılmasının imkansız olacağı gibi işletmenin iç dengesini sağlamadan dışarıdan gelecek etkileri engellemek için uygulamalar yapması imkansız olacaktır.

KOBİ yöneticilerinin çoğu çalıştırdıkları personelin motivasyonuna, refahına ayrılan bütçenin kısılması ile kar ettiklerini düşünmektedirler. Kimi büyük işletmelerin yöneticilerinin de aynı yanılgıya düştükleri görülmektedir. Ancak yeni yönetim anlayışına göre çalışan aynı zamanda o işletmenin bir numaralı müşterisidir ve önce çalışan memnun edilmelidir ki işletme kendi kendisine başarılı olabileceğini ispat etsin. Çalışanın motivasyonuna gerçekten çok ihtiyaç duyulan bir anda (kriz anında) başarılı personel politikası olan bir işletme ile bunu başaramayan işletme kolayca birbirinden ayrılacaktır. Elbette

iş e alımda seç ilen personelin her ortamda yetkinliğ i de sorgulanmalıdır. Personel yönetimi ve planlaması iş e alımda, hatta ö ncesinde baş lamalıdır.

Krizin iş letmeler üzerinde yarattığ ı yük elbette yukarıda anlatılan koş ullara ve durumlara göre farklılık gösterecektir. Araştırma grubumuzda yer alan iş letmelere 2008 krizinden bu yana kriz ortamından kurtulmak için dış arıdan yardım talebinde bulunup bulunmadıkları sorulduğ unda, büyük bir çoğ unluğ un yardım talebinde bulunmadığ ı, geri kalan az kısım iş letmenin ise öncelikle finans kurumlarına sonra tüketiciler ve bağ ılı oldukları bayilere yö neldikleri tespit edilmiş tir. İş letme sahibinin yardım taleplerini değerlendirmesi veya nereden yardım talep edeceğ i tabii ki kendi kararına kalmış tır. Ancak özellikle kriz döneminde yardım almak bir zayıflık göstergesi olarak düşünülmemelidir. KOBİ' lerimizin normal ř artlarda geleceğ in büyük firmaları olma yönünde zaten sürekli destek almaları savunulurken kriz dönemlerinde yardıma başvurmamaları çok büyük bir eksiklik tir. Araştırma sonuçlarına göre örneklem grubundaki iş letmelerden hiç birisi devletten yardım talep etmediğ ini belirtmiş leridir. Bu sonucun iş letme açısından bir eksiklik olduğu yukarıda belirtilmekle birlikte devletten yardım talep edilmezken, bir ř ekilde yardım isteyenlerin de yoğ un olarak devletten önce finans kuruluş larına yö nlenmiş olmalarının ayrıca siyasi açıdan yorumlanabilecek sonuçları olduğ unu da burada hatırlatmak ve vurgulamak yerindedir.

Kriz verileri incelendiğ inde ö lkemizdeki finans sektörünün dünyadaki benzerlerinin aksine büyüme iç ine girmesinin, krizden olumsuz yö nde etkilenmemesinin sebebinin bu kurumlara olan gü venedeki artış ın bir etkisi olduğu ř eklinde de bir yorum yapmak mümkündür. Buna karşı n son yaş anan bankacılık krizinin ardından bu sektörün kü çü ldü đ ü, yabancı ortaklı banka sayılarının arttığ ı da yorum yapılırken unutulmamalıdır.

2008 Dünya Ekonomik Krizinin herkes için olduğu gibi iş letmeler için de bir tür sınav olduğu düşünülebilir. Kriz sonrasında iş letme politikalarındaki değ iş im bu sınava verilen yanıtlardır. Örneklem grubundaki iş letmeler kriz sonrası politikalarında, planlamaya aç ırlık verilmesi, pazarlama politikalarının oluşturulması, yeni pazarlara aç ılma ve gerekli oranda kü çülme gibi

değişimlerin olduğunu belirtmişlerdir. Sonucun bu şekilde çıkması, araştırma bölgesinde yer alan KOBİ' lerimizin krizden bilinçlenerek çıktıklarının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Burada önemli olan ortaya çıkan bu durumun veya krizin işletmeler üzerinde yarattığı bu farkındalık durumunun hayata geçirilerek gözle görülür iyileştirmelerin sağlanması amaçlanmalıdır.

Dünya genelinde siyasal ve ekonomik dengelerin esnekliğinin azaldığını düşündürecek gelişmelerin yaşandığı bir yüzyılın ilk çeyreği içerisinde bulunmaktayız. Ülkemiz de bu farklı dünya düzeninden her yönüyle etkilenmektedir. Yaşanan değişimlerin etkileri kısa ve uzun vadelere görünmekte daha önce tahmin edilen gelişmelerin bir kısmı yaşanmakta veya yaşanması beklenmektedir. Son büyük küresel kriz olarak adlandırılan 2008 küresel krizi de 2000' li yıllardan bu yana ortaya çıkması beklenen özellikle globalleşme ve bu durumun siyasi uzantılarına karşıt çevrelerce geleceği vurgulanan, bir çöküş, sistemdeki bir hata olarak vurgulanmaktadır. Dolayısıyla işletmelerin içerisinde buldukları sistem ve koşulların farklı bir değişim sürecinde olduğu herkes tarafından şüphe götürmez bir gerçektir.

Özellikle işletmelerin mali ve organizasyonel alanlarda yönetim kabiliyetinin geliştirilmesi, kısa vadeli öngörülerin yapılarak buna bağlı kısa süreli ve doğru planlamaların yapılması sistem ve piyasa içinde daha rahat bir şekilde hareket etme imkanını sağlayacaktır. Büyük yada küçük girişimcilerimizin; sisteme yeni dahil olanlar veya hali hazırda bulunanların; teorik yönetim bilgisine sahip olmaları bir gereklilik olarak görülmelidir. Tarihsel süreç içerisinde ve güncel anlamda yönetim anlayışının kavranması ve beraberinde modern maliyet analizi sistemlerinin edinilmesi işletmelerin ömrünü uzatıcı etki sağlayacağı düşünülmektedir.

Ülkemizdeki KOBİ' lerin kısa dönemde bu teorik bilgi açıklarının giderilmesi konusunda sağlanan desteklerin arttırılarak devam ettirilmesi gerekmektedir. Hali hazırda kazanılmış olan pozitif ivmenin korunması ve daha da arttırılması için bu gerekli olacaktır. Özellikle yürütme organının KOBİ' lerimizin geleceği ile ilgili konularda elbette finans kuruluşları ve diğer finansal kurumların desteği ile çalışmalarını teşvik etmesi önemlidir. Ancak

birinci elden çalışmaların yapılarak küçük girişimcilerin devlet desteğini gerçek anlamda hissedeceği çalışmaların eksikliği görülmektedir. Araştırma bölgesindeki işletmeler ile yapılan görüşmeler ve gözlemlerden bu eksikliğin vurgulandığı görülmüştür. Girişimcilerimizin kendilerini geliştirme konularında istekli oldukları ve bu konuda yaratılan imkanların değerlendirilmesine ciddi olarak yaklaştıkları sevindirici bir tespittir. KOBİ' lerimizin gelişim düzeylerini arttırarak dünya standartlarında veya dünyada bu konuda örnek alınan ülkelerin seviyesine gelebilme konusundaki bu talebin konunun merkezinden gelmesi lokomotif bir etki yaratacaktır.

Nihayet, bu tezimizde KOBİ' lerimizin ekonomik önemleri ile aynı ölçüde destek bulamadığı, öte yandan bu işletmelerimizin de kendi güçlerinin farkında olmadıkları görülmüştür. Gelişmiş ülkelerde ekonomiyi canlı tutan, ekonomik gelişmenin sürdürülmesini sağlayan güç büyük işletmeler değil, küçük işletmelerdir. Küçük işletmelerin kendi içlerinde gelişmeyi hedefleyen dinamiklerinin bulunması bu hareketliliği sağlamaktadır. Bu anlamda uzun vadede ülkemizdeki KOBİ' lerin her yönden desteklenmesinde ciddi adımların atılması gerektiği görülmektedir.

Ülkemizdeki KOBİ' ler 2008 yılında yaşanan büyük finansal krizden etkilenmişlerdir. Ancak yönetim faaliyetleri açısından yaşanan kusurlar hemen hemen tüm KOBİ' lerimiz için aynı olduğundan krizden etkilenme oranları açısından aralarında bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu durum KOBİ' lerimizin olması gerektiği gibi yönetilemediğini göstermiştir. Günümüz ekonomik koşullarının gerektirdiği yönetim bilgisi ve anlayışının KOBİ yöneticilerimiz tarafından bilinmediği, benimsenmediği ve uygulanmadığı görülmektedir. Bu bağlamda KOBİ' lerimizin yönetim ve karar alma konularında büyük eksiklikleri bulunmaktadır. KOBİ' lerimiz ile ilgili sorunların uzun vadede çözüme kavuşması adına girişimciliğin tanıtılması, özendirilmesi ve bilinçli girişimcilerin yetiştirilmesi gerekmektedir. KOBİ' lerin sistematik bir şekilde gerekli bilgi birikim düzeyine yükseltilmesi ve bu hareketliliğin bir döngü şeklinde sürekliliğinin sağlanması konusunun bir devlet politikası olarak ele alınması gerektiği görülmektedir.

EKLER

EK-1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ

**T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**“2008 DÜNYA EKONOMİK KRİZİNİN KOBİ’ LER
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE REAKSİYON
POLİTİKALARININ ÖLÇÜLMESİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: İSTANBUL İLİ BEYOĞLU İLÇESİNDE
BULUNAN KARAKÖY PERŞEMBE PAZARI
HIRDAVATÇILAR PİYASASI ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi – Anket Formu)**

**Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Koray BAŞOL**

**Hazırlayan:
Ahmet Barış SOLMAZTÜRK**

İstanbul, 2011

EK-1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ (DEVAM)

Değerli katılımcı, bu anket çalışması, Ülkemiz ekonomisine yön veren KOBİ' lerimizin 2008 dünya finansal krizinin yarattığı dalgalanmalardan yönetsel ve işlevsel açıdan ne ölçüde etkilendiğini saptamayı; ortaya çıkan sonuçlar ile ileriye yönelik krize karşı koruma yöntemlerinin öngörülmesini hedefleyen bilimsel bir araştırmaya veri toplama amacıyla yapılmaktadır.

İşletmenizin adı, adresi gibi hiçbir özel bilgi toplanmayacaktır. Ankete katılımınız, samimi ve doğru yanıtlar vermeniz araştırmanın amacına ulaşması, ülkemize ve insanlığa katkı sağlaması açısından oldukça önemlidir.

Bize ayırdığınız zaman için teşekkür ederiz.

ANKET SORULARI

I. BÖLÜM : KATILIMCILAR HAKKINDA SAYISAL VERİLERİN TOPLANMASI

1) İşletmeniz kaç yıldır faaliyet göstermektedir?

( ) 0 – 5

( ) 6 – 10

( ) 11 – 20

( ) 21 ve üzeri

2) İşletmenizin faaliyet alanı nedir?

( ) Üretici

( ) Satıcı (Toptan/Perakende)

( ) Hizmet sağlayıcı

EK-1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ (DEVAM)

3) İşletmenizin faaliyetleri hangi konu üzerinedir?

- Kesici delici takımlar
- Muhtelif hırdavat
- Tesisat ve banyo materyelleri
- İş güvenliği ekipmanları
- Hammadde tahsisi
- Kargo taşıma
- Yeme içme ve catering

4) İşletmenizin yabancı ortaklığı var mıdır?

- Evet
- Hayır

5) İşletmenizi nasıl tanımlarsınız?

- Şahıs Şirketi
- Aile şirketi
- Çok ortaklı

6) İşletmenizdeki personel sayısı

- 0 – 9
- 10 – 49
- 50 – 249
- 250 ve Üstü

EK-1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ (DEVAM)

7) İşletmenizin Yıllık Net Satış Hasılatı hangi aralıktadır?

- 0 – 1.000.000 TL
- 1.000.000 TL – 5.000.000 TL
- 5.000.000 TL – 25.000.000 TL
- 25.000.000 TL üzeri

8) İşletmenizin Yıllık mali bilanço toplamı hangi aralıktadır?

- 0 – 1.000.000 TL
- 1.000.000 TL – 5.000.000 TL
- 5.000.000 TL – 25.000.000 TL
- 25.000.000 TL üzeri

9) Müşterileriniz ile çalışma (mal veya hizmet sağlama/üretme) yönteminiz ne şekildedir?

- Sipariş Üzerine
- Fason
- Proje Bazlı
- Karma
- Sürekli

10) İşletmeniz faaliyetlerini hangisi uygun olarak tanımlar?

- Emek yoğun
- Teknoloji yoğun

EK-1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ (DEVAM)

11) İşletmeniz 2008 krizinden etkilenme sebebi aşağıdakilerden hangisi olabilir? (Birden fazla seçebilirsiniz)

-)Planlama yetersizliği
-)Yöneticilerin yetersizliği
-)Nakitle çalışma eğilimi
-)Teknolojik yetersizlik
-)Yasal değişiklikler
-)Harcamaların ve tüketimin kısılması
-)Öz kaynak yetersizliği
-)Çevre analizi yetersizliği
-)Kredi faiz oranlarının artması
-)Döviz borcunun yüksek olması
-)İhracatın yetersizliği
-)Diğer.....

12) Krizin işletmeniz üzerindeki olumsuz etkileri nelerdir? (Birden fazla seçebilirsiniz)

-)Satışlar düştü
-)Maliyetler arttı
-)Kalite düştü
-)Borç vadeleri uzadı
-)Üretim düştü
-)Kar azaldı
-)Diğer.....

EK-1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ (DEVAM)

13) Krizden çıkış için hangi önlemleri aldınız? (Birden fazla seçebilirsiniz)

- Ürün ve Pazar değiştirmek
- Pazar geliştirmek
- Yönetimi değiştirmek
- Başka şirket satın almak
- Maliyeti düşürmek
- Varlıkları azaltmak
- Yeni yatırımlara girmek
- İlave borçlanmak
- Diğer.....

14) Kriz sırasında aşağıdaki personel politikalarından hangileri uygulandı? (Birden fazla seçebilirsiniz)

- İşten çıkarma
- Emekli etme
- Maaşların geciktirilmesi / eksik verilmesi
- Ücretsiz izin
- Diğer...

EK-1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ (DEVAM)

15) Aşağıda yer alan grupların hangilerinden yardım almaya yönelik girişimlerde bulunuldu? (Birden fazla seçebilirsiniz)

- Çalışanlar
- Finans kurumları
- Tüketiciler
- Sendikalar
- Bayiler
- Medya
- Devlet
- Yardım Talep Etmedik
- Diğer.....

16) Kriz zamanı personelin moralini düzeltmeye yönelik çaba harcandı mı? (Birden fazla seçebilirsiniz)

- Çalışanlar iş güvencesi verildi
- Sosyal faaliyetlere ağırlık verildi
- Herhangi bir çaba Harcanmadı
- Diğer.....

17) Kriz sırasında aşağıdakilerden birisi aklınızdan geçti mi? (Birden fazla seçebilirsiniz)

- İş alanını değiştirme
- İşletmeyi kiralama
- İşletmeyi satma
- Ticareti bırakma
- Hiçbiri
- Diğer.....

EK-1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ (DEVAM)

18) Kriz sonrası politikalarınıza aşağıdakilerden hangisi dahil edildi?

-)Küçülmek
-)Büyüme
-) Politikamız değişmedi
-)Pazarlamaya ağırlık vermek
-)Yatırımlara temkinli olmak
-)Eğitime daha fazla önem vermek
-)Ortaklığa girme
-)Yurtdışı pazarlara ağırlık verme
-)Yeni pazarlara yönelmek
-)Diğer.....

19) Müşteri portföyünüz:

-)Yurt dışı ağırlıklıdır
-)Yurt içi ağırlıklıdır
-)Sadece yurtdışı
-)Sadece Yurtiçi

Sonraki Sayfaya Geçiniz →

EK-1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ (DEVAM)

2.Bölüm: 2008 Küresel krizinin etkilerinin saptanması	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
20) 2008 Küresel krizinin ticaret hadlerinizi azalttığına katılıyor musunuz?					
21) 2008 Küresel krizinin üretim hadlerinizi azalttığına katılıyor musunuz?					
22) 2008 Küresel krizi sonrasında istihdam durumunuz azaldı mı?					
23) 2008 Küresel krizi firmanızın rekabet gücünü azalttı mı?					
24) Küresel kriz süreci içerisinde finansal kuruluşlardan kredi bulmakta zorlanıyor musunuz?					
25) Krizin aşıldığı düşüncesine katılıyor musunuz?					
26) Küresel krizin reklam bütçenizi azalttığına katılıyor musunuz?					
27) Küresel krizin üretim kalitenizi azalttığına katılıyor musunuz?					
28) Devlet tarafından sağlanan teşviklerin yeterli olduğuna katılıyor musunuz?					
29) 2008 Küresel krizinin dış kaynaklı bir kriz olduğuna katılıyor musunuz?					
30) 2008 Küresel krizinin bir fırsat ortamı olduğunu düşünüyor musunuz?					
31) Ötv ve Kdv indirimlerin sektörünüze olumlu bir katkıda bulunduğunu düşünüyor musunuz?					
32) Kriz sürecinde deneyimin önemli olduğunu düşünüyor musunuz?					

33)	2008 Krizinin KOBİ'ler üzerindeki etkisinin büyük ölçekli şirketlere oranla daha fazla hissedildiğine katılıyor musunuz?					
34)	Faaliyet gösterdiğimiz sektörde ve daha önceki kriz ortamlarında kriz yönetim konusunda başarı sağlamış firmaları örnek alıyoruz.					
35)	Eğitimli ve profesyonel yöneticilere şirketimde yer vermenin kriz yönetimine önemli katkılarda bulunacağını düşünüyorum.					
36)	Sektörle ilgili yasal düzenlemeler konusunda yeterli bilgiye sahibim.					
37)	Tüm işletme fonksiyonlarında planlama yapıyorum. (insan kaynakları, pazarlama, finansal vb.)					
38)	Kriz süreci içerisinde yurt dışı ya da yurt içi şirketlerle birleşmeye gitmenin krizi atlama konusunda etkili bir politika olacağını düşünüyorum.					
39)	Ulusal ve uluslararası basında KOBİ'ler ve küresel kriz hakkındaki haberleri takip ederim					
40)	Küresel krizin önüne geçmek için esnek çalışma saatleri, azaltılmış veya yarı zamanlı haftalık mesailer gibi somut alternatifler uygulamak bir önlem olarak düşünülebilir mi?					
41)	Kriz süreci içerisinde yaptığımız kriz yönetimi çalışmalarının başarılı olacağını düşünüyorum.					
42)	Devlet teşviklerinin amacına ulaşacağını düşünüyorum.					
43)	Yakın bir tarihte yeni bir kriz olacağı görüşüne katılıyor musunuz?					
44)	Yeni bir krize karşı bilinçli bir şekilde hazır olduğunuzu düşünüyor musunuz?					

45)	Krizden önceki duruma göre işletmeniz daha iyi bir konumdadır					
46)	Kriz sonrası yurt dışı müşterilerinde azalma olmuştur.					
47)	Kriz sonrası nakit satışlarınızda azalma olmuştur.					
48)	Kriz sonrası mal/hizmet alışlarınızda azalma olmuştur.					

Anket Tamamlanmıştır. Cevapladığınız için teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

2008 Finansal Krizinin Anatomisi-I: Subprime Krizi (t.y.)

<http://www.riskonomi.com/wp/?p=1002> (15 Eylül 2010)

Agresti, A. ve Finlay, B. (1997) Statistical Methods for the Social Sciences.

3.Basım, New Jersey: Prentice Hall Press

Akıncı, Z. (2011) Konaklama İşletmelerinde Kriz Sürecinde İnsan Kaynakları

Yönetiminin Rolü ve Önemi. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner

Dergisi. 3.4, 132-152

Alıç, A. B. , Akboğa, B. , Aslan, A. , Kayabaşı, G. (2009) Küresel Krizin

KOBİ' lerin İhracatlarına Etkileri ve KOBİ' lerde Kriz Yönetimi:

Eskişehir İli KOBİ' ler Üzerine Bir Araştırma. XII. Uluslararası İktisat

Öğrencileri Kongresi. Bildiriler Kitabı. İzmir: 1-52.

Aydoğuş, O. , Türkcan, B. , Çalışkan E. T. , Kopurlu, B. S. (2009) Kriz

Teorileri: Kondratieff, Schumpeter ve Wallerstein [Elektronik Sürüm]

<http://www.iibf.ege.edu.tr/economics/tartisma> (20 Temmuz 2010)

BASEL Düzenlemeleri (t.y.) <http://www.carsambatso.org.tr/basel.pdf>

(5 Temmuz 2011)

Başol, K. (2010). Türkiye Ekonomisi. 10.Baskı, İstanbul: Deren Fotokopi

Kırtasiye İç ve Dış Tic. Ltd. Şti. Yayınları

Bloch, S. , Whiteley P. (2007) Kusursuz Liderlik. M. Çetinbakış (çev.).

İstanbul: Optimist Yayınları (orijinal baskı tarihi 2003)

- Yükselen, C. (2006). Pazarlama Araştırmaları. 3.Baskı, Ankara: Detay Yayınları
- Coşkun, B. , Balcı, A. , Nohutçu, A. , Asunakutlu, T. (2003). Etkin Devlet. 1.Baskı, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları
- Cumhuriyetin 75. Yılında Dünya Ekonomik Krizlerinin Türkiye'ye Yansımaları ve Güncel Bir Örnek (t.y.)
<http://www.foreigntrade.gov.tr/dunya/kriz/blm2.htm> (10 Eylül 2010)
- Çetin, A. (2001) Örgüt-Çevre Etkileşimi Açısından Kriz Yönetimi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE
- Daft, R. L. (1993). Management. Florida: Dryden Press
- Doğan, S. (2010). Avrupa Birliği' nin Girişimcilik Politikası: KOBİ Yaklaşımı ve Türkiye. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları. 2010.80, 1-337.
- Eren, A. ve Süslü, B. (2001) Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye' de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi. Yeni Türkiye. 41.7, 662-674.
- Ergün, M. (1995). Bilimsel Araştırmalarda Bilgisayarla İstatistik Uygulamaları (Spss for Windows), Ankara: Ocak Yayınları
- Erol, M. (2010), Ekonomik Kriz ve KOBİ' ler. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi. 5.1, 165-181.
- Ertürk, M. (2009). İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, 4.Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
- Ertürk, M. (2011). İnsan Kaynakları Yönetimi. 1.Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

Güloğlu, B. , Altunoğlu, A. E. (2002). Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakóltesi Dergisi. 27

Seyidoğlu, H. (2000). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı. 8.Baskı, İstanbul: Güzem Yayınları

İstanbul Ticaret Odası. (2010). Kurumsallaşma ve Kriz Yönetimi. 2010-28.

İzgi, M. (1999) Kriz Analizi. Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi.1.1:15 <http://www.isgucdergi.org/?p=article&id=15&cilt=1&sayi=1&yil=1999> (10 Temmuz 2010)

Kalaycı, ř. (2009). Spsss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikler, 4. Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2009, 405

Karaca, S. S. (2010). Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Kriz Sonrası Görünüm. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi 1, 157-173

Kindleberger, C. P. (2007). Cınnet Panik ve Çöküş: Mali Krizler Tarihi. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları

KOBİ Tanımı (t.y.) <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=haberler&id=1456> (10 Ekim 2010)

KOBİ Tanımı (t.y.) http://www.kosgeb.gov.tr/userfiles/file/kobi_tanimi.pdf (12 Temmuz 2011)

Koçel, T. (26-28 Mayıs 1993) İşletmelerde Kriz Durumlarında Yönetim Uygulamaları. Zaman Yönetimi ve Kriz Yönetimi Semineri TÜSSİDE. Gebze: 1-4

Koçel, T. , İşletme Yöneticiliği, Arıkan Yayınevi, Ankara, 2007

Kriz. (t.y.) <http://tr.wikipedia.org/wiki/kriz> (10 Ekim 2010)

Kriz'e Yol Açan Faktörler Nelerdir? (t.y.)

http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/02061001/22149

(10 Ekim 2010)

Kutlay, M. (2009) Küresel Finansal Krizin Türk Ekonomisine Etkileri:

Türkiye' nin Kalkınması Önünde Engel mi, Fırsat mı? Uluslararası

Stratejik Araştırmalar Kurumu 09.09

<http://www.usak.org.tr/rapor.asp?id=41>(10 Ekim 2010).

Luecke, R. (2008). Kriz Yönetimi, Felaketleri Önleme Becerilerinizi Geliştirin.

1.Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mitroff, I. I. , Pauchant, T. (1990) We're So Big and Powerful Nothing Bad

Can Happen to Us, An Investigation of America's Crisis-Prone

Comporations, Newyork: Birch Lane Press

Örnek, S. A. , Aydın Ş. (2008), Kriz ve Stres Yönetimi. 2.Baskı, Ankara:

Detay Yayınları.

Özdemir, H. (1996), Gümrük Birliği Kapsamında Türkiye'deki KOBİ' ler için

İhracatı Teşvik Olanakları. İzmir Ticaret Odası Dergisi Ekonomik

Vizyon. 6.1, 23.

Parasız, M. İ. (1995). Kriz Ekonomisi Hiper Enflasyon ve Yüksek

Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994

Kararları. 1.Baskı, Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları

Realist, 2009, Gençlerin Kariyer Planı Değişiyor

[http://server2.realist.gen.tr/haber/84993/genclerin-kariyer-planı-](http://server2.realist.gen.tr/haber/84993/genclerin-kariyer-planı-degisiyor.htm)

[degisiyor.htm](http://server2.realist.gen.tr/haber/84993/genclerin-kariyer-planı-degisiyor.htm)

Resmi Gazete, 26038, 29 Aralık 2005

- Soysal, A. , Karasoy H. A. , Alıcı S. (2009) KOBİ'lerde Kriz Yönetimi:
Kahramanmaraş'ta Tekstil Sektöründeki KOBİ'lerde bir uygulama.
Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 21.
- Şamiloğlu, F. ve Uygun, M. (2001), KOBİ'lerde Ekonomik Kriz Yönetimi,
Mali Çözüm.İSMMMO. 12, 94-105.
- Taşkıran, N. (1999). İşletme Stratejileri ve Politikaları. 2.Baskı, İzmir: Dokuz
Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Uyar, S. (2003). Bankacılık Krizleri. Ankara: Ziraat Matbaacılık
- Yalçın A. ve Gafuroğlu Ş. (2008)Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Ölçekli
İşletmeler Üzerindeki Yönetimsel ve İşlevsel Etkilerini Belirlemeye
Yönelik Ampirik Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Dergisi. 17.2, 433-448
- Yılmaz, C. , Özdil, T. , Akdoğan, G. (0000) KOBİ' ler için Elektronik Ticaret
Ne İfade Ediyor? 1. Orta Anadolu Kongresi “Kobilerin Finansman ve
Pazarlama Sorunları” Nevşehir: Erciyes Üniversitesi. 221-232.
- Zerenler M. ve İraz, S. (2006) Kriz Dönemlerinde Ürün ve Süreç Esnekliğinin
İşletme Performansına Etkileri: Küçük ve Orta Ölçekli Tekstil
İşletmelerinde Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Dergisi. 21.2006/2, 247-267.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI : Ahmet Barış SOLMAZTÜRK
DOĞUM YERİ VE TARİHİ : İstanbul – 07.11.1982
MEDENİ HALİ : Evli
ADRES (EV) : Cennet Mah. Hürriyet Cad 74/8 34290
Küçükçekmece / İSTANBUL
(İŞ) : Özyeğin Üniversitesi
Nişantepe Mah. Orman Sok. 34794
Çekmeköy /İSTANBUL
TELEFON (EV/CEP) : (0212) 580 89 14 / (0542) 522 92 00
(İŞ) : (0216) 564 95 43
E-POSTA : baris.solmazturk@ozyegin.edu.tr

EĞİTİM DURUMU

2009- : İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
Yüksek Lisans
2000-2005 : Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü
1996-1999 : İstanbul Küçükçekmece Lisesi

YABANCI DİL : İngilizce – İyi Derecede

İŞ TECRÜBESİ

2012-Devam Ediyor : Uzman
Özyeğin Üniversitesi – Öğrenci Hizmetleri
2008-2012 : Kayıt Sorumlusu
İstanbul Arel Üniversitesi – Öğrenci İşleri
2007-2008 : Memur
Vakko Tekstil – Vakko Cruise ve Dış Üretim